

GUDDIGA MADAXBANNAAN EE DOORASHOYINKA QARANKA

Jamhuuriyada Federaalka Soomaaliya

WARBIXINTA DARAASADDA DIIWAAN-GELINTA CODEEYAHAA

Muqdisho, Soomaaliya
Nofeembar, 2017

GUDDIGA MADAXBANNAAN EE DOORASHOYINKA QARANKA

Jamhuuriyada Federaalka Soomaaliya

WARBIXINTA DARAASADDA DIIWAAN-GELINTA CODEEYAHAA

Muqdisho, Soomaaliya
Nofeembar, 2017

GUDDIGA MADAXBANNAAN EE WARBIXINTA DARAASADDA

1. Nuxurka Sookoobidda Daraasadda ...7

2. Falanqaynta Xaaladda ...11

- 2.1. Sooyaalka Taariikhed ...11
- 2.2. Xaaladda Hadda Jirta ...11
- 2.3. Sharciyadda Dastuuriga ah ...13
- 2.4. Wareegga Doorashooyinka iyo Diiwaan-gelinta Cod-bixiyeyaasha ...14
- 2.5. Diiwaan-gelinta Codbixiyayaasha iyo Mabaadi'da ...15
- 2.6. Guudmarka Xilliga Doorashada iyo Caqabadaha ...16

3. Qaabkii Loo Maray Daraasadan ...19

- 3.1. Nidaamka Wadatashiga ...19
- 3.2. Jawaab-celinta ka soo baxdey wadatashiga ...20

4. Xaaladda dalka iyo Caqabadaha Diiwaan-gelinta Cod Bixiyeyaasha ...22

- 4.1. Aminga iyo Xasilloonida ...23
- 4.2. Tirakoobka Dadka ...24
- 4.3. Hannaanka Sharciga ...26
- 4.4. Aqoonsiga Muwaadinka iyo Xaqijinta ...27
- 4.5. Hannaanka Diiwaan-gelinta hadda ee Soomaaliya ...28
  - 4.5.1. Kaararka Aqoonsiga Gobolka iyo Baasaboorka ...29
- 4.6. Wacyigelinta Doorashada lyo Muwaadiniinta ...31
- 4.7. Awoodda Kaabayaasha...32
- 4.8. Shaqaalaha iyo Awoodda Hay'adaha ...32
- 4.9. Nidaamka Federaalka ...33
- 4.10. Dadka Gudaha Ku Barakacay, Qaxootiga lyo Magangalyo-Doonka ...34

Sawirrada Shaxda

Sawirka 1 - Shaxda wareega doorashada ... 14
 Sawirka 2 - Geedka go'aan qaadashada DC ...36

DOORASHOOYINKA QARANKA DIIWAAN - GELINTA CODEEYAH

5. Diiwaan-gelinta codbixiyaha ee Doorashooyinka qaran ee Soomaaliya ee Hal qof iyo hal cod ah ee 2020 ...35

- 5.1. Nidaamka Go'aan Qaadashada Diwaangalinta Codbixiyaasha ...36
- 5.2. Aqoonsiga Qaranka (Hal Qof - Hal Aqoonsi - Hal Cod) ...37
- 5.3. GMDQ Dowaangalinta codbixiye ee shaqeynaysa ...39
  - 5.3.1. Diiwaan-gelinta Cod-bixiyeyaasha ee Qoraal-gacmeedka ...42
  - 5.3.2. Diwaangalinta codbixiyaasha ee sawirka, faraha iyo isha ...44
- 5.4. Diiwaangelinta Maalinta Doorashada ...47
- 5.5. Habak Lakala Dooran Karo ee Diwaangalinta Codbixiyaasha – Faa'iidooyinka iyo Khasaaraha ...49

6. Ka qayb qaadashada Daneeyeyaasha

- 6.1. Hey'adaha Dowladda Federalka Iyo Dowladaha xubnaha ka ah Dowladda Federalka ...53
- 6.2. Ururada iyo Xisbiyada Siyaasadeed ...53
- 6.3. Ururada Bulshada Rayidka ah ...54
- 6.4. Bulshada Caalamka ...54

7. Arrimaha Muhiimka ah ...56

- 7.1. Talaabooyinka Xiga ...58
  - Lifaaqa A – Shaxda Khataraха iyo Istaraatijiyada Yareynta Khatarta ...60
  - Lifaaqa B – Jadwalka Waqtiyaysan ee Diiwaan-gelinta Codbixyaasha ee Hanaanka Qalabka ...65
  - Lifaaqa C – Jadwalka Waqtiyaysan ee Diiwaan-gelinta Codbixyaasha ee Gacan-qorista ah ...65
  - Lifaaqa D – Miisaaniyad Tilmaamaysa oo Isbarbardhig ah ee Loo Dejiyo Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha oo Hawlgal ah ...66
  - Lifaaqa E – Hay'adaha Qaran Iyo Kuwa Caalamiga ah ee Lala Hawlgalo ...68

Jaantus

- Jaantuska 1aad - Sahankii Sanduuqa Qaramada Midoobay ee Arrimaha Dadka 2014 ...25
- Jaantuska 2aad - Tirada Dadka – 2016- ...25
- Jaantuska 3aad - Faa'iidadaiyo Khassaraha Nooca Doorashada ...52
- Jaantuska 4aad - Tixgelinta Ururinta Kaydka Xogta Qofka ...52

Ereyada la soo gaabiyay

CSO	Ururada Bulshada Rayidka
EU	Midowga Yurub
FAO	Hay'adda Cunada iyo Beeraha u qaabilسان Qaramada Midoobay
FGS	Dowladda Federaalka Soomaaliya
GIS	Nidaamka Macluumaaadka Juqraafiga
GDP	Wax Soosaarka Dalka
ICAO	Hay'adda Caalamiga ah ee Duulista Hawada
ICT	Tiknoolajiyada iyo xiriirkha Casriga
ID	Kaarka Aqoonsiga
IDP	Dadka Gudaha Wadanka Ku Barakacay
IESG	Kooxda Iskudhafka ah ee Taageerida Doorashooyinka
IFES	Urukha Caalamiga ah ee Nidaamyada Doorashooyinka
IOM	Hay'adda Caalamaiga ah ee Socdaalka U Qaabilsan Qaramada Midoobay
ISO	Hay'adda Caalamiga ah ee Qiimaynta Heerka (Standardization)
MIDAS	Habka Falanqaynta Xogta iyo Wararka Socodaalka
MRTD	Mashiinka Aqoonsan Kara Dukumentiga Socdaalka
NIEC	Guddiga Madaxabannaan ee Doorashooyinka Qaranka
OECD	Urukha Iskaashiga iyo Horumarinta Dhaqaalaha
PDRC	Xarunta Horumarka iyo Cilmi Baadhista Puntland
TPEC	Guddiga Ku mealgaarka ah ee Doorashooyinka Puntland
PESS	Daraasada Qiyaasta Tirada Dadka
PUNSAA	Dalladada Ururada aan Dawliga Ahayn ee Puntland
SNA	Ciidanka Qaranka Soomaaliyeed
SYL	Urukha Dhalinyarada Somaaliyeed
SRC	Golaha Sare ee Kacaanka
SRRC	Golaha dib u soo celinta iyo dib u heshiisiinta Soomaaliya
TFG	Xukuumadda Federaalka Ku Meel gaarka ah
TNG	Dawladda Qaranka ee Ku Meelgaarka
UN	Qarammada Midoobay
UNDP	Barnaamija Horumarinta Qarammada Midoobay
UNHCR	Hay'adda Qaxoontiga aduunka ee Qaramada Midoobay
UNICEF	Hay'adda Caruurta u qaabilسان Qaramada Midoobay
UNOPS	Xafiiska Qaramada Midoobay ee fulinta mashaariicda
UN SOM	Hawlgalka Kaalmaynta Qaramada Midoobay ee Soomaaliya
US	Dowladda Maraykanka
VR	Diiwaangelinta Cod-bixiyeyaasha
WB	Bangiga Aduunka
WFP	Barnaamija Cuntada Aduunka
SLNEC	Guddiga Doorashooyinka Qaranka ee Somaliland

1. NUXURKA SOOKOOBIDDA DARAASADDA

Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooyinka Qaranka (GMDQ) oo ah hay'ad sharci ah ayaa waxaa la aasaasay sannadkii 2015, wuxuna awood sharci u leeyahay qabashada aftida dastuurka iyo qabashada doorashooyinka si waafaqsan Dastuurka ku-meel-gaarka ah ee Jamhuuriyadda Federaalka Soomaaliya, ee la ansixiyay 2012, iyo Sharciga 2015-kii lagu dhisay Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooyinka Qaranka. Marka loo eego waajibaadkiisa, waxaa mas'uuliyadda koowaad ee Guddigu ay tahay hubinta in la ixtiraamay xuquuqda codbixinta ee muwaadiniinta xaqa u leh codaynta iyada oo loo marayo hannaanka Diiwaan-gelinta cod-bixiyaha oo hufan, iyo in cod-bixiyayaashu la socdaan xuquuqdooda iyo masuuliyaddooda. Sidaas darteed, Diiwaan-gelinta Cod-bixiyaha ayaa ah arrin muhiim ah oo ka mid ah waajibaadka maamulka doorashada ee Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooyinka Qaranka (GMDQ).

Si loo firriyo suurtagalnimada hababka isbarbardhigga Diiwaan-gelinta Cod-bixiyeyaasha, iyo arrimaha laga yaabo inay saameyn karaan nidaamka diiwaan gelinta ee xaaladaha gaarka ah ee Soomaaliya, Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooyinka Qaranku wuxuu sameeyay daraasad wada jir ah oo ay ka taageerayaan Qaramada Midoobay iyo hay'adda Creative Associates International. Taageerada doorashooyinka ee Qaramada Midoobay ee Soomaaliya ayaa waxaa lasoo mariyaa xafiiska Kooxda Iskudhafka ah ee Taageeridda Doorashooyinka (IESG), oo la aasaasay sannadkii 2014, wuxuna ka kooban yahay Hawlgalka Taakulaynta Qaramada Midoobay ee Soomaaliya (UN SOM) iyo Barnaamijka Horumarinta Qaramada Midoobay (UNDP). Hay'adda Creative Associates International waa mashruuc ay USAID maalgaliso oo loogu talagalay taageeridda geeddi-socodka doorashooyinka iyo siyaasadda ee Soomaaliya iyada oo kor u qaadeysa ka-qaybgalka dadweynaha; dhisidda awoodda bulshada rayidka ah, maareynta doorashooyinka, xisbiyada siyaasadeed iyo hay'adaha kale ee dawliga ah iyo hay'adaha aan dowliga ahayn si ay u taageeraan doorashooyin kala duwan iyo wareegyadoodu oo dhacaya inta u dhexseysa 2016-2021.

Daraasada qiimeyn taageerada doorashooyinka ee Qaramada Midoobay ee Soomaaliya ayaa waxaa ka qayb qaataay oo lala tashaday daneeyaal badan oo ay ka mid yihiin: Dowladda Federaalka Soomaaliya (DFS); Dowlad Goboleedyada Xubinta ka ah Dowladda Federaalka (DGXF); Baarlamaanka - Aqalka Sare iyo Golaha Shacabka (Aqalka Hoose); Maamulka Gobolka Benaadir; ururada siyaasadda; ururada bulshada rayidka ah; ururada haweenka; iyo ururada caalamiga ah.

Shirkii London ee May 2017, Dowladda Federaalka Soomaaliya waxay ka sheegtey kutalagalkooda ku aadan in Doorashooyin guud oo hal qof iyo hal cod ah oo baarlamaanka ah ay qabsoomaan sanadka 2021. Qorshaha istiraatijiyadeed ee Shan sano ee GMDQ (2017-2021) ayaa tilmaamaya habka guud ee Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooyinka Qaranku si uu u guto waajibaadkiisa arrintani iyadoo lagu soconayo waqtiga loo qoondeeyay nidaamka Diiwaan-gelinta cod-bixiyeyaasha si loo dhamaystiro sadexda bilood ee u danbeeya sanadka 2018ka, iyadoo hirgalinteeduna bilaabmayso sannadka 2019ka.

Isla mar ahaantaana, waa in la sameeyaa qaab-dhismeed sharci ee doorasho kaas oo hoosta ka xariiqaya Doorashooyin guud oo hal qof iyo hal cod ah oo loo wada siman yahay. Dowladda Federaalka Soomaaliya (DFS) waxay sheegtey sida ay uga go'an tahay inay dejiyaan sharciga Doorashooyinka sanadka 2018ka. Tani waxay lagama maarmaan u tahay si hore loogu sii wado qaybaha farsamada ee diyaar garowga doorashooyinka, oo ay ka mid

yihiiin bixinta faahfaahin sharci oo dheeraad ah oo ku saabsan hanaanka Diiwaan-gelinta cod-bixiyaasha.

Intii lagu guda jiray Daraasada, dhammaan daneeyayaasha dalku waxay muujiyeen taageeradooda buuxda ee doorashooyinka guud ee sanadka 2020-ka. Waxay ku celiyien rabitaanka dadka Soomaaliyeed si loogu diwaan-galinayo codbixiyeyaasha, iyo in ay ka qayb qaataan geeddi-socodka doorashada. Intaa waxaa dheer, dadka meesha kahadlay oo sheegay iyadoo ay ku xidhan tahay xaaladda amniga in dadka Somaalida lagu dhiiri galin karo inay ka qayb galaan hanaanka Diiwaan-gelinta Cod-bixiyeyaasha. Caqabadaaha ugu waaweyn ee Diiwaan-gelinta ayaa la aaminsan yahay inay yihiiin: amniga; rabitaanka siyaasadeed, is faham iyo maqnaanshaha hadda jira ee qaab-dhismeedka dastuuriga iyo sharciga. Ka qayb-galayaashu waxay muujiyeen taageeradooda guud ee Guddiga doorashooyinka (GMDQ), rajadooduna waxay tahay in caqabadaahaas laga yaabo inay kaga gudbaan iskaashiga ka dhxeeyaa Dowlaadha Federaalka (DFS), dawlad goboleedyada xubnaha ka ah dawladda federaalkla iyo Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooyinka Qaranka oo la xoojiyo si loogu suurta galiyo Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooyinka Qaranka jawi ay ku hawl gali karaan si ay u gutaan waajibkooda loo igmaday. Tani waxay fududeyneysaa awoodda GMDQ ee lagu hirgelinayo Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha ee doorashooyinka taariikhiga ah.

Maadaama tani noqonayso markii ugu horreysay mudo soddon sanadood kabadan in Diiwaan-gelinta codbixiyeyaasha laga sameeyo Soomaaliya, sidaas darteed waa lagama maarmaan in la baaro dhammaan fursadaha lana fiiriyo faad'idooyinka iyo qasaaraha hababka kala duwan ee Diiwaan-gelinta Cod-bixiyeyaasha. Qiyaasta saxda ah ee dadweynaha ee aan lahayn waxay caqabad ku tahay qorsheynta iyo bixinta adeegyada muwaadiniinta Soomaaliya, oo ay ku jiraan geedisocodka doorashooyinka mustaqbalka. Bangiga Aduunku wuxuu ku qiyaasay tirada dadka Soomaaliyeed sannadkii 2016kii inay ahayd 14.32 milyan, halka qiyaaso kale oo ay ku jiraan warbixinta Qiyaasta Dadka ee Hay'adda UNFPA ay si aad ah u kala duwan yihiiin tirada dadku. Inta badan qiyaasaha dadweynaha ee hadda jira waxaa dood ka keenay Dowladaha xubinaha ka ah Dowladda Federaalka iyo hay'ado kale.

GMDQ wuxuu sidoo kale billaabay daraasaddan si ay u ogaato fursadaha suurtagalka ah si loo diiwaan geliyo codbixiyeyaasha sharciga ah. Daraasadu waxay firisay mabaadiida muhiimka ah ee doorashada, oo ay ka mid tahay hufnaanta, u wada-dhannaanshaha, daahfurnaanta iyo joogtayn. Iyadoo ay ku xiran tahay waqtiga iyo kheyraadka la heli karo, habka Diiwaan-gelinta cod-bixiyeyaasha ee lagu meel-marin karo Soomaaliya waxay noqon kartaa inta u dhaxaysa in waraaqo gacanta lagu buuxiyo oo loo wada dhan yahay lagu shaqeeyo ama in lagu shaqeeyo nidaamka lagu ogaado farta, isha/bu'da bani'aadam ka (biometric system) si loo xaqijiyo hufnaanta iyo sharafta

GMDQ wuxuu qorsheynaya labada hab ee soo socda ee geedi socodka Diiwaan-gelinta hufan:

- Hirgelinta diiwaan-gelinta cod-bixiyaha oo loo marayo waraaqo gacanta lagu soo buuxiyo iyadoo xogta codbiyaha lagu ururinayo foomam; ama
- Iyadoo lagu soo urirnayo xogta codbiyaha sharchiga ah nidaamka casriga ee lagu aqoonsanyo faraha iyo bu'da isha codbixiyaha (Digital Biometric)

Mid ka mid ah hababka Diiwaan-gelinta cod-bixiyeyaasha oo la hirgaliyo ayaa awood u siinaya Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooyinka Qaranka inay ay ka soo baxaan mas'uuliydooda ah Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha. Caqabada dhinaca zaadka/

logistikada iyo hawlgalada wadanka oo dhan lagaga soo ururinayo xogta ayaa noqon doonta hawl muhiim ah habkii ladoono hala mare, inkastoo baaxada dadaalada loo baahan yahay si loo meel mariyo ay ku xidhnaan doonta heerka teknoonajiyada (In gacanta la adeegsado iyo in qalab la adeegsado) Sidoo kale, waxaa muhiim ah habkii la doono halaqaatee; calaamadeynta faraha codbixiyayaasha oo la marinayo khad aan la baa'biin karin iyadoo laga hortago in dhawr jeer la codeeyo inkastoo Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooinka Qaranka ay xaqijiyeen in inta badan dadka dooda ka qayb galay ay qabaan fikrad ah in Diiwaan-gelinta loo adeegsanayo qalabka aqoonsada faraha (biometric) taas oo keenaysa cadaalad iyo hufnaan. Warbixinta soo socota ayaa ah qiimeyn khubaro oo dhexdhexaad ah oo si dhamaystiran u taabanaysa labada hanaan ee ugu cadcad iyadoo la eegayo faa'iidooyinkooda iyo khasaarahooodaba si uu Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooinka Qaranka u gaadho go'aan xaqiqada ku salaysan.

Soo ururinta iyo isku darka macluumaadka xogta qalabka ku kaydsan (biometric data), waxay yeelan doontaa kharash dheeraad ah, caqabado, iyo xirfado loo baahnaan doono laakin waxay leedahay faa'iidooyinka ah in xogtu sax noqoto, lagu kalsoonaado sidoo kalana ay sii jirto xogta codbiyihu. Wuxuu kale oo suurtogal ah in ay fududeeyso tallaabada ugu horreysa ee samayntaa Diiwaan-gelinta madaniga ah iyo nidaamka aqoonsiga qaranka taasoo lagaga gudbi karo baahida in markasta la diiwaan-geliyo codbixiyasha si xogta loo saxo loona sugo. Si loogu guulaysto Diiwaan-gelinta hanaanka qalabka (Biometric Registration) waa in la helo xogta jinsiga ah ee dhamaan Cod-bixiyeyaasha is diiwaan-geliyay hadii kale waxay keeni doontaa in aan awood loo helin in la ogaado kusoo noqnoqoshada Cod-bixiyeyaasha ee hal mar ka badan la gelshay diiwaanka (systemka).

Isticmaalka nidaamka Diiwaan-gelinta gacanta ee fudud ayaa waxaa loo baahan yahay in la geeyo goobaha qalabka tiknoonajiyada oo kooban waxaanu uu leeyahay faa'iidata in laga wada qayb qaato iyadoo ay yaaranayso caqabadaha diiwaan-gelintu. Waxay u baahan tahay dhaqaale iyo shaqaale kooban iyo sidoo kale tababar kooban oo loo fidiyo saraakiisha Diiwaan-gelinta. Hanaanka Diiwaan-gelinta gacantu kaliya uma baahna in gacanta lagu qoro laakiin ururinta macluumaadka gacanta ayaa dib loogu soo celinaya laguna tirinaya xarunta xog ururinta. Si kastaba ha ahaatee guud ahaan hanaanka Diiwaan-gelinta gacantu waxay noqon doontaa mid heerkeeda saxnaansho, daacadnimo, kalsoonimo iyo sii waarid ama sii jiritaankeedu uu hooseeyo.

Qiimaynta hordhaca ah ee hawsha, iyo doodaha ballaadhan ee lala yeeshay daneeyayaasha, ayaa tilmaamaysa in hirgelinta Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha ee hanaanka gacanta ama qalabka (Manual or Biometric) ee dooroshooyinka 2020ka ay suurtagal tahay iyadoo ay ku xidhan tahay in la buuxiyo ka hor shuruudo ay ka mid yihii wakhtiga ku habboon dhamaystirka shuruucda loo baahan yahay. Kor uqaadida ammaanka qaranka, horumarinta joogtada ah ee awoddha Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooinka Qaranka, iyo bixinta dhaqaalaha maaliyadeed ee ku habboon.

Kor u qaadida awoddha Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooinka Qaranka ee Diiwaan-gelinta Cod-bixiyeyaasha waxay u baahan tahay shaqaale hufan oo hawl kar ah iyo dadaalo lagu dhisayo awoddha hay'adda. Tani waxay ka mid tahay qorshaynta maamulka, saadka iyo ururinta xogta; siyaasadaha wax soo iibsiga iyo nidaamyada; kaabayaasha farsamo iyo kuwa qalab, shaqo qorista iyo nidaamka tababarada; iyo shaqaalaynta shaqaalaha lagama maarmaanka u ah dhammaan qaybaha geedi socodka. In la helo dhamaan awoodahan ayaa waxaa geli doona waqtii iyo dhaqaalaba; Sikastaba ha ahaatee, Hadii ayna jirin awoddha

lagama maarmaanka ah, hanaanka geedi socodka doorashooyinka waxaa ka lumi doona sharcinimada iyo daahfurnaanta.

Intaa waxaa dheer, si loo hirgaliyo hawlaha qaran waa in Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooyinka qaranku yeesho awood balaaran oo uu ku gaaro gudashada maayinta iyo kormeerkoo goobta shaqadu ka socoto oo ay ka mid tahay in la helo adeegyada loo baahan yahay in loo fidiyo: Shaqo qorista; tababarada; qoondaynta/dirista; zaadka; hawlaha farsamo iyo hawlaha kale ee loo baahan yahay si loo diiwaangeliyo codbixiyayaasha. Kommishanka Doorashooyinka Qaranku si ay ula jaan qaadaan xaaladda iyo shuruudaha wacyigalinta Cod-bixiyayaasha waxay aad ugu baahi qabaan in si gaara loo dhiso Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooyinka Qaranka, lasiyo tobabaro kor u qaadaya xirfadooda oo taabanaya dhinacyada Diiwaan-gelinta codbixyaasha iyo tiknoolajiyada.

Si loo buuxiyo shuruudaha waqtiga doorashooyinka sanadka 2020ka sida ku qeexan Qorshaha Istaraatijiyyada shanta sano ee Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooyinka Qaranka, waa in habka go'aan qaadashada ee ku aadan Diiwaan-gelinta Cod-bixiyayaasha loo wadaa si nidaamsan oo daah furan, watigana la dhawraa. Inta lagu jiro qorshaha iyo hirgelinta Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha, waxaa mudan in la fiiriyo mabaadii'da aasaasiga ah ee Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha, isku dubaridka baahiyaha qaranka, iyo in loo hogansamo qorshayaasha maamulka iyo maaliyada iyo sii-joogtaynta.

Waxay u badan tahay in mashruuca diwaangelinta cod-bixiyayaashu uu u baahan doono in lagu qorsheeyo laguna qabto jawi ammaan oo aan si buuxda ugu haboonayn geedi socodka doorashooyinka loo dhan yahay. Xoogaga kasoo horjeeda Dowladda ayaa wali caqabad siisocota ku ah nabadda iyo amniqa Soomaaliya, waxayna sidoo wali xasilooni darro ka wadaan guud ahaan bariga iyo geeska Africa. Hadii xaaladda guud ee aminiga qaranku aanay is bedalin, qorshayaal iyo istraatijiyyada lagaga gudbayana aan lala imaan, way adkaan dooontaa in mashruuca diwaaan galinta codbixiyaashu lawada gaadhsiiyo dhamaan goobaha lagana wada qayb qaato

Wadatashiyada la yeeshay intii lagu jiray daraasada waxay ahayd fursad lagu ogaanayo fikradaha iyo afkaaraha ku aadan isbarbardhiga hababka Diiwaan-gelinta Cod-bixiyayaasha iyo shuruudaha looga baahan yahay iyo in sidoo kale in kor loo qaado wacyigalinta masuuliyada Diiwaan-gelinta Cod-bixiyayaasha ee Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooyinka Qaranka. Marka laga yimaado kahadalka faa'iidooyinka iyo khasaaraa labada hanaan, waxay warbixintani sidoo kale soo bandhigasaa qorshaha iyo istraatijiyyada lagaga hortagayo khataraha ka imaan kara Diiwaan-gelinta Cod-bixiyayaasha (Fiiri Lifaqa A), iyo isbarbardhiga odoroska miisaaniyadda Diiwaan-gelinta Cod-bixiyayaasha laga hirgalin doono guud ahaan maamul goboleedyada hada jira iyo kuwa iman doona ee xubnaha ka ah Dowladda Federaalka Soomaaliya, Somaaliland na ay ku jirto. (Fiiri Lifaqa D).

2. FALANQAYNTA XAALADDA

2.1. Soyaalka Taariikheed

Dowladda Soomaaliya waxaa lagu dhisay heshiishkii u dhaxeeeyay hogaamiyaashii British Somaliland iyo Italian Somaliland sanadkii 1960kii. Parlamaankii labada gobol ayaa la isku daray iyagoo kala haysta isla tirada kuraasta parlamaanka ee ay ka kala heleen doorashooyinkii ka dhacay Somaliland 1960kii iyo kuwii ka dhacay Italian Somaliland sanadii 1959kii. Madaxwayne la soo doortay ayaa xilka qabtay, Wawaana la ansixiyay oo afti loo qaaday biishii June 1961kii dastuurkii Soomaaliyada midowday. Soomaaliya waxay qabatay doorashooyin ah nidaamka xisbiyada badan bishii Maarsio 1964kii iyo Maarsio 1969kii iyadoo codka iyo kuraasta ugu badan parlamaanka uu ku guulaystay Ururkii Dhalinyarada Somaaliyeed (SYL).

Golahii Sare ee Kacaanka Soomaaliyeed (SRC) ayaa xilkii kula wareegay afgambi milatari kadib shirqoolkii lagu khaarajiyay Madaxwayne Sharmanke sanadkii 1969kii, xisbiyadii siyaasadda ayaa la baabii'yay, dastuurkana waa lalaalay/hakiyay. Wuxuu nidaamkii katalisku burburay sanadkii 1991kii kadib markii ay qarxeen dagaaladii sokeeye ee Soomaaliya. Hogaamiyo kooxeedo hubaysan ayaa samaysmay iyagoo ku hardamaya awoodda dalka, gaar ahaan koonfurta. Kadib tiro dadaalo nabaadeed, dhaman qabiiladii waawaynaa waxay ku heshiisheeyeen Dowlad iyo dastuur kumeedl gaadh ah 2012kii, Sanadkii 2012kii waxaa la soo doortay barlamaan ay soo xuleen 135 oday dhaqmeed, wawaana jiray balanqaad in laqabto dooorashooyin guud 2016ka.

2.2. Xaaladda Hadda Jirta

Hay'adaha Dawladda waxaa loo xilsaaray inay hogaamiyaan waddanka waqtii xaddidan oo afar sano ah si loo gaadho aftida dastuurka, doorashooyin qaran na la qabto bisha Sepetember 2016ka. Xagaagii sanadka 2016ka, Dowladda Federaalka Soomaaliya waxay sheegtagtay inayna Doorashooyin guud oo hal qof iyo hal cod ah ayna qabsoomi karin xiliga ay dhaamanayo mudo xileedka parlamaanka ee sanada 2016ka. Sidaa darteed, waxa la isku raacay nidaam siyaasadeed oo laga wada xaajooday oo leh sifooinka doorashoyinka qaarkood si looga go'aan gaadho doorashada golaha shacabka ee mudo xileedka parlamaanka 2016 – 20. Tani waxay ahayd nidaam xadidan oo lagu ekaysiiyay ergo tiradoodu tahay 13,000 oo ay odyaasha qabaa'ilku kasoo dhex magacaabeen dadka shacabka ah ee codayn kara oo lagu qiyasay 6 – 7 milyan codbixiyaal¹. Waxaa sidoo kale barlamanaada maamul goboleedyadu soo doorteen aqalka sare oo ka kooban 54 xubnood intii lagu guda jiray geedi socodka doorashada 2016kii.

Geedisocodka 2016kii wuxuu ahaa hannaan si siyaasadaysan looga wada hadlay iyadoo xoriyada xaqa in la codeeyo iyo in loo tartamo doorashadaba ay aad u xadidnayn, waxaa sidoo kalana sii xoojiyay nidaamka saami qaybsiga ee 4.5ka. Waxaa maamulayay gudi aan caadi ahayn, Kooxda Federaalka ah ee hirgalinta doorashada dadban (FIEIT) oo ah

¹ Tira dad oo lagu qiyasay 6 ilaa 7 Milyan oo qof oo u qalma codbixiyaasha waxaa ka mid ah dadka ku nool dalka gudhiisa (Sanduuga Qaramada Midoobay ee Arrimaha Dadka 5,8 milyan), Qoxootiga iyo Qurbajoogta. Hase yeeshii qiyasta dhabta ah waxay u muuqataa in ay u dhowdahay 5 ilaa 6 milyan oo codbixiye oo xaq u leh oo ayna ku jirto Somaliland.

guddi komeelgaar ah oo lagu soo dhisay heshiis siyaasadeed iyadoo ujeedku yahay kaliya maamulka geedisocodka doorashooinka 2016ka. Inkastoo nidaamkan si wayn looga qayb galay marka loo eego nidaamkii doorashada ee 2012kii, wali hadana wuxuu hanaankani aanu u dhawayn Doorashooyn guud oo hal qof iyo hal cod ah oo loo wada dhan yahay. Sidaa darteed, nidaamkii kumeel gaadhka ahaa ee awood qaybsiga oo larabay in lasoo afjaro 2016kii ayaa waxaa lagu daray afar sano oo dheeraada (2016 – 2020) mudadaas oo la rabo in dibu-eegis lagu sameeyo dasturka, in la abuuro sharciyadii doorashada iyo in Doorashooyn guud oo hal qof iyo hal cod ah oo ay diyaariyaan Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooinka Qaranka (GMDQ).

Aftida dastuurka ayaa la rabay inay kasoo horayso doorashooinka hal qof iyo hal cod ah sida uu dhigaya dastuurka ku meelgaadhka ah si loo ansixiyo dastuurka iyadoo la raacayo hanaanka dib u eegista dastuurka.

Shirkii London ee May 2017kii, Dowladda Federaalku Somalia waxay sheegtay qorshaheeda inay qaban doonto doorashooyn barlamaanka oo hal qof iyo hal cod ah sanadka 2021 iyadoo balan qaadayna in la abuuro sharciga doorashooinka sanadka 2018ka. Sidaa darteed, golaha shacabka ayaa lagu dooran doonaa nidaamka xisbiyada badan, doorasho hal qof iyo hal cod ah markii ugu horaysay ilaa iyo 1969kii. Doorashooinka halka qof iyo halka cod waxay keeni doonaan horumar la tabaan karo oo taariikhi ah waxaana la qorshaynayaa inay Soomaaliya kasaarto heshiishyadii awood qaybsiga ee qabiilka ku salaysnaa oo ay u horseedo Doorashooyn guud oo hal qof iyo hal cod ah iyo nidaam siyaadasad ku dhisan ee hanaanka axsaab. Inkasta oo nidaamka qabaa'ilku uu suura galiyay in heshiis laga gaadho soo dhisitaanka barlamaanka mudadii kalaguurka ee ayna suurtagal ka ahayn Doorashooyn guud oo hal qof iyo hal cod ah, looma arkin hadana inay ka reeban tahay baahinta siyaasadda.

Dastuurka kumeelgaarka ah (Qodobka 1aad) wuxuu sheegayaa: Soomaaliya waa Jamhuuriyad federaal ah, madax banaan, dimoqraaddi ah, oo ku dhisan matilaadda dadweynaha, loo dhan yahay oo ku salaysan nidaamka axsaabta badan iyo caddaalad bulshadeed. Intaa waxaa dheer, Soomaaliya waxay qayb ka tahay heshiiska caalamiga ah ee xuquuqaha madaniga iyo siyaasadda (ICCPR) kaas oo hoosta ka xariiqaya mabaa'diida muhiimka ah ee doorashooinka (Qodabka 25aad) kuwaasoo ay ka mid yihiin: Doorashooyn caddaalad ah, waqtigooda ku qabsooma, leh hal qof iyo hal cod, cod isku mid ah leh, si sir ah codka loo dhiibto, inaanay jirin xanibaado bilaa sabab ah oo kuu diidaya inaad codayso ama lagu doorto, in la damaanad qaado fikirka xorta ah ee aragtida dadka. Waxaa laga yaabaa in aanay dhamaam qodobadani suuragal noqon sanadka 2020ka laakiin waxay Soomaaliya u halgamasaan inay gaadho ujeedadan guud.

Dastuurku wuxuu awood u siinayaa Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooinka Qaranka inay doorashooyn ka qabtaan Soomaaliya. Waaana lagu dhisay 2015kii qodobada dastuurka ku meelgaarka ah ee 2012kii iyo xeerka 2015kii ee aasaaska Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooinka Qaranka. Sagaal xubnood ayay barlamaanku dhaariyen July 2015kii iyagoo raacaya nidaamka shaqo-qorista sharciga ah ee la dajiyay.

Ilaa iyo burburkii taliyaha ee sanadkii 1991kii, Xaaladda amaanka ee Soomaaliya gaar ahaan Koonfurta Soomaaliya ayaa wali dhibkii kasii jiraa. Kooxaha kasoo horjeeda Dowladda ayaa abuurmay, walina waxay ka jiraan qaybo ka mid ah Soomaaliya waxayna caqabad ku yihiin horumaka amniga iyo hay'adaha Dowladda. Waxaa sidoo kale carqalad ku haya amniga iyo xasiloonda colaadaha ka dhexeeya qabaa'ilka. Amniga Doorashooyn guud oo hal qof iyo hal cod ah iyo hawlaha la xirria sida Diiwaan-gelinta Cod-bixiyeyasha ayaa waxay u baahanaysaa qorshe aad looga fiirsaday iyo dhaqaale hadii hawlaha doorashada loo wadayo si nabadgalyo ah.

2.3. Sharciyadda Dastuuriga ah

Waajibaadka Guddiga Madaxabannaan ee Doorashoooyinka Qaranka (GMDQ) oo ay ka mid tahay inay qabtaan doorashoooyinka iyo Diiwaan-gelinta codbixyaasha ayaa lagu sheegay Qodobka 111G ee Dastuurka kumeelgaarka ah ee la ansixiyay 2012kii iyo Qodobka 14aad ee Xeerka Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashoooyinka Qaranka (GMDQ Law). Dastuurka Kumeelgaar ka wuxuu jidaynayaa in Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashoooyinka Qaranku uu ka madax banana yahay fulinta, inuu maamuli dooni miisaaniyadiisa, in lagawada qaybgalo oo loo wada dhan yahay, inuu cadaalad iyo dhedhexaadnimo leeyahay iyo in aanay xubnihiisu ka badan sagaal xubnood.

Dastuurka kumeelgaarka ah wuxuu sidoo kale qeexayaa inay waajiibaadka Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashoooyinka Qaranka ay ku jiraan:

- a) Qabashada Doorashoooyinka Madaxtooyada;
- b) Qabashada Doorashoooyinka Barlamaanka Federaalka;
- c) Diiwaan-gelinta joogtada ah ee Cod-bixiyeyaasha iyo dibu u eegista liiska Cod-bixiyeyaasha;
- d) Diiwaan-gelinta murashixiinta doorashada;
- e) Qeexitaanka goobaha codaynta iyo degmooyinka;
- f) Isku dubaridka nidaamka xisbiyada siyaasadda;
- g) Xalinta Khilaafaadka doorashada;
- h) Fududaynta indho-indhaynta, kormeerka iyo qiimaynta doorahada;
- i) Nidaaminta lacagaha kabaxay murashaxa la doortay ama xisbi marka la fiiriyo doorasho kasta;
- j) Curinta xeerka anshaxa ee murashixiinta iyo xisbiyada;
- k) U kuurgalka inay magacaabista murashixiinta asxaabtoodu soo xuleen waafaqsan tahay sharciga;
- l) Waxbaridda Codbixiyaasha.

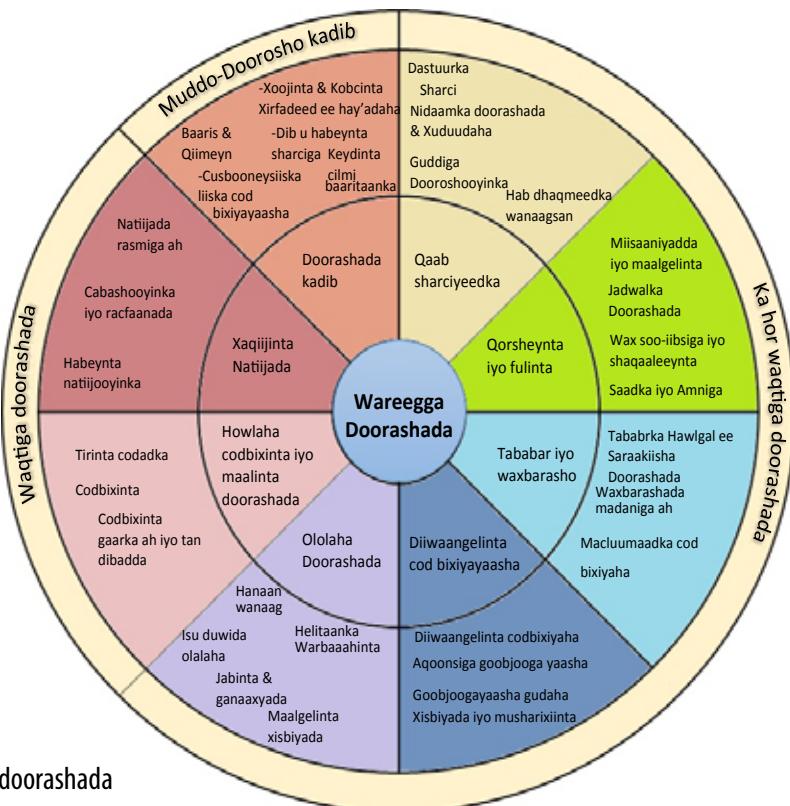
Sharciga 2015-ka ee dhisitaanka Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashoooyinka ayaa dhigaya hawla iyo awoodaha Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashoooyinka Qaranka sida ku cad Qodobka 111G ee Dastuurka Ku-meelgaarka ah. Shaqooyinka iyo awoodaha guddigu waxaa lagu qeexay Qodobka 14aad ee Sharciga, waxaana ka mid ah:

- a) Inuu abaabulo, fuliyo lana socdo doorashoooyinka degmooyinka, heer gobol iyo heer qaran ee xisbiyada siyaasadda iyo codadka;
- b) Ilaa iyo inta xisbiyada siyaasadeed iyo goobaha doorashada la dhisayo, waxay guddigu maamuli doonaan degmooyinka iyo doorashoooyinka Dowlad-goboleedyada si waafaqsan Xeer Lr 116 iyo nidaamyada kale ee ku dhisan sharciyada dalka;
- c) In la diiwaan-geliyo cod-bixiyeyaasha si joogta ahna dib-u-eegis loogu sameeyo diiwaanka cod-bixiyayaasha;
- d) Inay go'aamiyaan degaannada iyo xarumaha codbixinta sida ku habboon qabashada doorashoooyinka;
- e) In la nidaamiyo hawla xisbiyada siyaasadeed, sida waafaqsan sharciga Diiwaan-gelinta xisbiyada siyaasadeed iyo sharciyada kale ee dalka;
- f) Inay fududeeyaan kormeerka iyo qiimeyn ta doorashoooyinka;
- g) Inay soo saaraan oo hirgeliyaan xeerar si ay u hagaan musharixiinta iyo xisbiyada siyaasadeed ee ka qeyb qaadanaya doorashoooyinka

Waa mas'uuliyad asaasi ah oo saaran Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooyinka Qaranka si loo hubiyo in xuquuqda codbixinta muwaadiniinta la hirgeliyo iyada oo loo marayo hannaanka Diiwaan-gelinta cod-bixiyaha oo hufan, iyo in cod-bixiyayaashu la socdaan xuquuqdooda iyo mas'uuliyaddooda arrintaan. Mas'uuliyadaha iyo waajibaadka Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooyinka Qaranka in ay abuuraan oo maamulaan liiska codbixiyayaashu waxay ku caddahay Dastuurka ku meel gaarka ah iyo sharciga lagu dhisay Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooyinka Qaranka. 2015ki ee Sharciga wuxuu caddaynayaa in Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooyinka Qaranka uu leeyahay xeerar gudahooda ah oo lagu maamulayo waxqabadyadiisa iyo hirgelinta qodobada ku xusan Xeerkan. Nidaamka sharcii ee gaarka ah ee doorashada, oo ay ku jiraan sharciga lagu maamulayo Diiwaan-gelinta cod-bixiyaasha, ayaan wali la curin. Waxaa sidaa darteed muhiim ah iyadoo la raacayo qiimaynta hababka Diiwaan-gelinta Cod-bixiyeyaasha, in la curiyo sharchiyada iyo xeerarka Diiwaan-gelinta Cod-bixiyeyaasha iyo geedisocodka dooraashada si loo xoojiyo nidaamka iyo hanaanka ay doortaan Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooyinka Qaranka.

2.4. Wareegga Doorashooyinka iyo Diiwaan-gelinta Cod-bixiyeyaasha

Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooyinka Qaranka waa hay'ad soo koraya, waxaanay ku jirtaa marxalada horumarka iyo dhismaha tayada. Waqtigan hadda ee doorashada ka horeeya waxay keenaysaa fursad in kor lo qaado oo la dhiso tayada Guddiga Madaxbannnaan ee Doorashooyinka Qaranka si ay u gataan shaqooyinkooda iyo waajibaadkooda sida ku xusan dastuurka iyo sharchiga doorashada. Waqtiga doorashada ka hor, xiliga doorashada iyo doorashada kadib ba waa waqtiyo aad u muhiim ah in la dhiso tayada iyo awoodda gabii ahaan inta ay doorashadu socoto si loo helo hanaan doorasho oo lagu kalsoonaan karo siina waari kara.

Hawlgallada doorashooinka ayaa loo arkaa inay saldhig u yihiin sida lagu aamini karo doorshooinka. Si kastaba ha ahaatee, hawlgalladu waa hal qayb oo kamid ah wareegga doorasho wanaagsan. U diyaar-garowga (oo inta badan dadku aanay aad uga warqabin) ayaa inta badan la fududystaa, taas oo saamayn xun ku yeelan karta guud ahaan wareegga doorashada. Mid kamid ah hawlahu ugu waaweyn ee doorashada ayaa lala xiriiriyyaa geedi-socodka Diiwaan-gelinta Codeeyaha. Gaar ahaan marka laga hadlayo xaaladda Soomaliya, arrintu waxay tahay side loo hirgelin karaa diiwaan-gelin cod-bixiyeyaa oo la awoodo, loo wada dhanyahay, lana siii joogteyn karo. Intii lagu guda jiray daraasaddan qiimeynta ah, ayaa waxaa wadatashiyo lala yeeshay Guddiga Madaxbanaan ee Doorshooinka Qaran, ururada siyaasadeed, xubnaha baarlamaanka, ururada bulshada, ururada haweenka, iyo ururo caalami ah.

2.5. Diiwaan-gelinta Codbixiyayaasha iyo Mabaadi'da

Qiimeynta GMDQ iyo daneeyayaasha ee ku aadan doorashooinka iyo fursadaha la heli karo, iyo suurtogalmada Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha ee doorashooinka 2020, ayaa la sameeyey iyada oo la raacayo mabaadii'da caalamiga ah ee la aqoonsan yahay. Kuwaasi oo hagi kara dimoqraadiyadda iyo tayada hufan ee loo baahan yahay ee liiska codbixiyayaasha. Ku guuldareysiga ku dhaqanka mabaadi'daas horumarineed ee Diiwaan-gelinta codbixiyeyaa ayaa wiqi karta sharafta guud ee nidaamka doorashooinka, iyo hirgelinta doorashoojin caalami ah ee hal-qof-hal-cod ah oo lagu kalsoonaan karo.

Mabaadiida soo socota waa in la tixgeliya qiimeynta fursadaha lagu diiwaan gelinayo codbixiyayaasha doorashooinka 2020.

• Hufnaanta Diiwaangelinta

Diiwaan-gelinta cod-bixiyuhu waa inay fududeysaa Diiwaan-gelinta dhammaan muwaadiniinta xaqa u leh, oo ay ka difaacaan wax-ka-qabashada, sida: is-diiwaan galin so noqnoqota ama khalad ah; iyo tallaabooyin looga hortagayo muwaadiniinta aan loo oggoleyn in ay soo galaan diiwaanka codbixiyayaasha.

• Ka wada-qayb-gal

Hannaanka diiwaan-gelinta cod-bixiyeyashu waa inuu hubiyaa in muwaadiniinta oo dhan ay si siman ay u helaan hanaanka Diiwaan-gelinta, iyo in lahubiyo hadey jiraan in muwaadiniin xaqq-uleh is Diiwaan-gelinta oo laga sarey iyada oo loo marayo : shuruudaha xaqiraadda ee takoorka; sinaan la'aanta xaga qoondeynta ilaha Diiwaan gelinta; amniga oo aad u yar; helitaan laa'aanta macluumaadka; ama caqabo kale oo ay ka mid yihiin Luqadda, diinta, qabiilka,jinsiga,nooca da'da, baahida gaarka ah (laxaadkooda dhimanyahay) ama baahiyaha gaarka ah qaba,ama xaalado dhaqaale.

• Dhameystirnaan

Qiimayntu waa inay ka mid noqotaa qiimeynta hababka si gacan looga geysto xaqijintu bar-tilmaameedyada iyo hubinta diiwaan-gelinta dhammaan cod-bixiyayaasha xaqa u leh ka hor wakhtiga doorashooinka dhacayaan. Inkastoo boqolkiiba 100 diiwaangelintu aad u yar tahay in la helo, fursadaha lagu beegsanayo in lagu gaaro Diiwaan gelinta ugu dhameystiran ee suurtogalka ah waa in la tixgeliya.

• Saxnaan

Waa in la qiimeeyaa fursadaha la heli karo si loo ogado awooddooda ay ka midka tahay geeddi-socodka laguna xaqijinaya ansaxnimada iyo saxnaanta xogta la soo aruriyey. Tani waxay ka mid ah ilaha xogta ama caddaynta dokumentiyada, ansaxinta xogta saxda ah, u bandhigida dadweynaha iyo hababka baaritaanka, nidaamyada kala shaandhaynta xogta, ama farsamooyinka kale ee la heli karo.

• Gaaritaanka (la heli karo)

Codbixiyeyaasha xaqa u leh inay codeeyaan waa inay heli karaan hannaanka Diiwaan-gelinta. Nidaamka la soo jeediyey waa inuusan xaddidin helitaanka nidaamka iyada oo loo marayo masaafada loogu talagalay dhibcooyinka Diiwaan-gelinta, caqabadaha juqraafi ahaan u jira, helitaanka waqtiga nidaamka, helitaanka gaadiidka, u-fududaynta dadka xanuunsan ama da'da ah, ama isticmaalka meelaha/goobaha aan dadka loo ogolayn.

• Dadka oo la wargeliyo

Nidaamka diwaangelinta cod-bixiyeyaasha waa inuu ku jiraa: hanaanka loo siinayo macluumaadka waqtigii loogu talagalay dhammaan muwaadiniinta xaqa u leh iyo daneeyayaasha xaqa u leh shuruudahan soo socda; nidaamka Diiwaan-gelinta oo ay ku jiraan goobta iyo waqtiga; shuruudaha Diiwaan-gelinta; iyo faa'iidooyinka nidaamka Diiwaan-gelinta.

• Daahfurnaan

Hanaanka fursadeed ee la soo jeediyey waa inay ku jiraan habab daneeyayaasha, daneeynayo iyo inay kor u qaadaan kalsoonida shacabka ee hanaanka Diiwaan-gelinta, iyada oo loo marayo: furfurnaanta geedi socodka go'aan qaodashada; helitaanka macluumaadka nidaamka Diiwaan gelinta; ka-qaybgelinta kormeerka madax-bannaan ee la aqoonsanyayah; iyo ka mid noqoshada hawlaha isla xisaabtanka iyo muujinta macluumaadka.

• Amniga

Doorashooyinka waa in aysan halis gelin ammaanka iyo amniga dadweynaha, shaqaalah, qalabka, iyo xogta doorashada. Qiimaynta amniga waa in la qabtaa iyada oo loo eegayo hab dabbaaldeg ah oo lagu hubinayo qiimeynta amniga ee dhexdhedaadka ah iyo mid siyaasadeed.

• Asturnaanta Xogta Gaarka ah

Waajibaadka iyo masuuliyaadka GMDQ ayaa dhigaya Ururinta xogta shakhsiga ah ee muwaadiniinta Soomaaliyeed in ay ilaaliyaan iyo iney xafidaan xogta muwaadiniinta. Nidaamka uruurinta xogta iyo teknooloojiyada, waa in uu buuxiyaa shuruudda ilaalinta macluumaadka shakhsiga ah ee muwaadiniinta.

• Waqtiga loogu talo galay oo ay wax ku qabsoomaan

Doorashooyinka Diiwaan-gelinta cod-bixiyeyaasha waa in la sameeyaa qiimeyn ka dhan ah shuruudaha lagu horumarinayo diiwaangelin la aqbali karo oo ku habboon muddada loo baahan yahay ee doorashada sanadka 2020.

• Maamulka iyo Suurta-galnimada Siyaasadeed

Fursadaha Hanaanka geedi- socodka, teknoolajiyadda, iyo qorshayaasha hawlgalka ee Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha la soo jeediyey waa inay ku haboon yihin bey'adda maamulka, dhaqanka, iyo siyaasadda.

• Isu dheelitirka kharashka iyo waxtarka

Doorashooyinka waa in lagu qiimeeyaa awooddooda ah in laga gaaro natijjo wax ku ool ah oo u dhiganta kharashaadka tooska ah iyo kuwa aan tooska ahayn ee Diiwaan-gelinta.

• Joogtaynta (Sustainability)

Xalalka la soo jeediyey waa in uu ahaado mid joogto ah marka laga hadlayo: kaabayaasha; kartida hay'adeed/urureed; taageero farsamo; iyo dhaqaalaha loo baahan yahay si loo sii wado hawlgalka geedi socodka iyo Diiwaan-gelinta.

• Ku kalsoonaanta (Credibility)

Iyadoo aan loo eegin mabaadii'da kor ku xusan, diiwaan-gelinta cod-bixiyeyaasha doorashooyinka waa inay Diyaariyaan diiwaanka cod-bixiyeyaasha oo dhammaan daneeyayaashu ay aamminsan yihin oo ay aqbalayaan, iyada oo lagu soo ururiynayo sharaf, sinnaan, saxnaan, iyo wax-ku-oolnimo.

2.6. Guudmarka Xilliga Doorashada iyo Caqabadaha

Dastuurka Ku meelgaarka ah waxaa ku xusan in afti loo qaado dastuurka, lana qabto doorashooyin. GMDQ, oo gudanaya waajibaadkiisa, wuxuu billaabay diyaarinta hawlahi isagoo kaashanaya ballanqaadkii Dowladda Federaalka ee ahaa in ay qabato doorashooyin guud sanadka 2020. Mid ka mid ah waxqabadyada ugu muhiimsan waxay la xiriiraan Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha, oo ay ku jiraan sida ugu fican ee lagu diiwaangelin karo dadweynaha, iyo horumarinta habka dhabta ah ee loo fulin karo si macquul ah. Waxaa jira shuruudo badan mid kasta oo ka mid ah doorashooyinka, kuwaas oo loo baahan yahay in si taxadar leh oo tayo leh loo qorsheeyo, iyo sida ugu dhaqsiyaha badan Qorshaha Hawlgabka Diiwaan-gelinta Cod-bixiyaha ayaa u baahan doona in la horumariyo. Qorshaha Diiwaan-gelinta Cod-bixiyuhu waa inuu diiradda saaraa qaab-dhismeedka sharciga, xeerarka iyo qaababka la xidhiidha, istaraatijiyyadda hawlgalka, soo iibinta, tababarka, ruqsad-siinta, waxbarista dadka codka bixinaya, isgaarsiinta, amniga iwm.

Si kastaba ha noqotee, waa in la tixgeliyaa qodobbada muhiimka ah ee soo socda marka la sameynayo qorsheynta mid kasta oo ka mid ah doorashooyinka:

- In la xaqijiyo helitaanka wakhti ku filan si loo sameeyo qorshe faahfaahsan oo loogu talagalay Diiwaan-gelinta Codbixiyaha, iyo qorsheynta xeel-dheer waa shuruud horay looga soo qaatay arrintan.
- Sii-joogtaynta Diiwaan-gelinta Codbixiyuhu waa lagama maarmaan in la xaqijiyo meel marinta aragtida mustaqbalka fog iyadoo la kala dooranayo hababka la laka dooran karo. Shaqada Diiwaan-gelinta Codeeyaha waa mid kharashkeedu aad u badanyahay, waana mid aan suurtagal ahayn in hawshan la sameeyo kadib doorasho kasta oo dhacda.

- Xoojinta Waaxda Teknolojiyadda iyo Isgaarsiinta (ICT) si loo maareeyo Diiwaan-gelinta cusub ee cod-bixiyayaasha, oo ay ku jirto Xogta amnig iyo horumarinta Waaxda Diiwaan-gelinta Cod-bixiyaha ee cusub ee ka tirsan GMDQ.
- Qaab-dhismeedka sharciga waa in la waafajiyaa iyada oo la raacayo xulashada Diiwaan-gelinta Doorashooinka iyo hababka doorashada, laakiin sharciga ma beddeli doono fikradda Diiwaan-gelinta cod-bixiyaha.
- Balan-qaadka habka Diiwaan-gelinta Codeeyaha waa in uu u oggolaadaa ceymiska guud ee Codbixiyaha.
- Waa in la hubiyaa in maalgelin ku filan oo joogto ah la heli karo ka hor inta aan la hirgelin hawlgalka, kaas oo xaqijjin doona in la gaaro ujeedooyinka iyo waqtiyada la cayimay.
- Xaaladaha amniga waa in ay ahaato mid ku habboon habka Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha ee lagu kal soonankaro, waana in la abuuraa jawi nabadgelyo leh.
- Hannaanka Diiwaan-gelinta Cod-bixiyaha ugu Fiican waxaa lagu qiyaasayaa inuu qabto qiyaastii lix illaa iyo toddoba milyan oo codbixiye.

3. QAABKII LOO MARAY DARAASADAN

Dejinta habka Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha waa hawl aad u culus oo u baahan hab-dhaqan dhab ah, tixgelina la siinayo arrimaha farsamo, iyo guud ahaan siyaasadda iyo ammaanka dalka. Ujeedadasi awgeed, waxaa laga maarmaan ahayd qiimeynta ugu horeysa si loo daraaseeyo loona aqoonsado caqabadaha farsamo iyo kuwa siyaasadeed. Taasi ayaa la sameeyey iyadoo la tixgelinayo jadwalka doorashada, sharciga doorashada, amniga, iyo xaaladaha kale ee dalka. Sidaa daraadeed, waxaa lagama maarmaan ahayd in daraasadani ay noqoto mid dhab ah oo la qaadan karo si loo helo xalka ugu fican ee xaaladda hadda jirta.

Si loo fuliyo hawlaho loo baahan yahay, Arimaha soo socda waxay udub-dhexaad u ahaayeen ujeeddada:

- Dib-u-eegis lagu sameeyay miiska dushiisa (xafiiska dhexdiisa) – Aqoonsado/asteeyo hawlaho, caqabadaha iyo hababka ugu wanaagsan ee lagu caawin karo GMDQ ee arrimaha diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha;
- In wareysiyo la qabto marka loo baahdo, la qabto shirar, wadahadal lala yeesho wakiilada DFS, DGXF, Maamulka Gobolka Banaadir, baarlamaanka, ururrada bulshada rayidka, kooxaha haweenka, iyo beesha caalam ka ah, si ay u qiimeeyaan xaaladda Soomaaliya ee ku saabsan hirgelinta nidaamka diwaangelinta cod-bixiyayaasha;
- Dejinta qaab-hawleed qoraal ah oo lagu bixinayo hagid lagu sameeyo nidaam iswaafaqsan ee diiwaan-gelinta cod-bixiyeyaasha, iyadoo ku saleysan qiyamka sida daahfurnaanta, loo wada dhammaanshada, qaab-hawleedka sharciga, tayada, kalsoonida iyo sii jiritaanka (Sustainability);
- Soo saarista Daraasad Qiimeyn/suurtagalnimo ah oo lagu hirgelinayo nidaamka diiwaan-gelinta cod-bixiyeyaasha, iyadoo la tixgelinayo: caqabadaha farsamo iyo mida siyaasadeed; shuruudaha farsamo ee looga hadlayo ajandaha doorashada; baahiyaha dhismaha iyo halista qiimeynta iyo warbixinna; iyo aqoonsiga shaqaalaha shaqsiyaadka muhiimka ah.

3.1. Nidaamka Wadatashiga

Hawlgalka wadatashiga wuxuu bilaabmay 10-kii Sebtembar 2017, muddada loogu talagalay oo aheyd mudo hal bil ah. Daraasada waxaa hogaminayey GMDQ waxaana taageeray Kooxda Isku-dhafan ee Taageerada Doorashooyinka (IESG) - oo ay ka kooban yihiin UNDP iyo UNSOM, iyo hey'adda caalamiga ah ee Creative Associates.

Shirarka iyo wareysiada waxaa lala yeeshay xubnaha DFS, DOWLAD GOBOLEEDYADA, Ra'iisul Wasaare Ku-xigeen, Wasiirka Amniga Gudaha, Wasiirka Arrimaha Dastuurka, Baarlamaanka Federaalka Soomaaliya - Aqalka Sare iyo Aqalka Shacabka, Ururada Siyaasadeed, Guddoomiyaha Gobolka Banaadir iyo Duqa Magaalada Mogadishu, Xubno ka tirsan Baarlamaanka iyo Wasiirka Amniga ee Gobolka Koonfur Galbeed (Baydhabo), Madaxweyne Ku-Xigeenka Jubaland iyo Wasiirka Amniga, iyo Madaxweyne Ku-Xigeenka Hirshabelle, Guddoomiyaha Gobolka Puntland, Guddiga Ku-meelgaarka Doorashada Puntland (TPEC), Xarunta Cilmi Baarista Puntland (PDRC) Bulshada rayidka ee dawlad Goboleedyada iyo Gobolka Benadir. UNHCR, IOM, iyo UNOPS. Liiska dhamaystiran ee kulamada wuxuu ku jiraalifaaqa E.

Kooxda daraasaadka qiimeynta suurtagalnimada waxay la kulmeen xayiraadyo dhaqdhaqaq oo ay ugu wacan tahay xaaladda amniga ee Soomaaliya, sidaas awgeedna daraasaddu ma aysan dhamaystirneyn baaxadda shirarka loogu talagalay. Daraasaddan waa in la akhriyaan marka la eeqayo cagabadahaasi.

3.2. Jawaab-celinta ka soo baxdey wadatashiga

Hawlgalku wuxuu la tashaday dad badan oo daneeyayaasha ka mid ah si ay u fahmaan fikradahooda iyo doorbididda fursadaha Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha ee doorashooyinka 2020. Wadatashiyadu waxay sidoo kale ka shaqeeyeen kor u qaadista wacyiga GMDQ ee Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha, hababka Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha iyo mabaadi'da, iyo shuruudaha wada-shaqeynta daneeyayaasha si loo daboolo ujeeddooyinka.

Nidaam hagaya wadahadalada ayaa loo diyaariyey si loo fududeeyo geedi socodka wadatashiga, iyo in la helo joogteyn iyo faahfaahin ballaaran oo lagu wada hadlo. Si loo helo wadahadal macno wata, waxaana la soo bandhigay warbixin kooban oo lagu diyaariyey labada luqadood ee Ingiriis iyo Soomaali si ay hordhac ugu noqoto wadatashiga kooxaha.

Dhamaan daneeyayaasha ka qeyb galay wadatashiga waxay muujiyeen mahadnaq iyo taageeradooda guud ee GMDQ, iyo shuruudihii loo baahnaa codbixinta guud ee doorashooyinka sannadka 2020. Inta badan taageeradu waxay ahayd shuruud la'aan, iyadoo dadka qaar loo turjumi karay taageeradooda mid ku xiran shuruudo. Tani waxay kaloo faa'iido u leedahay sida fududeynta helista baasaboorka iyo kaarka aqoonsiga, ama Diiwaan-gelinta oo ah aasaaska u noqonaysa hirgelinta doorashooyinka DOWLAD GOBOLEEDYADA tusaale ahaan tan Puntland ee sanadki 2019).

Waxay rumeyso sanyaahiin dhammaan daneeyayaasha in muwaadiniinta Soomaaliyeed ay doonayaan in iska diiwaan galiyaan labadaba, iyo in ay ka qayb qaataan geedi socodka doorashooyinka, iyo in ay ku xiran tahay hannaanka aasaasiga ah ee nabadgelyo inay ku dhiirigelinayaan inay soo bandhigaan habka Diiwaan-gelinta. Wuxaan lagu wargeliyey dhammaan daneeyayaasha ee sannadka 2020, Soomaaliya ayay tahay in ay ka baxdo geeddi-socodka doorashooyinka ee 2016-ka aas oo ahayd geeddi-socod siyaasadeed oo xaddidan, mana u muuqan in ay qancisay inta badan dadki lala tashaday.

Inta ugu badan daneeyayaasha ayaa rumaysan in dejinta diiwaanka codbixiyeyaasha xaqaa u leh inay codeeyaan ay lagama maarmaan tahay ka hor doorashooyinka mustaqbalka. Diiwaan-gelin la sameeyo Maalinta Doorashada waxaa loo arkay inaysan noqon karin arrin caqligal ah oo la qaadan karo, iyadoo la aqoonsanyahay cadaadiska dheeraadka ah ee ay saari doonto maamulka doorashada ee curdunka ah ee aan weli la tijaabin, marka laga reebo inay noqoto tallaabo degdeg ah oo lagu sameeyo aagagga/goobaha dhowaan la xoreeyey waxvar doorashada ka hor.

Dhammaan dadka lala tashaday waxay aaminsan yihiin in ay suurtagal tahay in GMDQ uu qabto diiwaangelin codbixineed, inkastoo qofna uusan aaminsanayn in la samayn karo 100% waddanka dhan ah sababo la xiriira helitaanka iyo caqabado xag ammaanka ah. Caqabadaha waawayn ee Diiwaan-gelinta ayaa la aaminsan yahay in ay yihiin helitaanka (in la gaari karo) iyo amni, rabitaan siyaasadeed iyo is waafaqsananta, iyo qaab-dhismeedka dastuuriga iyo sharciga oo hada wali maqan.

Waxay caqabad ku aheyd wadatashiyada qaarkood in ay ka gudbaan dooddooda ka baxsan qaddiyadaha dastuurka iyo arrimaha sharciga, gaar ahaan arrinta hanaanka doorashada. Tani waxay si cad u qeexaysaa arinta ka dhax guuxeysa maskadxa dhexdhedaadiyeasha, iyo caqabadaha wada tashiga waxay aheyd inay iyaga fahmaan in Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaashu ay noqon karto oo ay tahay in lagu xaliyo si siman sidii loo hirgelin lahaa qaabdhismed sharci ah.

Inta badan daneeyeyaashu waxay aaminsan yihiin in Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaashu inay laga bilaabo qaybaha la xoreeyay ee waddanka si degan, ka dibna lagu qabto meelo kale oo la xoreeyay. Inkasta oo tani ay ahayd aragtida guud, ee qaar ka mid ah xubnaha golaha matalyey gobaladda iyo xubno baarlamaan ah oo heer qaran ah ayaa aaminsan in qaabkani uu noqon doono mid aan xaq aheyn oo diiwaangelintu waa inaanan bilaabin ilaa inta dalka oo dhan la xoreeynayo. Ka qaybgalayaasha ayaa doorbiday inay dib loo dhigo DIIWAAN-GELINTA CODEEYAH inita laga xoraynaayo deegaanada ay mataalan oo aan heleyn codbixinta doorashda.

Ururada bulshada rayidka ah ee heer Qaran iyo heer gobolba waxay muujiyeen taageero xooggan ee GMDQ iyo diiwaan-gelinta oodbixiyayaasha, waxayna u muuqatay in ay faham fiican ka qabaan shuruudaha Diiwaan-gelinta. Dhammaantood waxay muujiyeen fahamkooda ku saabsan muhiimada barashada cod-bixinta iyo wacyi-gelinta, iyo baahida loo qabo in lala shaqeeyo shacabka degaanada iyo kooxaha ka shaqeeya arrimaha bulshada.

Marka la eego hababka iyo hanaanka Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha, waxaa jiray taageero aad u badan oo ku aaddan qabashada diiwaan-gelinta kahor doorashooyinka, iyo waxaa loo baahan yahay in laga hortago khiyaano nooc kasta ah oo kamid ah foomamka Diiwaan-gelinta (biometric). Waxaa jiray aragtii xooggan iyo fikrado ah oo dhigeysa in diiwaanka gacan qo-raalka ahi (aan ahayn mid loo adeegsaday qalab casri ah) ee codbixiyayaasha aanay hufnaanteedu gaari doonin heerka hufnaan ee loo arko inay muhiim u tahay Soomaaliya.

Liiska hay'adaha ku hawlan geedi socodka wadatashiga waxay ku lifaaqan yihiin Lifaqa E.

4. XAALADDA DALKA IYO CAQABADAHA DIIWAAN-GELINTA COD BIXIYEYAASHA

Soomaaliya waxay wajahaysaa caqabado waawayn oo ku aadan qabadashda hanaanka diwaangalinta codbixiyaasha iyadoo ay ugu wacan tahay qalaalaasaha amniga iyo burburka hayadaha tobankii sano ee u danbeeyay. Ilaa iyo 1991, wadanku waxaa u soo maray colaado mudo dheer qaataay, iyadoo ay jirto isku xirnaan la'aanta wadanka halka hayadihii Dowladuna ay tabar dareeyeen.

Marka la firiyo xaaladda amaanka ee hada jirta, hirgalinta barnaamijka diwaangalinta qaran waxaa soo food saari doonta caqabado amni iyadoo ay dhici karto inaan lagu guulaysan in lawada gadho wadanka oo dhan. Waxaa sida darteed uu u baahan doonaa barnaamij kasta oo diwaan galin qaran ah in lagu daro qorshe diyaar garow ah si fursad is le'eg loogu helo hanaanka doorashada loona wada gaadhsiiyo inta badan qaybaha bulshada sida suurtagalka ah.

Soomaaliya hadda ma haysato waxyabihii gundhiga u noqon lahaa qorshaha iyo hirgalinta hanaanka diwaangalinta codbixiyaasha. Mjiro tirokoob dadwayne kaasoo lagu salayn lahaa qorshaynta hawla iyo goobaha diwaangalinta, cinwaano lagu kalsoonaan karo iyo hab khariiradeed lagu saleeyo goobaha doorashada ma jiro, iyo sidoo kale muwaadiniinta oon intooda badan haysan dokumentigii aqoonsiga.

Inyaroo kamid ah haydaha Dowlada ayaa si buuxda oo heer qaran ah u hawlgala. Hirgalinta hanaanka diwaangalinta qaran ee loowada dhan yahay ayaa waxaa caqabad ku ah dadaalada sii kordhaya ee ku aadan fadaraalaynta Soomaaliya iyo xaaladaha qaar dhaqdhqaqaqyada looga gol leeyahay madaxbanaanida maamulada. Awooda hayadaha waxaa sidoo kale wiiqaya arimaha miisaniyada taasoo dhalisay in shaqaalaha Dowlada ayna helin musharooyinka muda dheer, Dowlada Federaalka Soomaaliya ayaa looga baahan doonaa dhaqaale xoogan si loo hirgaliyo barnaamija diwaangalinta codbixiyaasha.

Guddida Madax banana ee Doorashooyika Qaranka oo leh waajibaad dastuuri ah iyo mid sharci inay hogaamiyaan hawla diwaangalinta codbixiyaasha waa hayad cusub, waxayna wali ku jirtaa marxalada horumarka iyo dhismaha xafiiska. Guddigu kama hawlgalaan waqtigan meel ka baxsan Muqdisho inkastoo ay qorshaynayo inay xafisyo ka samaysataam wadanka inta lagu jiro 2018ka laakiin waxay kala kulmi doonaan caqabado hirgalinta iyo isku xirka barnaamijka qaran hadayna la samaysan xiriir shaqo hayadaha kale ee Dowlada. Guddigu waqtii xaadirkan ma laha shaqaalaha iyo awooda ay ku hirgalinayaan barnaamijka diwaangalinta qaran, tan waa in laga shaqeeyaa mudada ka horaysa intaan la bilaabin barnaamijka.

Waxaa laga yaabaa in caqabada adag ee la wajiji karo Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha doorashooyinka sanadka 2020 ay noqon doonaan caqabadda xilliga doorashada. Si loo dabaqo jadwalka loo baahan yahay, Diiwaan-gelinta cod-bixiyeayaashu waa in la qabtaa sanadka 2019, sidaa darteed qorshaynta iyo diyaarinta waa in la dhammaystiraa dhammaadka 2018. GMDQ, oo ay la socdaan daneeyayaasha xirrirkal leh, waa in ay sameeyaan go'aamada muhiim ah, iyo diyaarinta qaabdhismedka sharci iyo ururada si ay u diiwaangeliyan codbixiyayaasha si nadaam ah.

Caqabadaha ayaa si cad u muuqda, waana in lagu xaliyaa qorshe kasta oo istiraatijiyyadeed iyo qiimeynta qorsho dheeraad ah. Caqabadaha, marka la is barbardhigo, ma ahan kuwo aan

suurtagal aheyn haddii siyaasadda ay kasii jirto heer qaran iyo heer gobol, iyo xaalado kale oo lagu dhisayo jawi ku haboon Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha. Dhamaan daneeyayaasha doorashooyinka, iyo iskaashiga hay'adaha ay wadashaqeyntu ka dhaxeyso, waxay u baahan tahay in ay si cad oo la isla ogyahay uwada shaqeeyaan, si loo kordhiyo xirfadaha iyo kheyraadka la heli karo ee Guud ahaan Dalka.

4.1. Amniga iyo Xasilloonida

Xoogaga kasoo horjeeda Dowladda ayaa wali ku ah carqalad nabadda iyo amniga Soomaaliya, waxaanay wali kusii socdaan inay xasillooni daro ka abuuraan guud ahaan gobolka Bariga iyo Geeska Arica. Heerka khatarta ee Soomaaliya ayaa waxay u dhaxaysaa mid dhexe iyo mid aad u heer saraya. Somaliland, Puntland iyo magaaloojin kale duwan iyo gobolo kale ayay ka jirtaa heer xasillooni oo u dhaxaysa dhexdhexaad ilaa mid aad u saraysa, iyadoo gobolada kale ay heerka khatartoodu aad u sarayso oo ayna degananayn.

Waayo-aragnimada laga helay dalalka kale ee ay colaaduhu hareeyeen, ama kuwa coladaha ka soo gudbaya, waxay muujinysaa in doorashooyinka guud ee hal qof hal cod ay yihiin kuwo kharash, dadaal iyo waqt badan qaata². Hannaankii doorashada xaddidan ee dhowaan la qabtay (hannaan wadaxajood siyaasadeed oo leh sifooyinka doorasho) ee ka dhacday Soomaaliya (2016) wuxuu ahaa mid wax aad u badan u baahnaa xagga dhaqaalahamniga ku baxa, iyo ciidamada amniga sida buuxda/aadka u kala baahsan (goobo badan kala jooga) ee DFS, Dowlad Goboleedyada iyo ciidamada Howlgalka Midowga Afrika ee Soomaaliya (AMISOM). Dadaallada lagu xasilinayey nabadjelyada ee geeddi-socodka doorashooyinka 2016-ka ayaa ahaa mid muhiim ah, hadii la maareeyo ilaha amniga hada jira waxaa la gaari lahaa geeddi-socod doorashooyin intaas ka ballaadhan. Si kastaba ha ahaatee, qorsheynta iyo fulinta amniga ee geeddi-socodka doorashada ayaa ahaa kuwo guud ahaan lagu guulaystay, oo ma jirin dhacdooyin xasillooni daro amni oo weyn oo caqabad ku noqotay geeddi-socodka. Hase yeeshi, waa in la ogsoonaadaa in odeyaal iyo ergooyin badan ee ka qayqaadatay hanaankii doorashada 2016kii markaa ka dib la weeraray ama la dilay, iyadoo loo malaynayo in kaalinta ay ka qaateen hanaanka awgeed sidaa loogu galay. Casharro ayaa laga bartay oo la diiwaangeliyay, taasina waa inay qayb ka qaadato oo lagu daro qorshaynta hawlaha doorashooyinka mustaqbalka ee la xidhiidha doorashooyinka guud ee hal qof iyo hal cod ee sannadka 2020.

Qorsheyn muhiim ah waa in la sameeyaa si loogu diyaar garoobo doorashooyinka guud ee hal qof hal cod. Baahida aadka u saraysa ayaa ah amniga illaa iyo hadda sida uu yahay, ugu badnaan, waa dagaalka ka dhanka ah ciidamada aan dawliga aheyn, oo ah halis joogto ah. Waxaa intaasi dheer, waxaa jira xiisado kala duwan oo u dhexeeyaa qabaa'illada kuwaas oo si joogto ah u dhalinaya iska horimaadyo. Khilaafadkan ayaa lagu dhameyn karaa dib u heshiisiin wanaagsan ka hor doorashooyinka guud ee hal qof hal cod ee la qorsheenayo sannadka 2020, si loogu oggolaado in si buuxda uga qeybqaataan codbixiyayaasha xaqa u leh, iyo in ay yareeyaan culeyska ciidamada ammaanka.

Waxaa jira khataro badan oo ku wajahan diiwaan gelinta cod-bixiyayaasha, iyada oo ay ka mid tahay weerarrada culus ee ka dhanka ah Dowlada, weerarrada gaadmada ah, dilalka saraakiisha, hanjabaadda iyo cabsigelinta ka-qaybgalayaasha, rabshadaha bulshada iyo kuwo kale.

2 Warbixinta uu soo saaray Guddi Hawleedka Amniga Doorashada Soomaaliyeed ee ku aaddan Casharada Laga Bartay Amniga Hanaankii Doorashada sannadkii 2016-17

Sidaas daraadeed waa in la sameeyaa bay'ad ku habboon maralaale marka la hirgelinayo dhacdo la xirriirta Doorashooinka, oo ay ka mid tahay Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha. Dhisidda Nidaamka Amniga Wadajirka ah ee 2016, dhismaha Ciidamada Ammaanka ee Qaranka (CAQ) waa in uu hormariyaa hababka wada shaqeynta iyo xakamaynta qaran. Dib-u-dhiska Ciidanka Xoogga Amniga ee Doorashooinka Qaranku wuxuu noqon karaa bilow fican oo lagu bilaabi karo iyada oo la raacayo qorshaha iyo isuduwidda amniga geeddi-socodka doorashooinkii ee sanadka 2016-ka. Waa inay sidoo kale soo saaraan qiimeyn dhab ah oo ku aadan hanjabaadyada iyo cabsi gelinta.

Tani waxay gacan ka geysan doontaa in meesha laga saaro aragtiyo dhinac u janjeera oo ku aadan go'aan qaadashada mustaqbalka in deegaan cayiman laga samayn karo diiwaangelin codbixiye ama geedi socodka doorasho.

Sida laga soo xigtay Warbixin uu soo saaray Guddi Hawleedka Amniga Doorashada Soomaaliyeed³, astaan niyad jab leh oo ay lahayd doorashadii sannadkii 2016kii ayaa ahayd in aysan jiran waqtii lagu diyaar garoobo. Jadwal waqtieedyo kala duwan ayaa lagu dhawaaqay laakiinse aan lagu dhaqmin. Ciidamada ammaanku waxay u baahan yihii wakhti ku filan oo loogu diyaar garoobo tallaabooyinka amniga ee laga rabo inay noqdaan kuwo dhab ah iyo waqtio go'an xiliga doorashooinka. Doorashooinka guud ee mustaqbalka, miisaaniyadda iyo qarashaadka baxaya waa in la sii dajiyaa goor hore Lana xaqijiya si fican. Miisaaniyadda amniga ee hawlgalada Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha ee 2018-19, iyo doorashooinka guud ee sanadka 2020, ayaa la filayaa inuu badan yahay.

Warbixinta xagga nabadjelyada ayaa sheegtay in hay'adda maamulka doorashada ay u baahan yihii tababar fican, karti iyo aqoon u leh geeddi-socodka doorashooinka, iyo inay si sax ah ula xiriiraan ciidamada ammaanka, si ammaanka guud loo hirgeliyo meelaha ay doorashooinka lagu qabanayo. Tani waxay khuseysaa codsiga Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha ee qorshaysan in la qaban doono sanadka 2019.

Sida laga soo xigtay warbixinta "Doorashooinka iyo Saraakiisha Maamulka haya ayaan laheyn tababar, wadashaqeyn ama aan aqoon u laheyn wakhtina aan siineyn in amniga la qorsheeyo, mana la xiriiraan ciidamada ammaanka si ay wax uga qabtaan dadka ka qeyb qaadanaya oo abuuraya caqabadaha amni daro.

4.2. Tirakoobka Dadka

Tirakoobka Dadka ayaa laga fuliyay Soomaaliya tan iyo 1975-tii, tirakoobkaasna waxuu shaaciye natijjooyin kooban. Tirakoob dadka oo dheeraad ah ayaa la qabtey intii u dhexeysay 1985 ilaa iyo 1986, laakiin lama daabacin tirokoobkaasi ama warbixintaasi. Sanduuqa Qaramada Midoobay ee Dadweynaha (UNFPA) ayaa daabacday Sahanka Qiyaasta Tirakoobka Dadka (PESS) 2014, middaas oo ku saleysaneyd hab sahanka sawirkaguud iyadoo la adeegsanayo hindise si ay u matalaan qeybaha dadweynaha oo ay ku jiraan degsimooyinka, xeryaha, iyo ilaha biyaha. UNFPA waxay la shaqaynaysay deeq-bixiyayaasha iyo hay'adaha kale ee Qaramada Midoobay, waxayna qaadeen doorka hoggaamineed si ay u taageeraan mas'uuliyiinta Soomaaliya in ay sameeyaan Sahanka Qiyaasta Tirakoobka⁴.

³ Warbixinta uu soo saaray Guddi Hawleedka Amniga Doorashada Soomaaliyeed ee ku aaddan Casharada Laga Bartay Amniga ee Hanaankii Doorashada sannadkii 2016-17

⁴ Sahanka Qiyaasta Tirakoobka Dadweynaha 2014, Soomaaliya, UNFPA, Oktoobar 2014.

Sahanka Qiyaasitaanka Dadka waa baaritaankii ugu horreeyay ee guryaha laga qaado oo lagu fuliyo dadka Soomaaliyeed tobanaan sano. Warbixintan waxay bixineysa qiyaasaha guud ee dadweynaha ee gobolka iyo sifooyinka muhiimka ah ee dadweynaha. Sahaminta ballaadhan ayaa lagu qiyaasey in tirada guud ee dadka Soomaaliyeed ay ahayd 12,316,895. Qiyaastii 2,806,787 qof oo Soomaali ah ayaa ku noolaa miyiga, 5,216,392 (ama qiyaastii 42% wadarta guud) ayaa ku noolaa magaalooyinka; iyo qiyaastii rubuc dadweynaha ah - 3,186,965 - oo ka kooban miyiga.

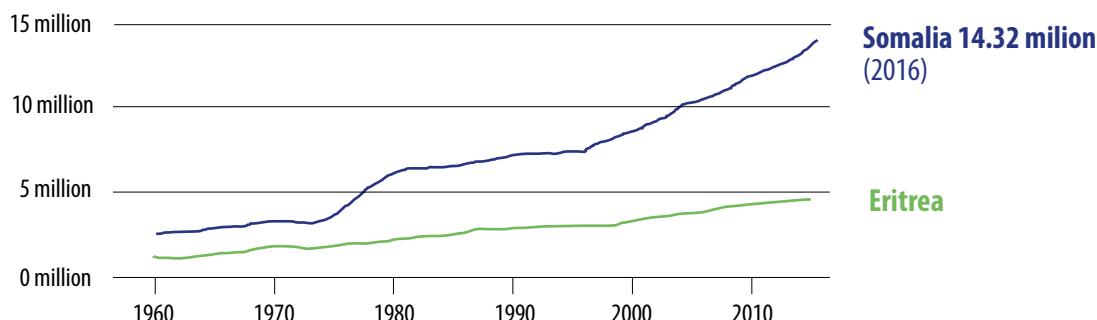
Dadwaynaha	Tirada	Boqolleyda
Qiyaasta Dadwaynaha	12,316,895	
Magaalooyinka	5,216,392	42.4
Baadiyaha	2,806,786	22.8
Xoolo dhaqatada	3,186,965	25.9
Barakacayaal Gudaha ah	1,106,751	9.0
Qaybaha dadwanaha		
LAB	6,244,765	50.7
DHEDIG	6,072,130	49.3

Jaantuska 1aad - Sahankii Sanduuqa Qaramada Midoobay ee Arrimaha Dadka 2014

Tirada UNFPA ee 2014 waxaa loogu talagalay tusaale ahaan ujeedooyin, maadaama aysan si buuxda u aqbalin dhexdhexaadiyeyasha Soomaalida.

Sahanka Natijjooyinka Qiyaasta Tirakoobka, ayaa lagu qiyaasay in dad gaaraya 12.3 milyan oo muwaadiniin ah, waxaan ka soo horjeystay kooxo badan ee Soomaaliyeed, si ballaaran looma aqbalin. Si kastaba ha ahaatee, Sahanka Qiyaasita tirakoobka Dadka ayaa weli socda, qiyaasta dadweynaha ee hadda la heli karo si ay u taageeraan dhan waliba ee geeddi-socodka hannaanka qorshe. Maqnaanshaha qiyaasta saxda ah ee dadweynaha waxay caqabad ku tahay qorsheynta iyo bixinta adeegyada muwaadiniinta Soomaaliya, oo ay ka mid tahay habab kasta oo loogu talagalay doorashooyinka mustaqbalka ee hal qof hal codka ah.

Qiimayn gooni ah oo ay sameysay Word Bank wuxuuna ku qiyaasayaa tirada dadka Soomaaliya sannadki 2016 tiro dhan 14.32 million. Jaantuska xiga ee soo socdaa wuxuu muujinayaa horumarka dadka la qiyaasay laga soo bilaabo 1960 ilaa 2016.

Jaantuska 2aad –Tirada Dadka – 2016-

4.3. Hannaanka Sharciga

Waa in la sameeyaa habdhaqameed sharci si ay u hirgasho codbixin siman iyo doorasho hal qof hal cod ah. Inkasta oo Dastuurka ku meel gaarka ah uu abuurayo hannaan dimuqraaddiyad Jamhuuriyadeed oo federaali ah oo aasaasay mabaadii'da matalaadda guud iyo nidaamyo badan, sharciga iyo shuruudaha muhiimka u ah qabashada doorashooyinka guud ayaa u baahan in la horumariyo. Qaab-dhismeedka sharci ayaa sidoo kale lagama maarmaan u ah qaadashada qaar ka mid ah qaybaha farsamada ee diyaar garowga doorashooyinka, oo ay ku jiraan Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha, iyo Sharciga Muwaadiniimada ayaa go'aamin doona cida u qalanta iney codeyso iyo musharaxyada ka qeyb kali kara doorashada. Horumarinta habka xallinta khilaafaadka madax-bannaan ayaa sidoo kale u baahan in la dhiso ka hor bilawga Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha, si cabashooyinka loo soo gudbiyo loona tixgeliyo.

Si muwaadiniinta loogu oggolaado in ay buuxiyaan xuquuqdooda ay u leeyihin inay codeeyaan, waa inay ku jiraan diiwaanka doorashada. Ka mid noqoshada muwaadiniinta diiwaanka noocaas ahi waxay muujinaysaa in muwaadiniintu ay buuxiyeen shuruudo kale ayna yihiin dad degan deegaan ayna ansax tahay in ay ka qeyb qaataan doorashada.

In cod-bixiyaha xaqq-u-leh loo diido in lagu daro diiwaanka cod-bixiyayaasha waxay ka dhigan tahay in loo diido xuquuqda asaasiga ah ee cod-bixinta, sidaa daraadeed, "halbeegyada caalamiga ah ee diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha waxay sheegayaan in diiwaanku uu ahaado mid dhammaystiran, loo wada dhan yahay, sax ah, oo la cusbooneysiyy ilaa iyo heerka maanta, hanaankuna waa inuu ahaado mid si buuxda u hufan."⁵ Diiwaanka cod-bixiyuhu waa inuu ka ilaaliyaa ku-darsiga dadka aan u qalmin oo loogu tala gelin, ama in lagu celceliyo tiro badan oo ka mid ah codbixiyayaasha u qalma.

Marka la eego xeerarka dhaqanka caalamiga ah, waa in diiwaanka codbixiyayaashu diyaar u ahaadaabaaritaan dadweynaha si marka codbixiyayaasha iyo wakiillada siyaasadeed ay dib u eegaan dukumiintiga si loo hubiyo in cod-bixiyayaasha loogu talagalay ay ku jiraan, iyo in aysan ku qorneyn dadka aan ku habboonay. Fikradda guud ee daahfurnaanta diiwaanka codbixiyayaashu waa muhiim si la mid ah sida ay muhiim u tahay saksanaantiisa. Waxay raacaysaa in qaab-dhismeedka sharcigu uu u baahan yahay inuu si cad u xaqiijiyo geeddisocodka diiwaan-gelinta cod-bixiyuhu si hadii loo baahdo dib-loogu eego, habsocodkana waa in uu ahaado mid hufan. Marka sidaas la samaynayo, qaab-dhismeedka sharciga waa in uu sheego: "Waqtiga ku filan ee codbixiyayaasha xaqaa leh inay is-diiwaangaliyaan; kormeeri dadweynaha ee liiska codbixiyayaasha; diidmo; iyo go'aamada racfaanka."⁶

Macluumaad kasta oo codbixiye ayaa lagu qoraya diiwaanka, macluumaadkaas lagu xadido oo kaliya wixii loo baahan yahay si loo sameeyo cod-bixin saxan iyo baahida hawlgalka (tusaale ahaan qeexidda saldhigiyada cod-bixinta). Nidaamka sharciga waa inuu sheegaa in macluumaadkaasi aan loo isticmaalin ujeedooyin kale oo aan loo heysan wax fasax ah. Sidoo kale waa inay sheegtaa haddii ay jiraan ujeedooyin kale oo ansax ah kuwaas oo liiska loo isticmaali karo, tusaale ahaan aasaaska Diiwaan-gelinta bulshada.

Soomaliya, sida ku cad Dastuurka ku meel gaarka ah iyo Sharciga GMDQ, masuuliyada saxida diiwaanka codbixiyuhu wuxuu u yaalaa GMDQ. Xilligan, waxaa la diyaarinyaa Sharciga Doorashada, iyo hannaanka dejintiisa waxaa la qaban doonaa inta lagu jiro 2018. Sidaa darteed, waxaa jira macluumaad sharci oo xadidan oo ku saabsan siyaasadaha iyo

5 Shabakada ACE

6 Shabakada ACE

nidaamyada Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha. Sidaas daraadeed, waa lagama maarmaan in GMDQ ay sameyso ficilo wax ku ool ah sida dejinta siyaasadaha loo baahan yahay iyo nidaamyada ayadoo la raacayo waajibaadkeeda, laakiin habka DC iyo qawaaniinta shuruudaha waa in ay ugu dambeyn la waafajiyaa geeddi-socodka Dib-u-eegista Dastuurka iyo qoritaanka Sharciga Doorashooyinka sida loogu baahdo.

Shuruudaha waaweyn ee guud ahaan loogu baahan yahay diiwaan-gelinta muwaadinka, ee u baahan in caadi laga dhigo ka hor inta aan la billaabin hanaanka diiwaan-gelinta ee Soomaaliya, waa shuruudaha u qalmidda oo ka mid yihiin: jinsiyadda/dhalashada; deganaanshaha; iyo da'da.

GMDQ wuxuu u baahan yahay inuu raad-raaco dib-u-eegista Dastuurka, iyo in ay iswaafajiso isman dhaafka la xidhiidha hannaanka diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha ee Dastuurka Federaalka Soomaaliya iyo Mabaadiida Dowlad-goboleedyada Federaalka ee hadda jira. Sida laga soo xigtay Wasiirka Arrimaha Dastuurka, dib-u-eegista Dastuurka waxaa lagu dhammeenayaa dhammaadka sanadka 2018.

Qodobka 142aad ee Dastuurka Ku-meelgaarka ah - Dowladaha xubinta ka ah Dowladda Federaalka ee Soomaaliya waxay aqoonsanayaan:

“(1) Ilaa inta laga gaarayo dhammaan Dowladaha xubinta ka ah Dowladda Federaalka Soomaaliya, ay hirgelinayaan ayna ansaxiyaan Dastuurka Dowladaha Xubnaha ka ah Dowladda Federaalka ay waafajiyaa Dastuurka Federaalka Soomaaliya, dowladaha Xubnaha ka Federaalka ayaa sheegaaya ka hor inta aan la ansaxin dastuurkan ku meel gaarka ah ee ay soo doorteen golaha degaanku waa inuu sii haysto oo leyliyo awoodaha ay heystaan dastuurkooda.

(2) Dowladaha xubinta ka ah Dowladda Federaalka ah waa in lagala tashadaa geeddi-socodka go'aan-qaadashada ee ku saabsan nidaamka Federaalka, iyo habeynta ammaanka.”

Iyadoo lagu saleynayo qaabdhismedka sharciga ee dhammaystiran, shuruucda maamulka, siyaasadaha iyo habraacyada uu soo saaray GMDQ si ay u sameeyaan qaab-dhismeedka sharciga iyo qaanun muhiim ah, iyo in ay sharaxaad ka bixiyaan nidaamyada diiwaan-gelinta ee loo baahan yahay dhaman.

4.4. Aqoonsiga Muwaadinka iyo Xaqijinta

Inta lagu jiro geedi-socodka wadatashiga, mid ka mid ah arrimaha ugu muhiimsan ee lala xaajooday daneeyayaasha ayaa ahaa caqabadaha Diiwaan-gelinta dad badan oo aan xogtooda lahaynin. Waxaa diiradda lagu saaray hababka aay heli karan Guddiga Madaxabannaan ee Doorashooyinka Qaranka si ay u aqoonsadaan codbixiyayaasha iman kara, iyo inay xaqijiyaa u-qalmitaanka ay ka mid yihiin: Dhalashada, da 'da, Degenaanshaha, iyo shuruudo kale sida loogu baahdo.

Jawaab celinta laga helay daneeyayaashu way kala duwan yihiin, laakiin iyada oo aan la haynin nidaam cad oo caddeynaya. Talooyinka intooda badani waxay ku lug leeyihiin nidaamka markhaatiga ama xaqijinta, taas oo ay xaq u leeyihiin codbixiyayaasha iman kara in ay u hoggaansamaan hoggaamiye maxalli ah, ama xubin ka mid ah maamulka oo ka codsan doona codsiga isqorista.

Soo jeedinta saddexda marqaati ee ka yimaada dadka ku nool isla xaafad kaliya (odayaasha, hoggaamiyeayaasha bulshada, golayaasha degmada) waxay ka taageeri karaan qorista

macluumaadka muwaadiniinta, kaas oo ah in lagu ansixiyo heer Degmo. Waxa kale oo uu xusay qaar ka mid ah daneeyayaasha in ay tixgeliyaan isticmaalka maxkamad heer gobol ah si ay u taageeraan hubinta u qalmitaanka diiwaan-gelinta.

Marka la eego jawiga ka jira Soomaaliya, iyo heerka ay gaarsiisan yihiin dadka aan diiwaanka ku jirin, waxay u badan tahay in loo baahan doono caddeyn qoraal ah oo lagu dhaarto si loo sugo aqoonsiga qofka, sida qoraal nootaayo ah oo lala dhiibo arjiga lagu codsanayo diiwaangelinta, ama haddii kale waxaa dhici karta in qofkaas muwaadin kale uu dammaanad qaado.

Meelaha laga helo dukumiintiyada xoojiinaya muwaadininmada si loo abuuro aqoonsi sida aqoonsiyada Gobolka, Baasaboorka Qaranka, ama dukumiintiyo kale, kuwan waa in loo isticmaalo iyada oo aan loo baahnay aqoonsiga qof markhaatiga ah. Iisticmaalka dukumintiyadan oo ah aasaaska aqoonsiga ayaa ka caawin doona soo kaydinta saxda ah ee aqoonsiga, Waxay ka caawinaysaa hawlahaa kale ee dejinta xogta. Ka madaxbannaanida hababka aqoonsiga ee kor ku xusan aqoonsiga muwaadiniintu waa arrin wayn.

4.5. Hannaanka Diiwaan-gelinta hadda ee Soomaaliya

Diiwaan-gelinta Madaniga waa inay saldhig u noqoto nidaamyada kale ee Diiwaan-gelinta, waa mas'uuliyadda degmooyinka. Degmooyinka ayaa mas'uul ka ah ilaalinta diiwaanada dhalashada, dhimashada, guurka, shahaadada, iyo dayactirka kaararka aqoonsiga degmada. Si kastaba ha noqotee, diiwaanadaas ayaan weli ahayn mid isku xirta degmooyinka, hababkana waa la beddeli karraa ama waa la joojin karraa iyada oo la eegayo isbeddelka maamulka degmada. Inta badan diiwaandii horey ee Diiwaan-gelinta dadweynaha ayaa lumay ama la burburiyey muddadii colaadaha Soomaaliya hadda waxay leedahay mid ka mid ah heerarka diiwaan gelinta dhalashada ee ugu hooseeya dalalka Afrika ee Saharaha ka hooseeya (UNICEF waxay qiyaastay 3%), iyada oo sidoo kale leh kaalinta siddeedaad ee ugu sarreya dhalmada adduunka.⁷

Hawlahaa diiwaan gelinta cod-bixiyayaasha ee kaliya ee laga qabtay Soomaaliya ayaa laga qabtay Somaliland. Hannaanka biometric ah ee (Swarika faraha lyo sawirka) diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha oo hordhaca ayaa la qabtaya ka hor doorashadii madaxweynaha ee 2010.

Diiwaankaan wuxuu ku saleysan yahay ururinta faraha iyo sawirada, waxaana la ogadeey in uu ciladeysan yahay kadibna laga tagay 2011.

Intii u dhaxaysay Jannaayo iyo Sebtembar 2016, barnaamij cusub oo qotodheer oo diiwaan-galin ah ayaa laga hirgaliyey Somaliland, si loo ururiyo xogta Cod-bixiyaha iyo Diiwaan-gelinta rayidka ahba. Xog ururinta xogta Biometric ah waxay ku salaysnayd ururinta sawirrada Bu'ada Isha iyo sawirrada, waxaana lagu qabtey Diiwaan-gelinta si isdaba joog ah gobollada dhamantood. Hawlahaa ururinta xogta cod-bixiyayaasha waxaa socotay todobo cisho oo ka socotay xarunta Diiwaan-gelinta, oo ay ku xigto diiwaan-galin ku-meel-gaar ah oo loogu talagalay cod-bixiyayaasha seegay, oo laga fuliyay caasimadaha, degmooyinka iyo gobollada. Sida laga soo xigtay Guddiga Doorashooinka Somaliland, 873,331 muwaadiniin ayaa la diiwaan-geliyay, lakins kaararka Aqoonsiga cod-bixiyayaasha ee laa sugay oo la qaybiyey waa 704,089 oo cod-bixiyayaal ah (80.62% codbixiyayaasha xaqa u leh). Inta soo hadhay ee codbixiyayaasha xaqa u leh iyo kuwa diiwaan-gashan ee soo hadhay ma imaanin oo mana qaadan kaarka cod-bixinta

⁷ Buugga Xaqiiqooyinka Adduunka, CIA, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2054rank.html>

4.5.1. Kaararka Aqoonsiga Gobolka iyo Baasaboorka

Nidaamka aqoonsiga iyo xogta maclumaadka ee hadda jira waxaa loo isticmaali karaa kaalmo maclumaad si loo xaqiijiyo xaq u lahaanshaha aqoonsiga waqtiga Diiwaan-gelinta, laguna diiwaangaliyey inta lagu jiro habka Diiwaan-gelinta cod-bixiyeyaasha, tusaale ahaan. Lambarka baasaboorka ama lambarka aqoonsiga gobolka

Koox cilmi-baaris ah oo ka tirsan Hay'adda Caalamiga ee Socdaalka (IOM), Terra Incognita (TI), hay'aada Horumarinta ee Qaramada Midoobay (UNDP) iyo Bangiga Adduunka (WB) ayaa sameeyay qiiimayntii sannadka⁸ 2016 iyada oo tixgelinaya xulashooyinka nidaamka aqoonsiga. Daraasaddu waxay soo saartay warbixin faahfaahsan oo ku saabsan aqoonyiyada hadda jira ee Soomaaliya.

• Kaarka Aqoonsiga Banaadir ee Muqdisho

Degmada Muqdisho ee gobolka Banaadir waxay soo saartaa shahaadooyinka dhalashada, dhimashada iyo guurka iyo kaararka aqoonsiga. Nidaamka ugu dambeeyay waxaa la soo bandhigay 2016-kii iyada oo ujeedada koowaad tahay bixinta aqoonsiga. Dowladda hoose ee degmada ayaa isku dayaysa in ay muwaadiniinta ku qasabto inay qaataan kaarka aqoonsiga ka dib marka logu diiwaangeliyo hannanka Bimotrica ah. Sawirka Suulka iyo sawirka codsadaha ayaa la qaadaa, oo ay weheliyaan maclumaadka muhiimka ee shaqsiga ah.

Sida ku qoran warbixinta, 5,300 kaar ayaa la soo saaray. Qiyaastii 25,000 oo qof ayaa horey loo siiyay kaar aqoensi, taasoo ah qayb aad u yar oo ka mid ah dadweynaha ku nool magaalada Muqdisho (1.5 milyan).

• Nidaamka Aqoonsiga Dowlad Goboledka Puntland

Aqoonsiga Puntland waxaa loo bixiyaa si aqoonsi u gaar ah loogu helo Soomaalida ku nool gobolka Puntland. Ujeedada ugu weyn ee kaadhka Dowladdu waa in la kala saaro dadka deggan iyo dadka aan deganayn Puntland (gaar ahaan dadka gudaha ku barokacay).

Kaararku waa Biomtric (Swirka Farah-bu'ada isha), waxayna qabtaan sawirka 10 farood marka lagu daro sawiraka Bua'da isha. Iyo saxeexa digitalka ah ayaa sidoo kale loo isticmaalaa in lagu daro dadka nidamkaan. Sida laga soo xigtay daraasadda, waxa cad in kaarku aanu buuxin shuruudaha caalamiga ah ee ammaanka.

Intii lagu guda jiray shirkii Puntland, madaxweyne kuxigeenku wuxuu sheegay in qiyaastii 15% dadwaynaha la diiwaangeliyay, laakiin tirada dadka diiwaan-gashadu wali ma cadda

• Nidamka Baasaboorka Soomaaliya

Sida laga soo xigtay daraasaddan " Hal Qof, Hal aqoensi, Hal Cod " "Waaxda Socdaalka iyo Dhalasho-bixinta ayaa maamusha nidaamka Baasaboorka Soomaaliya, sannadka 2013 ayaa la sii bixiyey baasaboor Soomaaliyeed oo ku salaysan a chip. Baasaboorkaan waxaa la rumeysan yahay in uu u hoggaansamo qeybaha waaweyn ee ICAO farsamo ahaan.

⁸ Hal Qof, Hal Aqoensi, Hal Cod – World Bank, UNDP, IOM, Terra Incognita, Somalia, 2016

"Kaararka Baasaboor" ama kaarka aqoonsiga ee biometric (Sawirka Faraha – bu'da isha) ah ayaa sidoo kale la bixiyaa. Kaarku wuxu dhigayaa inuu noqon karo caddayn jinsiyad Soomaaliyeed. Si kastaba ha noqotee, ma jiro sharchiyo ama aqbalaad ballaaran ee kaadhadhka sida kaarka Aqoonsiga (tusaale ahaan Waaxda Socdaalka) iyo shahaadada dhalashada waa dukumintiyada horay loo soo saaro si loo helo baasaboor.

Codsadayaasha ku sugar gudaha dalka, kharashka baasaboorka waa US \$102.50, kuwa dibadda jooga waxay so maran safaaradda Soomaaliya, kharashkana waa US\$ 130 baasaboorkiiba.

Wadar ahaan tan iyo 2007, Waaxda Socdaalka iyo Dhalasho-bixinta ayaa soo saartay 3 Milyan oo basaboor Soomaali ah, oo ay ku jiraan dhammaan noocyada baasaboorada

Tilmaamaha Farsamo ee Baasaboorka

- Sawirka 10ka farood iyo bu'ada isha
- Nambarka aqoonsiga oo gaarka ah
- Ku celcelinta xogta laba jeer qoran oo laga xaqijiyo diiwaanka duuban / lambarrada aqoonsiga
- Waxay soo saartay Wasaaradda Arrimaha Gudaha, Waaxda Socdaalka & Jinsiyadaha
- Diiwaan-gelinta 300,000 oo muwaadin

Baasaboorka Somalida mar kasta lagama aqbalo dalalka qaarkood sababtoo ah walaac ku saabsan xaqijinta aqoonsiga, iyo faahfaahinta asalka dhabta ah ee qofka oo aan ku fillnayn ka hor inta aan la bixin dukumindiga. Tani waxay sidoo kale la xiriirtaa inaysan jirin dukumindiyo lagu xaqijiyo, ee hoosta ka xariiqaa dhibaatada ka jirta dhammaan nidaamyada aqoonsiga hadda ka jira Soomaaliya.

• Ciidamada Qaranka iyo Booliska Soomaaliya

Hay'adda kaliya ee diiwaan gelisa muwaadiniinta waa Ciidanka Qaranka Soomaaliya iyo Booliska, oo diiwaangeliya mushaharka shaqaalaha iyo ujeedooyinka kale ee hawlahaa, iyadoo la raacyo tallaabooyinkooda shakhsiga gaarka ah. Nidaamka Diiwaan-gelinta astaamaha Biometrica (sawirka faraha) ee loo adeegsado ururadani waxay ku saleysan tahay keydiinta sawirka faraha (10 farood), oo loogu talagalay diiwaan gelinta iyo bixinta aqoonsi caddaynaya ilaa boqolkiiba 95 shaqaalaha oo dhan midkiiba.

• Hay'aada Cuntada Adduunka WFP - Mashruuca SCOPE

Diiwaan-gelinta ugo Miisaanka muhiimsan ee muwaadiniinta Soomaaliya ayaa ahaa mid ay fulisay Hay'aada Cuntada Adduunka (WFP) ujeedooyin bini aadaminimo awgeed. Tan iyo sannadkii 2015, WFP ayaa mashruuca SCOPE hirgelinayaa Diiwaan-gelinta astaamaha biometrica ah ee ka-faa'iideystayaasha iyo maareynta iyo kormeerka barnaamijyada ka-faa'iideystayaasha. Nidaamka SCOPE wuxuu ku diiwaangeliya ka-faa'iideystayaasha habka biometric ah (Sawir iyo Sawirka Faraha), waxayna isticmaalaan xogtan si ay u siyyaan xaq u lahaanshaha iyo sii ay WFP, deeq-bixiyeyashu, iyo Dowladda Federaalka soomaaliya, iyada oo la xaqijinayo in gargaarka la gaarsiiyo dadka saxda ah. Ku dhowaad 1.6 milyan oo muwaadiniin ayaa laga diiwaan gelyey barnaamijka SCOPE.

4.6. Wacyigelinta Doorashada Iyo Muwaadiniinta

Doorashooinka guud ee si buuxda loo wada dhan yahay lagama hirgelin Soomaaliya illaa Maars 1969, sidaa darteed dadka badidoodu ma laha waayo-aragnimo ama wacyi-galin ku saabsan hannaanka doorashooinka. In la kor loo qaado hufnaanta doorashooinka iyo dhisidda kalsoonida dadweynaha, taageerada horumarinta wacyigelinta iyo hindisaha karti-dhisidda ayaa muhiim u ah soo saaridda qiyamka anshaxa hay'adaha, si kor loogu qaado daahfurnaanta, iyo taageeridda jinsiga. Tababarka hay'aadah gaarka, iyo tababarrada kartixirfaadeedka, oo ku saabsan meelaha cusub ee Diiwaan-gelinta Cod-bixiyaha iyo ICT ayaa aad muhiim ugu ah Guddiga Madaxabannaan ee Doorashooinka Qaranka si ay si fican u fahmaan macnaha iyo shuruudaha wacyi-gelinta iyo waxbarashada.

Xaaladda doorashada, taas oo dabiiciyan isku dhafan, waxaa jira caqabado muhiim ah oo la xiriira daacadnimada hannanaka doorashada. Sidaa daraadeed, waxaa muhiim ah in daneeyayaasha muhiimka ah ee doorashooinka sida xisbiyada siyaasadda, tartamayaasha doorashada, bulshada rayidka ah iyo dadweynaha Soomaaliyeed ay si buuxda ugu jiraan geeddi-socodka, kuna raaxeystaan dareen lahaansho. Tani waxay u baahnaan doontaa in la isla jaan qaado bulshada daneeyayaasha ah si kor loogu qaado wacyiga, ka qaybgalka, daahfurnaanta iyo ka qaybgalka geedi socodka.

Sidaa daraadeed, waxaa lagama maarmaan u ah bulshada daneeyaha ah in ay gacan ka geystaan kor u qaadidda heerarka mas'uuliyadda madaniga ah iyo ka qayb qaadashada bulshada oo lagama maarmaan u ah horumarinta kalsoonida hannanaka. Xoojinta guddiga madaxabannaan ee doorashooinka qaranka sida hay'ad lagu kalsoonaan karo oo wax ku ool ah waxay ku xiran tahay dareen ka mid ah ka qaybgalka guddiga madaxabannaan ee doorashooinka qaranka iyo daneeyayaasha muhiimka ah ee doorashooinka, iyo garashada sii kordhaysa ee guddiga madaxabannaan ee doorashooinka qaranka iyadoo dadweyna uu ballanqaaday inay tahay hay'ad madaxabannaan, dhexdhexaad ah oo wax ku ool ah.

Hannaanka Diiwaan-gelinta Doorashooinka ee la filayo 2018-19, guddiga madaxabannaan ee doorashooinka qaranka waa in ay hirgelisaa obole ballaadhan oo waxbarasho iyo obole dadweyne si loo kobciyo fahamka codbixiyayaasha ee geeddi-socodka guud ahan iyo arrimo gaar ah sida xiriirka ka dhexeeya diiwaan-gelinta / codeynta iyo habka doorashada oo dhan Ololaha guddiga madaxabannaan ee doorashooinka qaranka waa inuu sidoo kale ka doodaa xuquuqda iyo masuuliyadaha codbixiyayaasha, iyada oo xoogga la saarayo mas'uuliyadda madaniga. Tani waxay isku dayi doontaa in la hubiyo ka qaybgalka ballaaran ee geedi-socodka, oo ay ka mid tahay wacyigelinta dadaalka bulshada ee ku saabsan sharafka doorashada.

Wacyigalinta codbixiyaasha iyo hawlaho dadweynaha waa inay bartilmaameedsadaan tirada ugu badan ee muwaadiniinta, iyada oo la tixgelinayo isu dheelitirka dadweynaha ee magaalooinka, tuulooinka, reer guuraaga iyo baadiyaha, waana in lagu qabtaa luuqadaha rasmiga ah ee la aqoonsan yahay⁹. Sidoo kale waa in la xoojiyaa qaybaha gaarka ah ee codbixiyayaasha kuwaas oo aan horey oo haysan tageero ku filan xuquuqdooda codbixinta sababta oo ah caqabado xaga dhaqanka ama warbixin la'an, sidaas darteedna waxay noqotay in aan la daneynin hannaanka doorashada. Tani waxay si gaar ah uu taabanaysaa dumarka, dhalinyarada, dadka baahiyaha gaarka ah qaba, kuwa laga tirada badan yahay iyo kooxaha kale ee la haybsooco. Shirarka lala yeeshay ururrada bulshada rayidka ah iyo

⁹ Sida uu qabo Dastuurka Ku Meelgaarka Soomaaliya, Qodobka 5, afka rasmiga ah ee Jamhuuriyadda Federaalka Soomaaliya waa Af Soomaali (Maay iyo Maxaa-tiri), Af Carabina waa afka labaad.

xisbiyada siyaasadeed waxay xooga saareen in iskaashiga la soo jeediye wuxuu hubin doona in qof kasta oo Soomaali ee uqalma ay heleen maclumaad ku saabsan xuquuqdooda iyo mas'uuliyaddooda xaga Diiwaan-gelinta, iyo maclumaadka ay beegsan doonaan dhammaan qaybaha deegaanada.

4.7. Awoodda Kaabayaasha

Hirgelinta hawlaha qaran waxay uga baahan doontaa guddiga madaxabannaan ee doorashooinka qaranka in ay leedadahay awood ballaaran si ay u taageerto maareynta iyo kormeera idhaa hawlgallada goobaha , oo ay ka mid tahay helitaanka xarumaha loo baahan yahay si loogu taageero qorista shaqalaha , tababarka, hawal galinta , sahayda, farsamada gacanta, iyo hawlaha kale ee looga baahan yahay Codbixiyaha Diiwaan-gelinta. Guddiga madaxabannaan ee doorashooinka qaranka waxay hadda ku nooshahay xarumo ku-meel-gaar ah oo Muqdisho ku yaalla, iyada oo ayan jirin xafisiyo ku yaala gobolada ama degmooyinka. Qorsheynta ayaa socota si ay u noqoto xarun xafis oo joogto ah oo ku taala Muqdisho, laakiin horumarku wuu gaabiyay.

Joogitaanka joogtada ah ee heer mamul goboleed waa mid muhiim u ah dadaalka qaranka ee doorashooinka si loo fuliyo hawlahaas sida Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha, waxbarashada dadka codka bixiya, wacyigelinta dadwaynaha, kaydinta saxda ah ee agabyada, iyo kaabayaasha joogtada ah ee ICT. Bixinta boosas dheeraad ka ah ee gobolka iyo degmooyinka ayaa muhiim u ah taageeridda fulinta hannaanka Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha.

Hawlgallada farsamada ee Diiwaan-gelinta Codbixinta waxay sidoo kale ku xirnaan doontaa helitaanka ku habboon bulshooyinka iyo kaabayaasha farsamada, si ay u taageeraan habka ama baahinta xogta iyo gudbinta iyo is-weydaarsiga maclumaadka. Sahlanaanta agabka qaybo badan oo dalka ka mid ah ayaa hadda aad u xaddidan sababto ah kaabayaasha gaadiidka oo liita iyo walwalka ammaanka, taas oo saameyn weyn ku yeelan doonta hawlaha. Ka hor intaan la samayn mashruucyo dheeri ah iyo qorshe hawleed, qiimeyn ayaa loo baahan yahay si loo go'aamiyo ku habboonaanta iyo xirmidda shabakadaha isgaarsiinta iyo kaabayaasha kale ee farsamada si ay u taageeraan barnaamijka Diiwaan-gelinta Codbixinta Qaranka.

4.8. Shaqaalahi iyo Awoodda Hay'adaha

Ku guuleysiga dadaallada diiwaan-gelinta waxay guud ahaan ku xiran tahay inay jiraan kaabayaasha¹⁰ maamul ee lagama maarmaanka ah. Tani waxaa ka mid ah awoodda guud ee qorshaynta maamulka iyo sahayda ama ururinta xogta, siyaasadaha iyo nidaamyada soo iibsiiga, kaabayaasha qalabka iyo farsamada, nidaamyada qorista iyo tababarka, iyo shaqaaleynta lagama maarmaanka u ah dhammaan dhinacyada habraaca. Dhisidda iyo dayactirka kaabayaasha maamulka ayaa ah qaali iyo waqtii-qaadasho, Si kastaba ha ahaatee iyada oo aan la haynin hannaan doorashoo ayaa laga yaabaa inaysan noqon sharci iyo daacadnimo. Waa in dhismaha maamulka ee guddiga madaxabannaan ee doorashooinka qaranka la sii wado si joogto ah oo aan loo abuurin mar kale doorasho kasta.

10 Shabakada ACE

Goobta Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha ee guddiga madaxabannaan ee doorashooyinka qaranka waxay u baahan tahay taageero xooggan oo ku saabsan kheyraadka aadanaha iyo dhisidda awoodda. Bixinta taageerada hawlahu guddiga madaxabannaan ee doorashooyinka qaranka waa shardi khasab ah oo la xiriira tallaabooyinka la qorsheeyay ee la xiriira hawalahu Diiwaan-gelinta cod-bixiyaha si loo hirgeliyo muddada doorashooyinka kahor ee 2018-2019.

Iyadoo loo marayo geeddi-socodka qorshaynta istaraatijiga ah, guddiga madaxabannaan ee doorashooyinka qaranka waxay aqoonsatay shuruudaha shaqaalaha iyo dhismaha ee mustaqbalka. Barnaamij kasta oo diiwaan gelinta cod-bixiyayaasha ah ayaa mas'uuliyad weyn iyo cadaadis saaranaan doonata waxa kasta oo la soo jeediyay ee Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha iyo hababka doorashada, iyo iyadoo ku xiran habka is-Diiwaan-gelinta ee la doortay, oo aad u culus oo dalbaya baahi aad u culus oo ku saabsan unug kasta oo la soo bandhigay oo ah ICT. Waa in la hubiyaa in qaab dhismeedka mustaqbalka uu ka dhigayo tayo ku filan qaybahan.

4.9. Nidaamka Federaalka

Ka dib labaatan sano oo ka mid ah sharci la'aanta iyo iskahorimaadka, geeddi-socodka nabadda ee dalka ayaa sameeyey horumar weyn, oo abuuraya rajo cusub mustaqbalka Soomaaliya. Sannadkii 2012, ka dib markii muddo dheer ku-meel-gaar ah, Dasturka Federaalka Ku-meelgaarka ah ee Soomaaliya waxaa lagu heshiiyey iyada oo loo marayo geeddi-socod wadatashi oo ballaaran, waxaana la doortay Baarlamaanka Federaalka iyo Dowladda cusub, iyada oo ballanqaad lagu bixinayo isbeddel siyaasadeed oo waddanka ah iyo in la xaqijiyo aragtida Soomaaliya federaal ah oo nabad ah .

Dowladda Federaalka Soomaaliya waxay la shaqeyneysey Qaramada Midoobay iyo beesha caalamkaba si ay u taageerto dib-u-heshiisiinta qaran, waxay bixiyaan talooyin istiraatiji ah iyo siyaasadeed oo ku saabsan dhinacyada kala duwan ee dhismaha nabadda, si ay ula socdaan xaaladaha xuquuqda aadanaha, si ay u diyaariyaan doorashooyin guud oo hal qof hal cod ah iyo waxay gacan ka geystaan isku-duwidda dadaalka beesha caalamka. Hase yeeshi, caqabadaha waaweyn ayaa weli jira, gaar ahaan dhinaca ammaanka, maamulka, iyo dib u soo kabashada dhaqaalaha. Dadaallada ugu weyni waa in la wanaajijo xaaladda amniga, oo ay ka mid tahay dib-u-habeynta qaybaha amniga iyo cadaaladda. Warbixin ay soo saareen guddiga Dowladda Federaalka Soomaaliya iyo Dowlad-Goboleedyada Federaalka kadib markii ay kulmeen horraantii Nofembar, 2017, labadaba Dowladda Federaalka Soomaaliya iyo Dowlad-Goboleedyada waxaa ka go'an in ay ka qaybqaataan oo ay wadatashi ka sameeyaan doorashooyinka guud ee Hal Qof iyo Hal Cod ee Soomaaliya iyagoo abuuraya jawi ku habboon in la xaqijiyo howlahaas. Hadafka ah doorashooyin dhammaystiran, daahfurnaan leh iyo kuwo la xisaabtami karo oo dhan ah ayaa u oggolaan doona hannaanka doorashooyinka qaranka ee la aqbali karo si horumar looga gaaro geedi socodka Federaalka.

Intii lagu guda jiray geeddi-socodkii wadatashiga kooxaha, Wasaaradda Dastuurku aya ku wargelisay iin dastuurka Federaalka la dhameeystirdoono dhammaadka 2018.

Dhammaystirka dastuurka Federaalka ah, iyo iyo isku-xidhka iyo is-waafajinta dastuurada Dowlad-goboleedyada, ayaa aasaas u ah si looga fogaado kala qaybsanaanta habka loo marayo geeddi-socodka doorashooyinka, iyadoo ay ku jirto geedi socodka Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha ee soo socda. Sida ku cad dastuurka ku-meel-gaarka ah, aftida dastuurka federaalku waxay sidoo kale ka horreynaysaa doorashooyinka hal qof hal cod ah.

Guddiga madaxabannaan ee doorashooinka qaranka waxay leedahay door muhiim ah oo bixisa macluumaadka lagama maarmaanka ah iyo taageeridda hannaanka iyo waxqabadyada doorashooinka Dowladda Federaalka Soomaaliya. Maaddaama ay tahay hay'ad federaali ah oo mas'uul ka ah maamulka doorashada, oo sidaas darteed Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha, waxay u baahan doontaa in ay gaarto wadaxaajood ballaadhan oo lala yeesho Dowladaha xubinta ka federalka ah habka Diiwaan-gelinta ugu habboon ee codbixinta si loogu dhigo xaqiqda dhabta ah ee Soomaaliya

Intaas waxaa dheer, waxaa kaliya oo suurtogal ah in la hirgeliyo hawlaho Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha iyadoo lala kaashanayo iskaashiga firfircoo iyo taageerada Dowlad-Goboleedyada Federaalka in si loo hubiyo habka isku-duubnaanta Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha oo dhan guud ahaan dalka, sidaas darteedna waxaay ilaalinysa daacadnimada doorashooinka hal qof iyo hal cod oo loo siman yahay. Tani waa ujeedo ay tahay in ay si wada jir ah uga faa'iideystaan Dowladda Federaalka Soomaaliya iyo Dowlad-goboleedyada Soomaliya, waxay sidaa darteed tanni horseedo doontaa maamulka doorashada dhammaan maamul goboleedyadu u wada dhan yihiin.

4.10. Dadka Gudaha Ku Barakacay, Qaxootiga Iyo Magangalyo-Doonka

Sida laga soo xigtay Hay'adda Qaramada Midoobay ee Qaxootiga¹¹, tirada barakacayaasha Soomaalida ah ee ku diiwaangashan Bariga, Geeska Afrika iyo Yemen waa 2.41 milyan, oo ah qaxootiga, magangelyo-doonka iyo dadka soo barokacay (31/08/2017).

Qaybinta tirooyinka waa sida soo socota:

- Qaxootiga iyo magangalyo-doona: 847,350
Qaxootiga iyo magangalyo-doona intooda badani waxay ku nool yihii Kenya (288,489), Yemen (256,283), Itoobiya (252,036), Uganda (34,963), Jabuuti (13,306) iyo Eritrea (2,273).
- Dadka gudaha ku barakacay: 1.56 milyan

Barakacayaasha ayaa ku yaal Koonfurta iyo Bartamaha Somalia (1.25 milyan), Somaliland (161,000), iyo Puntland (152,000).

Guddiga madaxabannaan ee doorashooinka qaranka ayaa looga baahan yahay in ay horumariso istiraatijiyyad diiwaangalin cod-bixineed oo la xariira qaxootiga iyo barakacayaasha si loogu daro codbixiyayaasha iman kara, iyo laga yaabaa inay ku jiraan dadka Soomaalida ah ee si joogto ah ugu nool waddamada kale (qurba-joog) taas oo ku xidhan sharciyada mustaqbalka. Si kastaba ha ahaatee, tani waa arrin aad u xasaasi ah, waxayna ku xiran tahay dhammaystirka sharciga, gaar ahaan Sharciga Muwaadnimada ee la beddelay. Sharcigan ayaa go'aamin doona shuruudaha u-qalmitaanka muwaadnimada, sidaas darteedna cidda xaq u leh in ay codeeyaan iyo la doorto. Sharciga Doorashooinka ayaa go'aamin doona qaybaha muwaadiniinta Soomaaliyeed ee aan deganayn dhulka Soomaaliya ay xaq u leeyihiin inay u codeeyaan doorashooinka guud ee 2020.

5. DIIWAAN-GELINTA CODBIXIYAH A E DOORASHOOYINKA QARANKA EE SOOMAALIYA EE HAL QOF IYO HAL COD AH EE 2020

Guddiga Madaxabannaan ee Doorashoooyinka Qaranka waxay la kulantay cadaadis xoog badan oo ah qabashada doorashoooyinka guud ee sanadka 2020, waana inay markaa si dhakhso ah u bilaabaan qiimeyn muhiim ah si ay u fududeeyaan geeddi-socodka go'aan qaadashada geedi socodka doorashoooyinka ee muhiimka ah. Qorshaha istiraatiijiga ah ee guddiga madaxabannaan ee doorashoooyinka qaranka ayaa qorsheeynaya horumarinta habka Diiwaan-gelinta cod-bixiyeyasha iyo xeerarka inta lagu jiro sanadka 2018, iyo hirgelintisa in la bilaabo horraanta 2019. Si loo gaaro wakhtiga qorshaha istaraatijiyyadeed, Guddiga Madaxabannaan Ee Doorashoooyinka Qaranka ayaa laga rabi doonaa in uu go'aan ka gaaro habka Diiwaan-gelinta cod-bixiyeyasha ee wadajir loo dhan yahay, wadatashi iyo waqtiga habboon.

Guddiga Madaxabannaan Ee Doorashoooyinka Qaranka waxay fursad u heshay inay dib u eegto hawlgalka Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha ee dalalka kale ee Afrika oo ay ka mid yihiiin Itoobiya, Kenya iyo Koonfur Afrika, waxay ka warqabaan hawlgalka kale oo diiwaangelin ah oo ay ku jiraan kuwa dhowaan lagu qabtay Somaliland. Iyadoo lala kaashanayo aragtidan, Guddiga Madaxabannaan Ee Doorashoooyinka Qaranka waxaa lagu soo bandhigay qiimeyn madax banaan iyo talooyin dib u eegis iyo tixgelin.

Si loo hormariyo qaab-dhismeedka sharci ee doorashoooyinka, guddiga madaxabannaan ee doorashoooyinka qaranka ayaa looga baahan yahay inay go'aan ka gaadho habka Diiwaan-gelinta cod-bixiyeyasha, iyo guud ahaan qaabka Diiwaan-gelinta. Qaab dhismeedkan sharci ah, qaababka iyo nidaamyada loo baahan yahay si loo fuliyo howsha Diiwaan-gelinta cod-bixiyeyasha ayaa lagu dari karaa xeerarka. Guddiga Madaxabannaan Ee Doorashoooyinka Qaranka waa in ay isticmaashaa oo haga u noqada mabaadii'da Diiwaan-gelinta cod-bixiyeyasha si ay u qiimeeyaa hababk Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha. Diiwaan-gelinta cod-bixiyeyasha ee la doorto waa inay awood u yeelato sameynta diiwaangalin codbixiye si loo fududeeyo doorashoooyinka sannadka 2020 taasoo ay aqbali karan dhammaan daneeyayaasha doorashoooyinka. Waxaa lagu hirgelin karaa xaaladaha ammaanka, dhaqaalaha iyo awoodda hay'adeed, Dhibaatada bay'adda iyo caqabadaha joogtada ah ee Soomaaliya.

Hababka hadda loo soo bandhigay Guddiga Madaxabannaan ee Doorashashoooyinka Qaranka waxay ka gedisan tahay in ay u muuqato aragtii dheer ee maareynta aqoonsiga Soomaalinimada (taas oo aan lagama maarmaan u aheyn waqtigii loogu talagalay doorashoooyinka sanadka 2020), fursado kale oo buuxin kara shuruudaha ugu yar ee 2020 doorashoooyinka, laakiin aan lahayn taageerid qorsheyn doorasho oo ballaaran iyo maareeyn ama samaynta karti wax ku ool ah oo ku aaddan kaarka aqoonsiga qaranka. Doorasho kale ayaa lagu qiimeeyaa kuwaa oo u oggolaanaya guddiga madaxabannaan ee doorashoooyinka qaranka in ay hirgeliso diiwaangelin codbixineed oo ah doorashoooyinka sanadka 2020, iyada oo sidoo kale dhisaysa hadafyada maareynta aqoonsiga muddada dheer ee Soomaaliya. Dhammaan xulashoooyinka waxay u baahan yihiiin qiimeyn dheeri ah, gaar ahaan marka loo eego ilaha loo baahan yahay, awoodda iyo horumarinta xiriirkha shaqada iyada oo loo marayo wada-hawlgalayaasha qarank.

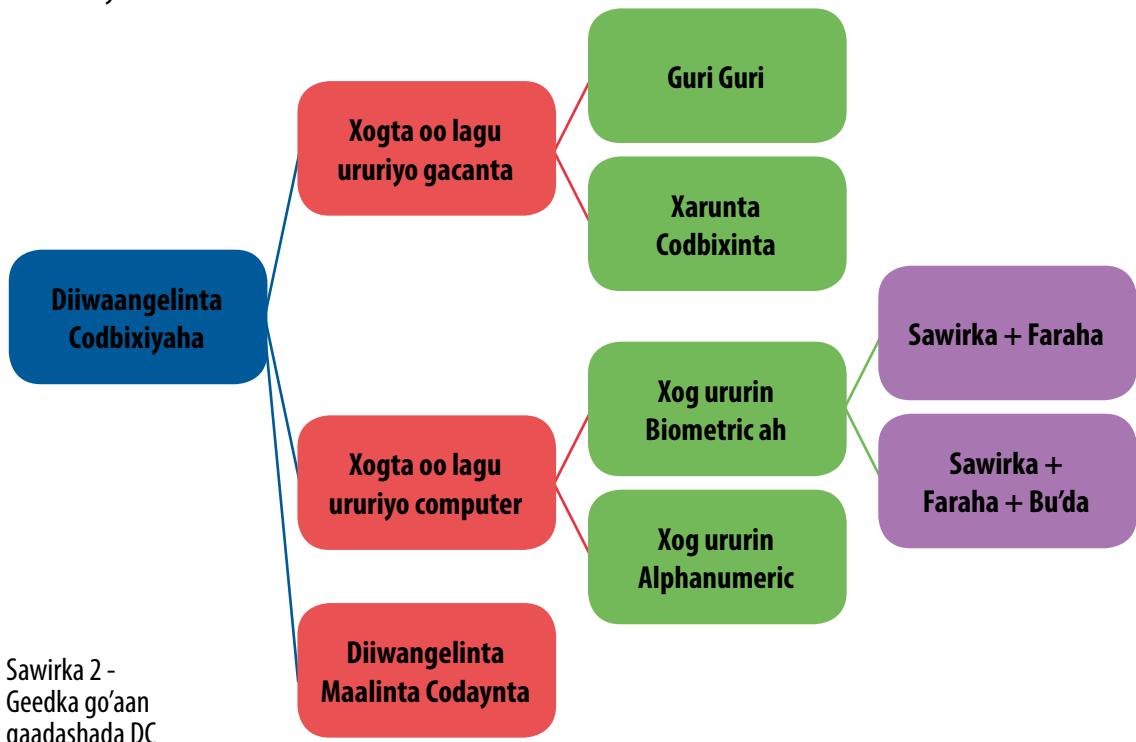
Waxaa laga yaabaa, in qaybta ugu muhiimsan ee go'aan qaadashada lagu sameeyo habka Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha ee doorashooyinka guud ee 2020ka waxay noqon doontaa in la helo xalka ugo fican aad loogu warhayo iyada oo ku saleysan ujeedadada iyo xogta saxda ah. Tani waa inay noqotaa mid la aqbali karo dhammaan daneeyayaasha doorashooyinka, go'aankana waa in lagu gaaraa si daahfuran iyo hab muddaysan, iyo ka qaybgalka kooxaha daneeya ee khuseeya. Hirgelinta ku guuleysiga hanaanka Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha ayaa ku tiirsanaan doona rabitaanka siyaasadeed, iyo iskaashiga buuxa iyo ballanqaadka dhammaan daneeyayaasha ee geedi socodka.

Hannaanka la qaadayo waa in loo arkaa inuu yahay horumar la taaban karo oo la adeegsaday ee waqtiyadii hore. Horumarku waa inuu noqdaa mid u hoggaansamaya hannaanka doorashooyinka hal qof iyo hal cod ah, waana in lagu daraa hababka kale ee doorashooyinka, oo ay ku jiraan Diiwaan-gelinta xisbiyada siyaasadeed, hawlgallada, qorshaynta saadka iyo geeddi-socodka natijjooyinka doorashada.

Iyadoo aan loo eegin xulashada ay dooratay GMDQ, qiimeyn dheeraad ah iyo wadahadal (oo ay ku jiraan sharci-dajiyayaasha) ayaa looga baahan doonaa in la go'aamiyo ku darista barakacayaasha iyo haddii ay dhacdo qaxootiga in lagu daro habka Diiwaan-gelinta codbixiyaha. Sidoo kale in qurba joogta loo diiwaangelin doono inay ku codeeyaan waddanka ay degan yihiin iyo inay dalkooda dib ugu soo laabanayaan si loo diiwaangelinyo waxay ku xirnaan doontaa sharciyada soo socda ee laga dejiyo.

5.1. Nidaamka Go'aan Qaadashada Diwaangalinta Codbixiyaha

Shaxda hoose waxay muujinaysaa geedka go'aanka iyadoo ujeedadu tahay in la fududeeyo fahamka ikhtiyaar kasta oo la raadin karo oo ku saabsan fulinta hannaanka Diiwaan-gelinta codbixiyaha.

5.2. Aqoonsiga Qaranka (Hal Qof - Hal Aqoonsi - Hal Cod)

Dowladda Federaalka Soomaaliya iyo Guddiga madaxa bannaan ee doorashooyinka qaranka ayaa loo soo bandhigay qiimeyn iyo daraasad farsama ah oo suuragal ah oo la sameeyey intii u dhaxaysay July-Nofembar, 2016, oo cinwaankeedu yahay: "Hal Qof - Hal aqoonsi - Hal cod, Si lo helo nidaam aqoonsi oo Soomaali ah oo lagu taageerayo dimuqraadiyadda iyo horumarinta". Daraasadan waxaa lagu fuliyay codsi ka yimid xukuumaddii hore ee Federaalka ee Soomaaliya, waxaana ka mid ahaa ka qayb galka, Ururka Caalamiga ah ee Socdaalka (IOM), Bankiga Adduunka, UNDP, iyo Terra Incognita. Ujeedada la sheegay waxay ahayd in la baaro fursadaha loogu talagalay nidaamyada aqoonsiga qaran ee lagu dabooli lahaa Hal Qof - Aqoonsiga ee liiska codbixiyayaasha ee wareegga doorashooyinka ee 2020, iyo codsiyada kale ee horumarinta waarta.

Daraasadda qiimeynta waxaa lala tashaday tiro badan oo daneeyayaasha ah waxayna bixiyaan qiimeyn ku saabsan xaaladda jiritaanka aqoonsiga hadda jira ee Soomaaliya. Qiimeyntu waxay sii wadi doontaa baahida loo qabo nidaamka aqoonsiga, oo ay ka mid tahay shuruudaha xoogga leh ee qaybaha maaliyadeed iyo isgaarsiinta, tallaabooyinka ladagaallanka lacagta faalsada ah, bixinta adeegyada bulshada, gargaarka bania'adamnimada, xuduudaha, taageerada Dowladda Federaalka Soomaaliya qorsheynta iyo nidamka maamulka, iyo isku xidhka asaasida liiska codbixiyayaasha.

Faa'iidooyinka muddada fog ee geedi-socodka qorshaynta, iyo bixinta adeegyada, muwaadiniinta oo ay ku jiraan adeegyada codbixinta ayaa ah sharci. Isku xiridda adeegyada Dowladda iyo xarunta hannaanka Diiwaan-gelinta aqoonsiga waxay sidoo kale bixin kartaa isku dheelitirnaan kharashka muddada dheer ah ee Soomaaliya, kaas oo si habboon u kobcin Kara sii wadidda adeegyada Dowladda, oo ay ka mid tahay Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha, haddii si habboon loo hirgeliyo.

Marka la tixgeliyo xiriirkal kala dhexeeya Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha iyo nidaamka aqoonsiga muwaadinka, wuxuu aqoonsigu si wax ku ool ah u soo jeedinaya in si toos ah muwaadiniinta haysta aqoonsiga, xaqana u leh codbixinta, inaan lagu xirin shuruudo dhere ah si uu isugu diiwaangeliyo codbixiye.

Caqabadaha ugu weyn oo ay wajahayso nidaamka aqoonsiga qaranka ee la soo jeediyay, iyo wixii xidhiidh kasta oo wax ku-ool u ah geeddi-socodka doorashada sannadka 2020, ayaa ah arrin ku saabsan waqtigu. Warbixinta qiimeynta aqoonsiga qaranka ayaa qeexaysa tirada dadka qaangaarka ah ee Diiwaan-gelinta 95% ka hor inta aan la isticmaalin si loo soo saaro diiwaanka codbixiyayaasha ee doorashooyinka 2020.

Warbixinta waxay sidoo kale tilmaamaysaa in dib loo dhigo ilaa 2020ka qorshaha go'aan qaadashada ka faa'iidaynsiga aqoonsiga muwaadinka haddii loo isticmaalayo in laga soo dhexsaaro liiska codbixiyaha ama tixgelinta isticmaalka qorsha kale oo keyd ah.

Hase yeeshi, ugu dambeyntii GMDQ ayaa sharci ahaan ka mas'uul ah diiwaangelinta codbixiyayaasha u qalma waqtii ku filan ka hor doorashooyinka sannadka 2020, tanina waa inay noqotaa ujeeddadooda ugu horeysa.

Caqabadaha ah in la gaaro heerkal Diiwaan-gelinta ee 95% ee dhammaan dadka qaangaarka ah ee xaqaa u leh waa inaan la dhimin. Diiwaan-gelinta 95% ayaa ka dhigeysa caqabad culus oo ku wajahan waddan kasta, oo ay ka mid yihiin waddamada ku xeeldheer nidaamka Diiwaan-gelinta muwaadinka kuwaas oo leh Hay'ado leh awood xoogan, dadweyne oo si fican loo wargeliyay, oo waliba aysan haysan dhibka amni, hayadeed, farsamo iyo waqtii ee

hadda ka jira dalka Somaliya. Tusalooyinka caalamiga ah ee waqtiga loo baahan yahay si loo hirgaliyo nidaamka aqoonsiga qaranka ayaa tilmaamaya in ay qaadan doonto mudo ka badan wakhtiga la heli karo ka hor doorashoooyinka 2020 si loo hormariyo qaab-dhismeedka sharci-dejinta ee lagama maarmaanka u ah, dhisaan hay'ad cusub oo madaxbanaan, horumarinta awoodda hay'adeed, naqshadeynta iyo horumarinta loo baahan yahay geedi socodka iyo kaabayaasha, iyo in la sameeyo Diiwaan-gelinta 95% ee dhammaan dadka waaweyn ee xaqa u leh

Qorshaha Istaraatijiga ah ee Doorashoooyinka Qaranka ee shan sanno ah ayaa muujinaya in go'aanka habka Diiwaan-gelinta cod-bixiyeyaashu ay tahay in la sameeyo ilaa bartamahaa sannadka 2018, iyo in Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaashu ay tahay inay bilaabato 2019, iyada oo geeddi-socodka lagu dhammaystirayo dhamaadka Janaayo 2020. Soo jeedinta warbixinta qiimeynta aqoonsiga qaranka si loo sugo illaa dhammaadka nidaamka qorshaynta doorashoooyinka ee 2020 si loo qiimeyey hirgelinta nidaamka aqoonsiga qaranka, iyo in la tixgeliyo qorshoooyinka iman kara, wuxuu si weyn u xaddidayaa fursadaha loo heli karo Guddiga Madaxabannaan ee Doorashashoooyinka Qaranka ee 2020 doorashada. Waqtiga go'aankaas muhiimka ah ayaa wiiqi kara suurtagalmada horumarinta diiwaangelin la aqbali karo ee doorashoooyinka.

Si loo qabto doorashoooin guud iyo kor u qaadista codbixinta hal qof hal cod ah, Guddiga Madaxabanaana ee Dhammaanka Qaranka waxay xaqijin doonaan in Diiwaan-gelinta codbixiyeyaasha ee la sameeyey sannadka 2020 ay ku saleysan tahay habka loo dhan yahay, iyada oo loo siman yahay habka Diiwaan-gelinta ee dhammaan muwaadiniinta iyada oo aan loo eegin juqraafi, xaaladda dhaqaale, da'a, lab/dhidig, baahi gaar ah, ama sifooyinka kale. Haddii geedi socodka horumarinta diiwaanka cod-bixiyeyaashu ay tahay in lagu saleeyo habka aqoonsiga qaranka, markaa habka ururinta macluumaadka aqoonsiga qaranka waa in uu sidoo kale buuxiyaa mabaadii'da iyo helitaanka mabaadii'da, iyo in la xaqijijiyo in dhammaan muwaadiniintu leeyihii fursad siman oo ay is-diiwaan galiyan.

Guddiga Madaxabanaana ee Dhammaanka Qaranka waxaa looga baahan doonaa in la qiimeyey haddii habka ururinta xogta macluumaadka ee ku salaysan ee la soo bandhigay ay waafaqsan yihiin shuruudahaas, iyo haddii hawlgelinta adeeg bixiyeyaasha hadda aan nidaamsaneyn ee geedi socodka ururinta xogta ay xaqijin karaan in ay u hoggaansamaan heerarka asturnaanta macluumaadka muwaadiniinta.

Suurta Galnimada Nidaamka Aqoonsiga Qaranka

Faa'iidooyinka muddada fog ee nidaamka aqoonsiga qaranka ee Soomaaliya waa mid cad, oo ay ka mid tahay kartida xiriirkha u dhaxeeyaa aqoonsiga qaranka iyo geedi socodka doorashoooyinka. Qiimeynta Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha ee doorashoooyinka qaranka ee 2020-ka, Guddiga Madaxabannaan ee Doorashoooyinka Qaranka waxaa looga baahan doonaa in lagu qiimeyey xaaladda suuragalka ah ee diyaar u ah in la helo nidaamka aqoonsiga qaranka kahor muddada Diiwaan-gelinta qorshaysan ee 2019 iyo suurta galnimada habka Diiwaan-gelinta aqoonsiga qaranka oo la jaan qadaa mabaadii'da caalamiga ah ee la aqoonsan yahay oo ay ku jiraan waqtiga haboon, dhammaystirka, hufnaanta, kawada qaybgalka, helitaanka, asturnaanta macluumaadka, iyo kalsoonida.

Iyadoo ay jiraan siyaasad, hay'ad, sharci, ama heshiis kale oo ku saabsan nidaamka aqoonsiga qaranka ee Soomaaliya, suurtagalmada nidaamka aqoonsiga qaranka ee lagu fulinayo hab dhamaystiran oo loo dhan yahay, iyo bixinta helitaanka siman ee

muwaadiniinta ku dhex yaal goobaha hawlgalka wakhtiga doorashooinka 2020 , waxay u muuqdaan inay fog yihiin.

Aqoonsiga muwaadinka ee lagu kalsoonaan karo oo saldhig u noqdo soo saaridda liiska codbixiya mustaqbalka ee Soomaaliya ayaa faa'iido suurta gal ah u leh Guddiga Madaxabannaan Ee Doorashooinka Qaranka iyo geeddi-socodka dimuqraadiga, marka loo eego joogteynta iyo qaybsashada kharashka, cududda iyo qalabka, inkasta oo nidaamkasta ay tahay in uu waafaqo mabaadi'da ay ka mid yihiin waqtiga iyo jadwalka qorshaha doorashada 2020.

5.3. GMDQ Dowaangalinta codbixiyee ee shaqeynaysa

Guddiga Madaxabannaan ee Doorashooinka Qaranka ayaa laga yaabaa inuu tixgeliyo hirgelinta nidaam diiwaangelineed oo gaar ah oo ku habboon shuruudaha qabashada doorashooinka Qaran ee sanadka 2020-ka iyo sidoo kale aasaas u ah doorashooinka mustaqbalka. Dastuurka ku meel gaarka ah iyo sharciga lagu dhisay guddiga ee 2015tii ayaa tilmaamaya baahida loo qabo Diiwaan-gelinta joogtada ah ee cod-bixiyaha, kaas oo diiwaanka cod-bixiyuhu uu soo saaro Guddiga Madaxabannaan ee Doorashooinka Qaranka, oo dib oo eegaya lana cusbooneysiin lagu sameeyo xilliga wareegga doorashooinka. Habka dib-u-eegista iyo cusbooneysiinta nidaamka waa in lagu caddeeyo sharciyada, oo aan weli la dajjiin ama la sameeyn.

Xeerarkan dhexdiisa, Guddiga Madaxabannaan ee Doorashooinka Qaranka waxay tixgelin kartaa ikhtiyaarka ah in ay hoggaamiso barnaamijka Diiwaan-gelinta "Shaqeynaya" kaas oo guddiga madaxabannaan ee doorashooinka qaranka u bilowday hannaanka diiwangelinta cod-bixiyeyaasha ee si siman loo heli karo dhammaan codbixiyeyaasha xaqa u leh ee Soomaaliya. Iyadoo qayb ka ah hannaanka Diiwaan-gelinta firfircooni, muwaadiniintu waa inay markaa go'aamiyaan oo ay qaataan hindisaha ah inay hore u socdaan si ay u codsadaan in lagu daro diiwaanka codbixiyayaasha.

Shuruudaha iyo caqabadaha ku jira qabashada ololaha Diiwaan-gelinta qaranka ee doorashooinka 2020 ayaa la mid ah kuwa soo food saaray habka aqoonsiga qaranka ee la soo jeediyay. Si la mid ah barnaamijka aqoonsiga qaranka, ururinta xogta macluumaadka ayaa lagu xirayaa iyada oo la isticmaalayo isku-darka guud ee ololaha isqorista, oo ay ku xigto diiwaangelin joogto ah iyo cusbooneysiin.

Si ka duwan hanaanka aqoonsiga qaran ee la soo jeediyay, wakhtiga loogu talagalay ololaha Diiwaan-gelinta ee guddiga madaxabannaan ee doorashooinka qaranka ay qabato waxay ku xirnaan doontaa doorashooinka 2020, waxaana la qorsheynaya iyada oo la raacayo Qorshaha Istaraatijiga guddiga madaxabannaan ee doorashashooinka qarank ah.

Qorsheynta iyo hirgelinta geedi socodka Xog- ururinta waxaa lagu sameyn karaa iyadoo lala kaashanayo hay'adaha kale - oo ay ku jiraan hey'adda aqoonsiga qaranka si loo hubiyo in xog ururinta lagu qabto hab sidaas oo kale oo aan ahayn inay buuxinayn shuruudaha doorashada 2020 oo kalaya, laakiin sidoo kale wuxuu siinayaa asaaska aqoonsiga qaranka iyo mashaariicda kale ee qaranka. Dhammaan wada-qaybinta macluumaadka iyo xeerarka isticmaalka ayaa laga rabaa in lagu dhawaaqo muwaadiniinta marka la ururinayo xogta.

Iyadoo geeddi-socodka Diiwaan-gelinta firfircooni ee la isla qaataay ay ka qayb qaadan karaan hay'ado badan oo Dowladdu leedahay, hannaanka diiwaan-gelinta waxaa hogamin doona Guddiga Madaxabannaan ee Doorashooinka Qaranka oo ah hay'ad dastuuri ah oo sharci

ahaan loo igmaday Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha, iyo hay'ad ahaan mas'uuliyadda ugu dambeysa ee tayada iyo kalsoonida diiwaanka codbixiyayaasha. Guddiga madaxabanaanan ee doorashooyinka qaranka ayaa bixin doona kormeer si loo hubiyo in shuruudaha diiwaanka cod-bixiyayaasha ee sannadka 2020 la fuliyay sida waqtiga, dhamaystirka, hufnaanta, kawada qaybgalka, helitaanka, ilaalinta macluumaadka iyo kalsoonida.

Si loo helo heerka ugu sarreyya ee kawada qaybgalka iyo gaaritaanka, iyo si sahlan in loou fahmo shuruudaha cod bixinta, iyo sidoo kale in la yareeyo ku tiirsanaanta inta laga helayo khariidad ama shax faahfaahsan ee horey loo diyaariiyay, waxa la saadaalinayaa in diiwaangelinta qorshaysan ay ka dhacdo meelkasta oo suurto gal ah iyadoo lagu salaynayo mabda'a "Iska diiwaangeli goobta aad ka codaynayso" xataa haddii xogta degaanka codbixiyaha hadhow meel kale loo raro. Si kastaba ha ahaatee, qorsheynta iyo hirgelinta Diiwaan-gelinta heer goobeed ee u dhexeyya 3,000 iyo 4,000 goobaha cod-bixinta /Diiwaan-gelinta ee heer qaran ayaa caqabad weyn ku ah Guddiga Qaranka ee Doorashooyinka, ama urur kasta oo kale. Si loo daboolo shuruudaha Diiwaan-gelinta qaranka, sidaas darteed waxay noqon doontaa mid muhiim u ah in wada shaqeeyn lala sameeyo hay'ado kale oo qaran ama federaal ah oo leh joogitaanka, isgaadhsiinta, iyo kaabayaal muuqda iyo kuwa farsamo.

Qorshaha Istaraatijiga ah ee guddiga madaxabannaan ee doorashooyinka qaranka wuxuu faahfaahin ka bixinayaa muddada Diiwaan-gelinta laga bilaabo 2019, oo soo gabagabeynaya dhamaadka Janaayo 2020. Muddada Diiwaan-gelinta waxay fursad u siinaysaa hannaanka Diiwaan-gelinta balladhan ee loo marayo maraxalad kale. Farsamada nidaamka Diiwaan-gelinta tiro badan ayaa u oggolaan doonta guddiga madaxabannaan ee doorashooyinka qaranka, hay'adaha amniga, iyo daneeyayaasha kale, in ay xoogga saaraan maareynta iyo ilaha kale ee ku yaala goobaha Diiwaan-gelinta. Tani waxay si weyn u yareyn doontaa sahayda iyo kharashaadka qalabka loo baahan yahay si ay u taageeraan hawlaha goobta. Qodobka Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha ee joogtada ah ayaa laga heli karaa goobaha dowladeed ee joogtada ah ee ku yalaa degmooyinka ama magaaloooyinka kale, waxayna hubin doonaan in dhammaan codbixiyayaasha xaqa u leh ee seegay fursada ay isku diiwaan galiyaan goobtooda codbixinta ay fursad u leeyihiin inay iska diiwaangaliyaan muddada Diiwaan-gelinta codbixiyayaasha qaranka.

Guddiga Madaxabanaanan ee Doorashooyinka Qaranka wuxuu tixgelin karaa labo qaab oo loo sameeyo hannaanka Diiwaan-gelinta, kuwaas oo ah: 1) in la sameeyo diiwaangelinta asaasiga ah ee codbixiyeesha ee gacanta lagu sameeyo iyadoo la raacayo lambaraynta xogta dadka ee gacanta lagu soo ururiyay (laga keenyan foomamka ama jornaallada), ama 2) xogta dadka ee lambaraysan ee biometric-ga ah ee goobaha laga soo ururiyay ee codbixiy kasta oo xaq u leh inuu codeeyo.

Mid kasta oo ka mid ah laba qaab ee Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha ayaa awood u siin doona guddiga madaxabanaanan ee doorashooyinka qaranka si ay u buuxiyaan shuruudaha sharciga ah ee Diiwaan-gelinta xisbiyada siyaasadeed, iyo si loo wanaajivo daahfurnaanta, hufnaanta iyo kalsoonaanta diiwaanka cod-bixiyayaasha ee diiwaanka cod-bixiyayaasha iyada oo loo marayo liiska cod-bixiyaha rasmiga ah ee loo diyaarin karo bandhigga iyo kormeeka ka hor doorashooyinka.

Labadaba Diiwaanka gacanta ee diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha iyo ururinta xogta bimotric (Sawirka faraha iyo bu'da isha) ayaa noqonaya hannaanka obole baladhaan ee Diiwaan-gelinta dadweynaha oo aay qabtaan kooxo diiwaan-galinaya cod-bixiyayaasha xaqa u leh dalka oo dhan xarumaha Diiwaan-gelinta. Codbixiyayaasha xaqa u leh ayaa looga

baahan yahay inay yimaadaan xarunta diiwaan gelinta si ay u buuxiyaan una saxiixaan foomka Diiwaan-gelinta cod-bixiyaha, kaas oo ay soo uruuriyaan wakiilka Diiwaan-gelinta. Xarumaha Diiwaan-gelinta waxay caadi ahaan ku yaalaan goobaha cod bixinta iyagoo ku saleysan "diiwaanka halka aad ku codeyneso". Foomamka Diiwaan-gelinta ayaa dib loo eegi doonaa dhammaystirka iyo sxsanaanta, aqoonsiga muwaadinka iyo xaq u lahaanshaha, iyo faahfaahinta codbixiyihii lagu diiwaangeliy joornaalka diiwaanka.

Foomamka la buuxiyay, la xaqijiyay, iyo foomamka isdiiwaan-gelinta codbixiyayaasha ayaa la isku darayaa waxaana lagu soo celin doonaa xarun xog ururin ah. Xarunta xog ururintu waxay ku taallaa meel gobol, oo xogtaasna waxay sii dheereyneysaa wakhtiga loogu talagalay guddiga madaxa banaan ee doorashoooyinka qaranka Marka la dhammaystiro marxaladda shaandhaynta xogta, dhammaan foomamka, joornaalada iyo xogta waxaa loo maareyn karaa xaqijinta, dib u hagaajinta iyo keydinta amaanka xogta.

Waxaa la aqoonsan yahay in jawiga hadda iyo jawiga guud uusan ku filnayn in la hubiyo ama la hubiyo suurtagalmada diiwanka gacanta ama midka Biomtrica ah (sawirka faraha iyo bu'ada isha). Si kastaba ha ahaatee, qiimeyn horudhac ah ee daraasaddan, ka dib wadahadal ballaadhan oo lala yeeshay daneeyayaasha, waxay tilmaamayaan in hirgelinta cod-bixinta shaqeeyn kara ee doorashoooyinka sanadka 2020-ka inay suurtogal tahay. Iyada oo ku tiirsan shuruudaha soo socda: hagaajinta amniga, dhammaystirka nidaamka sharci ee loo baahan yahay, horumarinta awoodda hay'adeed ee GMDQ, iyo bixinta khayraadka maaliyadeed ee ku habboon.

Waa in ay caddaato in ay jiraan caqabado waawayn oo ku wajahan fulinta hannaanka Diiwaan-gelinta cod-bixiyayaasha ee la qaban doono kahor doorashoooyinka 2020. Inkasta oo barnaamij kasta oo qaran ahi u baahan yahay illo dhaqaale iyo mid hay'adeedba, inkasta biometric (sawirka faraha iyo Bu'ada isha) oo qiyaasta ay noqon doonto mid aad u baahsan oo ku saabsan arrintaan, Wuxuu u baahan yahay horumarinta waxqabadyo wacyigelin karti leh iyo awoodda hay'adaha ay ka mid yihiin guddiga madaxabannaan ee doorashoooyinka qaranka iyo daneeyayaasha kale.

Sidoo kale waa in la ogaadaa in heerka dhammaystirka iyo herka u dhannaanshaha diiwaanka cod-bixiyayaasha ee doorashoooyinka sanadka 2020 ay ku xirnaan doonaan heerka ugu sarreeya ee gaaritaanka dalka oo dhan iyo ammaanka. Inkastoo geeddi-socodka hawlaho iyo qorshayaasha la sameyn karo si loo xaqijiyo diiwaangelin dhamaystiran oo si buuxda loo isku-diiwaangaliyo, dhammaystirka Diiwaan-gelinta wuxuu ku xirnaan doonaa inta badan, helitaan amni wax ku ool ah ee Soomaaliya oo dhan, si loo xaqijiyo diiwaan gelinta iyo nabadgelyada saraakiisha doorashada iyo xubnaha dadweynaha.

Hirgelinta iyo guulaha barnaamijka Diiwaan-gelinta Codbixiyayaasha ayaa sidoo kale ku xirnaan doona heerka isfaham siyaasadeed, iyo rabitaanka siyaasadeed ee u dhexeeya kuwa ka jira siyaasadda, oo ay ku jiraan mas'uuliyiinta qaranka iyo Dowlad-goboleedyada. Guddiga madaxabannaan ee Doorashoooyinka qaranka waa in ay la shaqeeyaan dhammaan daneeyayaasha laga bilaabo bilawga doorashoooyinka codbixinta si loo hubiyo daahfurnaanta iyo isu-geynta go'aanda geedi socodka waaweyn ee qaadashada, iyo in la kobciyo aqbalaadda ballanqaadka natijjada Diiwaan-gelinta Cod-bixiyaha.

Waa in sidoo kale la aqoonsadaa in kaabayaasha muhiimka ah iyo caqabadaha nabadgelyo ee haysta Soomaaliya, inaysan u badneyn in dhaqan galinta hawlaho Diiwaan-gelinta Codbixiyayaasha (buug ama biomatrica) ay suurtagal noqon karto heer degmo kasta oo ka mid ah qaybaha dalka ka hor doorashoooyinka. Si loo hubiyo helitaanka nidaamka

doorashooinka ugu badan ee codbixiyeyaasha, waa in loo qaataa in Diiwaan-gelinta Maalinta Doorashada laga yaabo in loo adeegsado qaybo ka mid ah waddanka oo xaaladda nabadgelyadu hor istaagtay xilgi Diiwaan-gelinta, hase yeeshie iminka ka wanagsan tahay waqtiga doorashooinka qaranka.

5.3.1. Diiwaan-gelinta Cod-bixiyeyaasha ee Qoraal-gacmeedka

Diiwaan-gelinta Cod-bixiyeyaasha ee loo adeegsado qoraal-gacmeedka waa geedi-socod ay ololiisa diiwaan-gelin wadareedka ay fulinayaan kooxo ku habboon ayna ka fulinayaan xarumo diiwaan-gelin oo ku yaal dalka oo dhan. Diiwaan-gelinta cod-bixiyaha ee qoraal-gacmeedka waxaa loola jeedaa in foomamka lagu buuxiyo xarumaha diiwaan-gelinta. Keydinga casriga ah (digitization) ee xogta lasoo ururiyay waxaa la gelinayaa aaladda keydka ee taalla xarumaha lagu kala shaandheeyo xogta, waxaana loo adeegsanayaa oo kaliya diiwaan-gelinta cod-bixiyaha.

- Xogta/macluumaadka ugu yar ee lagu ururinayo xarunta diiwaan-gelinta waxaa kamid ah: Magaca Muwaadinka
- Jinsiga (Gender)
- Taariikhda Dhalashada
- Cunwaanka laga helo ee halka uu deggan yahay waxayna ku xiran tahay hadba deegaanka u cayiman qofka codeynaya
- Goobta Doorashada
- Habka lagula xiriiri karo Muwaadinka (telefoon, e-mail iyo hab kale)

Adeegsiga habka gacan-qorista ee aan u baahnay teknolojiyad badan ayaa yarayn doona kharashka, cakirnaanta, iyo baahida xirfadeed (tababarka), taas oo ka duwan habka diiwaan-gelinta ee u baahan in qalab teknolojiyadeed la geeyo goobaha hawshu ka socoto. Sidaas waxaa loo leeyahay, waxaa muhiim ah in la ogaado in cakirnaanta hawlgalka iyo saadka loogu talo galay fulinta geedi-socod xog-ururin oo laga fuliyo dalka oo dhan ay mar kasta, tahay hawl qorsheyn oo mug weyn. Kharashka yar iyo culays la'aanta uu leeyahay geedi-socodka diiwaan-gelinta ee gacan-ku-qorista ah ayaa wuxuu kordhinayaa tijaabada hore iyo u-wada-dhamaanshaha hawsha diiwaan-gelinta, maadaama aanay caqabado badan ku imaanaynin diiwaan-gelinta. Si kastaba ha ahatee, geedi-socodka gacan-ku-qorista waxaa ku yar heerka sxsanaanta, hufnaanta, ku-kalsoonaanta, iyo sii jiritaanka diiwaanka cod-bixiyeyaasha. In qad ama rinji farta loo mariyo cod-bixiyaha ayaa loo baahan yahay si looga gaashaanto in qofku codeeyo wax ka badan hal mar.

Diiwaannada gacanta lagu qoray ee cod-bixiyeyaasha ayaa sxsanaantoodu waxay ku xirantahay hadba sidii loo hubiyo, u noqdaan wax la aqrin karo, iyo qaabkii loogu qoro macluumaadka. Haddii hubinta xogta iyo tayada ilaalinta aanay si hufan uga dhicin goobta diiwaan-gelinta, waxaa hoos u dhacaya tayada waadaxnimada (muuqaalka) macluumaadka dhabta ah ee cod-bixiyaha, amaba waxaa dhici karta in macluumaadka dhabta ah ee cod-bixiyaha aan loo fulin hab taxaddar leh, sidaas darteed, taasi waxay si toos ah u saameyn kartaa sxsanaanta diiwaanka cod-bixiyeyaasha.

Awoodda Guddiga Madaxbannaan ee Doorashooinka Qaranka u leeyahay nadiifinta iyo baabi'inta nuquallada isku midka ah ee soo noqnoqda (si looga reebo hal nuql) ee diiwaanka cod-bixiyeyaasha si looga gaashaanto diiwaan-gelin isku dhexyaacda, ayaa waxay si buuxda ugu tiirsanaan doontaa sxsanaanta iyo asal ahaanta xogta dhabta ah (shakhsiyadeed) ee lagu xareeyay habka diiwaan-gelinta. Kaliya marka si iskumid ah diiwaanka loogu xareeyo

magacyo iyo xogo kale, ayaa Guddiga Madaxbanaan ee Doorashooinka Qaranka wuxuu heli doonaa fursad uu ku qiimeeyo xareynta maclumaadka diiwaan-gelinta isagoo baaraya suurta-galnimada in maclumaad isku mid ah la diiwaan-geliyay diiwaanka. Maclumaad kaladuwan oo laga yaabo inay sabab u tahay isku-day khiyaano cod-bixin ama hingaad khaldantay ama qoraal khaldan oo maclumaadka cod-bixiyaha ah ayaa waxay wiiqi karaan hufnaanta diiwaanka cod-bixiyeyaasha.

Lifaaqa D wuxuu ka hadlayaa miisaaniyad qiyaas ah oo loogu talo galay diiwaan-gelinta cod-bixiyeyaasha ee gacan-ku-qorista ah, waxaana ku qoran qiyaas lacageed oo lagu saleeyay diiwaan-gelinta [cod-bixiyeyaasha] oo tiradooda lagu qiyaasayo 6 – 7 malyan qofood oo xaq u leh inay ka codeeyaan guud ahaan dowlad goboleedyada jira iyo kuwa samaysmaya ee xubnaha ka ah Federaalka, oo ay ku jirto^[1]. Miisaaniyadda qiyaasta ah waxaa waxaa ku jira qiyaasta kharashka ku baxaya dhamaan goobaha, laakiin kuma jiro kharashka aan tooska ahayn sida kharashka hawlaha amni ee dheeraadka ah, ama kharashka taageerada [ee hawlaha aan tooska ahayn] ee ku baxaya hay'adaha kale ee dowladda ama kuwa hawshu khusayso. Miisaaniyadda qiyaasta ah waxaa loogu talo galay wejiga hore ee ka-baaraan-degidda iyo is-barbar-dhigga ah oo kaliya. Kadib marka falangayn dheeraad ah lagu sameeyo hababka la kala dooran karo, waxaa loo baahan doonaa in la helo qiyaas miisaaniyadeed oo ka saxansan kana faahfaahsan miisaaniyadda hordhaca ah, waxaa kale oo loo baahan doonaa in la diyaariyo hab mashruuc, hab-raacyo iyo in la waafajiyoo shuruudaha uu mashruuc leeyayah.

Suurto-gelinta Diiwaan-gelin Firfircoon ee Codbixiyeyaasha ee Gacan-ku-qorista ah

Hirgelinta iyo guusha barnaamijka Diiwaan-gelinta Cod-bixiyeyaasha ee gacan-ku-qorista ah waxay ku xirnaan doontaa hadba sidii loo abuuro jawi guud oo ku habboon diiwaan-gelinta, oo ay ku jiraan: amniga, hab-samaynta sharciyadeed, tayada hay'adeed ee Guddiga Madaxbanaan ee Doorashooinka Qaran; iyo ilo dhaqaale oo ku filan. Intaas waxaa sii dheer, waxaa muhiim ah heerka is-afgaradka (consensus) siyaasadeed, iyo rabitaanka siyaasadeed ee guud ee u dhxeeyaa jilayaasha/dhinacyada siyaasadeed (oo ay ku jiraan hay'adaha Federaalka iyo kuwa dowlad goboleed). Guddiga Madaxbanaan ee Doorashooinka Qaran waa in uu la shaqeeyaa dadka hawshu khuseyso isla marki uu billowdo mashruuca. Taasi waxay xaqiijinaysaa daah-furnaanta iyo is-waafaqsanaanta geedi-socodyada go'aannada waaweyn, waxayna kordhinaysaa ogolaanshaha natijada Diiwaanka Codbixiyeyaasha.

Hirgelinta diiwaan-gelinta codbixiyeyaasha ee gacan-qorista ah, ka-sokow hanaanka casriga ah ee diiwaan-gelinta ee firfircoo, iyadoo ay jiraan dalabaad/baahi hawlgal oo mug leh, waxaa yar baahida cakirnaan ee: horumarinta xirfadda hawl Wadeennada; iyo baahida maareynta xogta iyo qalabka. Waxaa kale oo yar baahida dhaqaale ee Diiwaan-gelinta Cod-bixiyeyaasha ee Gacan-ku-qorista ah maadaama ay yartahay baahida wax soo iibinta, daad-gureynta, iyo maareynta qalab farsamo oo cakiran.

Maadaama dadka Soomaaliyeed badankood aanay diiwaan-gashanayn oo aanay heysanin waraaqaha aqoonsiga, ayaa habka diiwaan-gelinta cod-bixiyeyaasha ee gacan-ku-qorista ah wuxuu, si kastaba ha ahaadee, saamayn halis ah ku yeelan karaa sii joogteynta Diiwaanka Cod-bixiyeyaasha marka laga hadlayo saksanaanta iyo hufnaanta. Awood la'aanta dhanka is-barbardhigga iyo is-waafajinta keydka diiwaannada ayaa saameyn degdeg ah ku yeelan karta sharciyadda iyo in ogolaanshaha Diiwaanka Cod-bixiyeyaasha, iyo saksanaanta, hufnaanta,

yo ogolaanshaha siyaasadeed ee Diiwaanka Cod-bixiyeyaasha ay si darandooris ah hoos ugu dhacdo inta mustaqbalka laga samayn doono isku-dayo wax lagu kordhinayo laguna sii habaynayo diiwaanka. Tani waxay horseedi kartaa dalabaad kale oo soo baxa mustaqbalka laguna dalbanayo in la sameeyo diiwaan-gelin cusub, taas oo hoos u dhigi doonta waxtarkii hore ee dhaqaale ee uu lahaa nidaamka.

5.3.2 Diwaangalinta codbixiyaasha ee sawirka, faraha iyo isha

Hanaanka diwaangalinta codbixiyaasha ee qalabka waa nidaam si toosa loogu kaydinayo xogta shaqsiga qalabka yaala xarunta diwaangalinta. Wuxuu codeeyuhu fursad u yeelanaya inuu ogaado in xogta laga qaaday saxan tahay marka laga qaado sidoo kalana ogaado in warbixintiisa saxda ah lagu lifaaqay. Xogta muwaadinka laga qaadayo waxaa ka mid ah sawir, faro iyo bu'da isha.

Xogta lagu kaydiyay qalabka waa inay buuxisaa shuruudaha diwaangalinta codbixiyaasha, aqoonsiga muwaadinka iyo arrimaha kale mudnaanta leh. Inkastoo xogta la ururiyay marxaladan ay inta badan buuxinayso shuruudaha diwaangalinta, haddii la iskugu diba rido si loo wada dhan yahay, waxay asaas u noqon kartaa nidaamyo kale ee qaran sida aqoonsiga muwaadinka. Tani waxaa u baahnaan doontaa in xogta ku qoran diiwaangelinta codbixiyeyaasha iyo diiwaangelinta aqoonsiga qaran ay u baahnaan doonaan in si ku filan la isu waafajiyo billowgaba, si ay xogta diiwaangelintu u noqoto mid khuseysa oo wax ka tari karta isticmaalka mustabalka ee hanaanka aqoonsiga qaran gudihiiisa, tani waxaa loogaga gudbi doonaa baahida loo qabo diiwaangelinta xogta faraha iyo isha markasta dib loo qaado si ay xogtu u noqoto mid sax ah oo cusub.

Ujeedada laga leeyahay xog ururinta waa in laga fahmaa foomka diwaan galinta, loona sharaxaa muwaadinka marka laga qaadayo xogtaa. Xogta lagu qaadayo xarunta diwaan galinta waxaa kujira:

- Magaca Muwaadinka
- Jinsiga (Gender ka)
- Taariikhda Dhalashada
- Ciwaanka hadda/joogtad ah marka loo egego deegaanka codaynta
- Goobta codaynta
- Meelaha lagala xiriirayo muwaadinka (Telefoonka, Emailka, kuwa kale)
- Taariikhda dhalashada
- Magaca hooyada/aabaha iyo numberada aqoonsiga hadii la heli karo
- Dukementiga aqoonsiga si loo cadeeyo aqoonsiga
  - Hayada soo saartay
  - Taariikhda uu soo baxay
  - Taariikhda uu dhacayo
  - Numberka aqoonsiga
- Luuqada koowaad
- Xirfada
- Waxbarashada
- Baahida gaarka ah (Laxaad dhiman')
- Xogta qofka (Sawirka, faraha iyo lagayaabaa bu'da isha)

Xogta lasoo ururiyay waa in maalin kasta meel lagu kaydiyya laguna soo celiyaa xarunta xog ururinta iyadoo ay ku lamaanan yihim foomamka diwaan galinta oo dhamaystiran lana soo caddeeyay. Diiwaanada dijitaalka ah ee la uruuriyey ayaa maalin kasta la soo celin doonaa waxaana loo soo celinaya xarunta xog ururinta oo ay weheliso foomam diiwaangelin oo la buuxiyay, oo la xaqiijiyay, iyo aqoonsiga codbixiyayaasha.

Isticmaalka hab ku salaysan tiknoolajiyad ee diwaangalinta codbixyaasha waxay u baahan tahay maalgalin wayn oo xagga tiknoolajiyada ah, awoodda hay'adda ee inay gayso qalabka tiknoolajiyada wadanka oo dhan iyo sidoo kale awoodda lagu tobobarayo shaqaalaha si ay u hawlgalaan, hanaankana ugu shaqeeyaan. Baaxadda in xog ururin laga wada sameeyo wadanka oo dhan ayaa ah hawl aad u muhiim ah inkastoo ayna ku xidhnayn heerka tiknoolajiyada (Manual or Biometric) ee la isticmaalayo, habka Biometricgu wuxuu u baahan yahay shaqaale dheeraad ah, dhaqaale iyo saad (logistics). Faa'iidata kale ee ku jirta maalgalintan waxay tahay si loo hirgaliyo hanaanka diwaangalinta sawir, faraha iyo isha ee doorashooyinka 2020ka ayaa ah in halmar lawada gaaray ujeedooyin dhawr ah: Diwaangalinta codbixyaasha, aqoonsiga muwaadinka iyo adeegyada kale ee loo baahan yahay aqoonsiga muwaadinka. Qalabka lagu shaqaynayo ee lagu soo ururinayo xogta Ayaan loo adeegsan doonin kaliyataa baahiyaadka diwaangalinta codbixiyaasha, waxaa sidoo kale loo adeegsan doonaa arimaha aqoonsiga muwaadinimada. Marka la dhamaystiro diwaangalinta codbixiyaasha doorashooyinka 2020ka iyadoo la aaminsan yahay in nidaamka aqoonsiga muwaadinka loo edeegsan karo doorashooyinka mustaqbalka, waxaa lagu wareejin karaa dhamaan agabka farsamada hay'adda aqoonsiga muwaadinimada si ay usii wado hanaanka diwaangalinta una dhawrto xogta lahayo. Sida suurtagalka ah, agabka kaydinta ee laga rabo xarunta xogta, kaydka, iyo nidaaminta xogta ayaa laga heli karaa gudaha dhismaha hay'adda bixinta aqoonsiga taas oo ay si wadajir ah u maamulaan Guddiga doorashooyinka iyo hay'adda aqoonsiga muwaadinimada ilaa iyo muddada doorashooyinka ka dib.

Ururinta iyo isku darka macluumaadka xogta (sawirka, faraha) ee goobta diiwaangelinta ayaa laga yaabaa in ay xogta diwaangalinta codbixiyaasha ka dhigto mid sax ah, lagu kalsoonaan karo, siina jiri karta. Hanaanka diwaangalinta (Sawirka/faraha) ayaa muwaadiniinta looga baahan yahay inay tagaan goobaha diwaangalinta si ay isaga diwaan galiyaan taasoo yaraynaysa diwaangalinta been abuurka ah ama la isdaba mariyo. Muwaadiniinta xogtooda loo hayo si elektarooni ah ee lagaga qaady goobta diwaangalinta, shaqaalaha xogtu waxay awood u yeelan doonaan inay hubiyaan oo xaqiijiyaan xogta muwaadinka marka laga qaadayo. Sikastaba ha ahaatee, ururinta iyo isugaynta xogta (faraha, sawirka) ayaa wuxuu ku kici doonaa dhqaale dheeraada, farsamo iyo xirfado dheeraad ah. Taas waxaa sii dheer, si ay u guulaysato diwaangalinta codbixiyaasha (Sawirka, faraha, isha), waxaa dhamaan laga rabaa codbixiyaasha in xogtooda la soo ururiyo hadii kale tani waxay meesha ka saari doontaa awoodda lagu ogaado kunoqnoqoshada systemka.

Guddida doorashooyinku iyakoo adeegsanaya nidaamka xog ururinta (faraha, sawirka/isha) waxay awood u yeelan doonaan inay hubiyaan dibna u baadhan diwaanka codbixiyaasha si looga hortago in dhawr jeer lagu noqnoqdo diwaangalinta. Waxay guddida doorashooyinku ogaan karaan iyakoo adeegsanaya hanaanka diwaangalinta codbixiyaashe (faraha, sawirka, isha) kala duwaanshaha xogta, iskudayga wax isdaba marinta kutalagalka ah, xogta aan si sax ah loo qorin iyo diwaangalinta been abuurka ah. Si kastaba ha ahaatee, looguma talo galin in miishiinada cadaynta xogta lagu adeegsado goobaha codbixinta, waxaa sidaa darteed muhiim in la calaamat lagu sameeyo farta codbixiyaha si looga hortago in dhawr jeer la codeeyo.

Waa inaan loo arag hanaan iskii u tagaan habka diwaangalinta (Sawir, Faraha, Isha) ee ay hogaaminiyaan guddida doorashooyinka kasoo taageeraya in kor loo qaado nidaamka bixinta aqoonsiga muwaadiniinta. Hadii la qorsheeyo oo si hufan loo hirgaliyo, hanaanka diwaangalinta (sawirka, faraha, isha) waxaa suurta gal ah inuu buuxiyo shuruudaha diwaangalinta doorashooyinka 2020ka iyo inuu kor u qaado habka lagu qaadayo xogta shaqsiga ah iyo hadafka "Hal qof –hal aqoonsi – hal cod). Hanaanka diwaangalinta codbixyaashu wuxuu ka mid yahay talo soojeedimihii qiimaynta aqoonsiga muwaadinimada ee xog ururinta mobileka.

Jadwalka waqtiga tilmaamaya wuxuu ku lifaaqan yahay Lifaaqa B, oo muujinaya qeexitaan hawla loo baahan yahay iyo qiyasaha wakhtiga hawl kasta. Wuxuu jadwalku ku salaysan yahay in waqtiyo kala duwan la qabto diwaangalinta codbixyaasha ee maamul goboleedyada iyadoo marxalad kasta la siinayo waqtigeeda. Hawlaha sida wacygalinta codbixyaasha, siwadida diwangalinta codbixyaasha heer gobol iyo iskudarka xogta codeeyaasha ayaa la qorshayanayaa inay sii socdaan mudada diwaangalinta codbixyaashu socoto. Waqtiga diwaangalinta gacanta (manual) ka ah waxay u baahan tahay qorshe kaa la mid ah, diyaar garow, iyo hawlaha hawlgalka laakin uuma baahna nidaamkan mudada dheer ee soo gadida qalabka hadii diwaangalintu tahay tan (Sawirka, Faraha iyo Isha). Waqtiga uu qaadanayo hanaankani waa lasoo gaabin karaa hadii soo iibinta iyo hawlaha loo qorsheeyo si istirijiyyadsan, iskumarna la qabto.

Odoroska miisaaniyada diwaangalinta codbixyaasha ee hanaan gacanta (manual) waxay ku lifaaqan tahay D, waxaana kamida qiyasta ku salaysan diwaangalinta 6 – 7 milyan oo codbixiyaal ah oo kula sugar Dowlad goboleedyada Soomaaliya, Somaliland na kamid tahay. Waxaa qiimaynta ku jirta dhamaan kharashaadka goobaha laakiin kuma jiraan kharashaadka dadban sida amni sugid dheeraad ah, dhaqaalaha taageerada ah ee ka imanaya hay'adaha kale ee Dowlada.

Ujeedada laga leeyahay odoroska miisaaniyada waa in marka hore lafirriyo oo la isbarbardhigo uun kaliya. Miisaaniyad sax ah oo faahfaahsan ayaa loo baahan yahay kadib marka falanqayn dheeraad ah lagu sameeyo labada hanaan, la abuuro habka, nidaamka iyo shuruudaha mashruuca.

Suurtagalmada Diwaangalinta Codbixyaasha ee Sawirka, Faraha iyo Isha

Hirgelinta iyo guulaha Diiwaangelinta Cod Bixiyeyaasha (sawirka, faraha, isha) waxay ku xirnaan doontaa abuuritaanka jawi guud oo ku habboon diiwaangelinta codbixiyayaasha, oo ay ka mid yihiin: Nabadgalyada, qaab-dejinta, sharci-dejinta; kartida hay'adeed ee guddida doorashooyinka; iyo ilo dhaqaale oo ku filan. Intaas waxaa dheer, heerka isfaham siyaasadeed, iyo rabitaanka guud ee udhaxeyya daneeyayaasha siyaasadda (oo ay ku jiraan mas'uuliyiinta qaranka iyo Dowlad-goboleedyada) ayaa lagama maarmaan u ah. GMDQ waa in uu la shaqeeyaa dhammaan daneeyayaasha laga bilaabo bilowga mashruuca. Tani waxay xaqiijin doontaa daahfurnaanta iyo in la isla qaato hanaanka go'aan qaadashada iyo in la islawada aqbalo hanaanka diwaangalinta codbixyaasha ee ka dhasha.

Caqabadaha dhaqaale iyo kuwa hawlgalka ee hirgalinta barnaamijka qaran ee diwaangalinta codbixyaasha ayaa aad u muhiim ah loomana baahna in laga gaabiyo. Kahor intaan go'aan laga gaadhin hanaanka diwaangalinta, waa in la xaqiijyo helitaanka kharashaad kufilan iyo awooddha lagaga bixi karo caqabadahan. Hanaanka diwaangalinta codbixyaasha (Sawirka, faraha iyo isha) isagoo ay isku baahiyaad yihiin hanaanka diwaangalinta gacanta (Manual)

ayaa wuxuu u baahan doonaa xirafad sare, qalab iyo maaraynta xogta. Tani ma saamayn doonto xiliga soo ururinta iyo iskudarka ee diwaangalinta codbixiyaasha laakiin waxaa laga yaaba in sababo in guddidu u baahdaan dhaqaale badan oo ay ku maareeyaan, adeegista iyo bedalka systemyada iyo qalabkaba.

Inta badan daneeyasha la shaqeeya hawlgalka ayaa waxay qabaan in la adeegsado nidaamka diwaangalinta codbixiyaasha (Sawirka, faraha iyo isha) maadaama ay qabaan aragtida ah in lagu gaadhi karo hanaan geedi socod oo daah furan. Kani wuxuu noqonayaa qodob muhiim ah oo xoojinaya isfahamka siyaasaadeed ee hanaank diwaangalinta iyo in la isla wada qaato si kama danbays ah daahfurnaanta iyo kukalsoonaanta diwaangalinta codbixiyaasha doorashooyinka 2020ka.

Adeegsiga hanaanka diwaangalinta (Sawirka, faraha iyo isha) waxay kor u qaadasaa tayada iyo daahfurnaanta diwaangalinta codbixiyaasha maadaama ay awood u leeyahay habkani inuu isbarbar dhigo islana doonto xogta diwaangalinta iyo inoo sidoo kale la jaan qaado nidaamyada kale. Hadii si wanaagsan loo qorsheeyo, loo hirgaliyo, loona ilaaliyo hanaanka diwaangalinta codbixiyaasha (Sawirka, Faraha iyo isha), ma jiri doonto baahi in la sameeyo diwaangalin qaran mustaqbalka, xogtuna waxay qayb ka noqon kartaa hawlaha lawado ee aqoonsiga muwaadinimda iyo ilalinta xogta codbixiyaasha mustaqbalka.

5.4. Diiwaangelinta Maalinta Doorashada

Diwaangalinta maalinta doorashada ayaa sida caadiga noqota fursada ugu danbaysa ee wadamada ayna suurtagalka ahayn in ladiwaan galiyo codbixiyaasha doorashada kahor. Diwaangaliinta maalinta doorashada ma jiro liis codbixiyaal ah oo laga heli karo goobta codaynta. Muwaadiniintu waxay ka codeeyaan goobta codbxinta ugu dhaw maalinta doorashada, waa la qiimeeyaa inay codayn karaan, haddii la go'aansado inay codayn karaan waxaa laga qoraa faahfaahintooda, farta waxaa loo mariyaa khad waxaana loo sii wadaa nidaamka codbixinta.

Diwaangalinta maalinta doorashadu waa tan ugu fudud, ahna habka ugu kharashka yar ee diwaangalinta codbixiyaasha doorashda la qorshaynayo in la qabto 2020ka. Waxay hawshani u baaahn tahay in la aado goobaha halkii looga baahnaan lahaa hawlo codbixin iyo diwaangalin oo gaar ah.

Suurtagal maaha maalinta diwaangalinta doorashada in la hirgaliyo qorshaynta iyo maamulka hawlaha loo baahanyahay si loo qabto doorashooyin qaran. Warbixinta qaran ee qiimaaynta aqoonsashada ayaa soo bandhigsa dhawr caqabadood oo la wajih karo diwaangalinta maalinta doorashada, warbxintami waxay ku raacsan tahay caqabadahan, sidan soo socota:

- Guiddida doorashooyinka oon aan awoodin inay la imaadaan qorshe wax ku oola maalinka doorshada oo ay ka mid yihiin logistikada, qiimaynta ama qiyasta waxyaabaha xasaasiga ah iyo kuwa aan ahayn, iyo qorshaha hawl wadeenada tasoo sidaa darteed sababasa caqabadaha/khataraha hawlaha iyo daahfurnaanta doorashada.
- Shuruudaha si loo qiimeeyo xaqa codaynta muwaadinka ee goobta codaynta waxay sida suuragalka ah qaadan doontaa waqtidheer si looga codeeyo goobta doorashada.

- Muwaadiniintu ma heli doonaan fursad ay kaga horyimaadaan go'aan ksta oo uu gaadho sarkaalka goobta codayntu kaasoo iskahortaagaya xaqooqa ah inay codeeyaa.
- Hoos u dhaca daahfurnaanta iyo kalsoonida liiska codbixiyaasha muwadiniin ahaan lama siininin fursada inay ku baadhaan codbixiyayaasha xaqa u leh codaynta doorshada kahor.
- Caqabadaha amnigu waxaa laga yaabaa inay kor u kacaan iyadoo ay ugu wacan tahay inaan la awoodin in goobta codaynta ay soo galaan kaliya cobixiyaasha xaqa u leh inay codkooda dhiibtaan sida hore loogu qeexay liiska codbixiyaasha.
- Adeegsiga khad (inqaas) aan go'ayn ayaan iyaduba ahayn mid ceeb-ka-saliim ah laakiin waa sida ugu muhiimsan ee lagaga hortagayo in dhawr jeer la codeeyo.
- Ma jiro diwaanka codbixiyaha oo la heli karo si uu qayb uga noqdo hanaanka diwaangalinta xisbiyad siyaasadda.
- Diwaangalinta maalinka doorashadu kamaqayb qaadanaso curinta habka qaran ee aqoonsashada (muwaadinimda) ama jidka (Hal qof – Hal Aqoonsi – Hal cod).

Marka laga yimaado caqabadaha, diwaangalinta maalinta doorashada lagama saari karo hababka suurtagalca ah ee la edeegsan karo doorshooinka 2020ka, maadaama oo hanaankani uu kayd u noqon doono nidaamkasta oo ah diwaangalinta codbixiyaasha oo ay hirgaliyaan guddida doorashooinka. Hannaan kasta oo diwaangalinta codbixiyaasha ah, diwaangalinta maalinta doorashada waxaa laga qaban karaa goobo gaar ah halkaasoo ayna ka qabsoomin diwaangalinta codbixiyaasha oo dhamaystiran doorashada kahor ama caqabado amni darro awgeed.

Suurtagan nimada Diwaangalinta Maalinta Doorashada

Diwaangalinta maalinta doorashadu waa suurtagal marwalba marka loo firiyoo dhaqaalah, hawlah shaqo iyo waqtigaba maadaama uu hanaankani noqonayo qayb ka mid ah hawlah maalinta doorashada.

Maadama oo ay hawsha diwaangalintu ka mid noqotay hanaanka maalinta doorashada, nidaamka diwaangalintu wuxuu kusoo kordhinkaraa baahiyaad iyo carqalado dheeraad ah maalinta doorshada taasoo curyaamin karta maamulka iyo kalsoonida doorashada.

Inta badan daneeyaasha lashaqeeyaa hawlalka waxay shaki ka qabaan diwaangalinta maalinta doorashada iyakoo u arka hanaan aan kalsooni buuxda lagu qabin iyo iyadoon lamarin heerarka hubinta iyo maaraynta looga baahan yahay hanaan doorasho oo xor ah. Qorshe kasta oo lagu hirgalinyo diwaangalinta maalinta doorashada, xitaa kayd ahaan in loo hayo si looga fuliyo goobaha hada gacanta lagu dhigay ayaa waxay u baahan tahay dadaal wayn kubixiyaan guddidu doorashooinku si loogu muujiyo daneeyaasha in talaabooyinka laqaadayo si ilaaliyo daahfurnaanta hanaanka.

Iyadoo diwangalinta maaalinta doorashadu ay sida suurtagalca ah horseedi doonto inay aasaas u noqoto hanaanka diwaanka codbixiyaasha oo siisocda, waxaa dhici karta inuu halmar diwaangalinta doorashadu qabsoonto. Diwaangalinta maalinta doorashada ayaa aasaas u ah diwaanka codbixiyaasha oo casri ah. Waxaa qaybo kale oo dukemtigan ka mid ah lagaga hadlay caqabadaha ilaalinta diwaanka codbixiyaasha (manual ka) oo sii jiri kara luguuna kalsoonaan karo.

5.5. Habak Lakala Dooran Karo ee Diwaangalinta Codbixiyaasha – Faa'iidooyinka iyo Khasaarahaa

Dhawr shuruudood ayaa hor yaala hab kasta taasoo u baahan in si taxadir leh loo qorsheeyo iyo sidoo kale in la sameeyo qorshaha ugu wanaagsan ee diwaangalinta codbixiyaasha kadib marka la isla qaato habka diwaangalinta. Qorshuhu wuxu hagi doonaa hirgalinta diwaangalinta codbixiyaasha.

Hababka laga wada hadlay waxay yihiiin:

- 1- Diwaangalita codbixiyaash ee gacanta –Manualka (In xogta la qoro kadibna database la galiyo)
- 2- Diwaangalinta codbixiyaasha ee nimaadka Elektarooniga ah
  - a. Xogta shaqsiga waxaa kujira – Faraha iyo sawirka
  - b. Xogta shaqsiga waxaa kujirta – Bu'da isha, faraha iyo sawirka

Waxyaabaha la rajaynayo/lafilanayo (Assumptions)

- Dadka codaynaya: 6 - 7 million
- Xarumaha diwaangalinta codbixiyasha (goobaha codaynta) waa la sheegi doonaa.
- Waxaa diwaangalinta codbixiyaasha lagu qaban doonaa waqtio kala duwan (3 wajii ama ka badan) mudo 12 billood gudahood ah.
- In amniga wax laga qabto si loo xaqijiyo kaqaybgalka dadka codayn kara.
- In la dajiyi qaabdhismeedka sharciga iyo dastuurka si loo hirgaliyo hanaanka diwaangalinta codbixiyasha ee lasoo jeediyay.
- Awoodda shaqaalaha iyo guddida doorashooyinka oo kor loo qaado.
- In la helo taageerada dhaqaale si loo helo barnaamijka diwaangalinta oo dhamaystiran
- Isfahan siyaasadeed oo u dhixeyya DFS iyo Dowlad goboleedyada xubnaha ka ah iyo heshiiska Dowlad goboleedyada si loogu ogalaado guddida doorashooyinka inay ka hawli gali karaan heer maamulgoboleed.

Waqtiga ay qaadanayso

- Muddada ka horaysa diwaangalinta codbixiyaasha waxaa la filayaa inay qaadato 5 billood iyadoo la dhisayo waaxda diwaangalinta codbixiyaasha, la xoojinayo waaxda ITga, la aasaasayo xarunta xogta, tobobarada iyo qalabk soo iibintooda.
- Hawlaha soo ururinta xogtu waxay qaadanaysaa afar billood.
- Muddada ka dambaysa diwaangalinta codbixiyeyaasha waxaa lagu qiyaasay ilaa 3billood, isku darka xogta, sixidda xogta, aqoonsiga soo noqnoqoshada iyo daabacidda Liiska Codbixiyeyaasha. Hase yeeshi, jadwal-waqtiyeedkan wuxuu u baahnaan doonaa in wax laga bedelo haddii aysan ku filnayn muddada cabashooyinka iyo rafcaanka.

Habka 1aad - Diwaangalinta ee manualka ah (gacanta)

Iyadoo ay ugu wacan tahay nabadgalyo darrida ka jirta Soomaaliya iyo deegaanada somaalida (dad reer guuraa ah, iyo Barokacayaal), habka diwaangalinta waxaa laga hirgalin doonaa goobaha codaynta (xarumaha codaynta) iyadoo ay ka shaqaynayaan kooxo gaara oo wareega. Codbixyaasha xaqa u leh inay codeeyaan waxaa looga baahan yahay in yimaadaan xarunta diwaangalinta si ay u buuxiyaan una saxeexaan foomka diwaangalinta codbixiyaha kaasi oo uu wakiilka diwaangaklintu qaadi doono. Foomamka diwaangalinta ee la soo ururiyay waxaa lagu soo celinayaan xarumaha gobolka si xogta loogu shubo fayl elektarooni ah.

Habka 2aad – Diwaangalinta habka elektarooniga ah

Habka elektarooniga ah waxaa loo adeegsan doonaa qalabka xogta shaqsiga lagu qaada (BVR). Waxaa xogta loo qaadi doonaa qaab elektarooni ah oo yaala xarunta diwaangalinta iyo kooxa wareega oo ka shaqayn doona. Waxaa suurtagal ah in xogta lala wadaago DFS si ay mustaqbalka uga faa'iidaystaan nidaamka kaarka aqoonsiga.

Hanaanka kaydka ah – Diwaangalinta Maalinta Doorashada

Diwaangalinta maalinta doorashada ayaa sida caadiga noqota fursadda ugu danbaysa ee wadamada ayna suurtagalka ahayn in ladiwaan galiyo codbixiyaasha doorashada kahor. Marka laga tago caqabadaha, diwaangalinta maalinta doorashada waxaa loo adeegsan karaa qorshe kayd ah (contingency) ee goobo cayiman halkaas oon diwaangalinta codbixiyaashu ayna dhamaystirmin, doorashada kahor iyadoo ay ugu wacan tahay caqabado amni

Waxaa jira faa'iidooyin iyo khasaaraba labada hanaanba sida hoos lagu xusay:

Shaxda Qiimaynta

Hababka	Faa'iidada	Khasaaraha
1 – Habka Gacanta (Manual ka)	<ul style="list-style-type: none"> - Ma adka (Dhibyar); - Ka wada qaybqaadasho badan, caqabado ka horimanaya diiwaangelinta oo yar awgeed; - Hanaan si fiican loo yaqaano; - Wuxuu u baahan yahay qalab kooban; - Wuxu u baahan yahay tabobaro kooban - Hawlaha zaadka/logistikada way kooban yihiin marka loo eego hababka kale - Wuxu u baahan yahay agabka/kaayabayaasha shaqada oo kooban marka la barbardhigo habka elektarooniga ah, taasoo fududaynasa nidaaka soo ururinta xogta. - Wuxuu sahlayaa curinta iyo hirgalinta liiska codbixiyaash oo kumbuutarka lagu qoro - Wawa qalabka ku baxaya dhaqaale yar Kharash yar oo ku kacaya bedalka qalabka, inuu sahlayo oo kor uqaadyo inuu sii shaqeeyo. - Kombutarada xarunta xogta yaala oo koronto yar ku shaqaynaya - Iyadoo aan loo baahnayn taageero farsamo iyo fududaynta isticmaalka 	<ul style="list-style-type: none"> - Kalsoonida iyo saxsanaanta oo hoosaysa (Warqaaha, xog kalawareejinta, kunoqnoqoshada) - Aad bay u adag tahay inlaga hubiyo kuwa soo noqnoqday - Lama sii adeegsan karo mustaqbalka mana sii jirikarto - Baahida looqabo xarunta xog galinta; - Si dhibyar ayaa loo adeegsan karaa iyadoo ay adag tahay in la ogaado kunoqnoqoshada. - Waxay u baahan tahay in la adeegsado khad aan go'ayn si looga hortago kunoqnoqoshada codka.
2 – Habka Biometric ga	<ul style="list-style-type: none"> - Xogta oo tayo iyo kalsooni laga qabo - Waxaa suurtagal ah inoo loo adeegsado xogta biometric ga si loo helo kunoqnoqoshada - Daahfurnan - Nidaam aqoonsi oo sugar saxna ah - Xogta waa u gaar qofwalba 	<ul style="list-style-type: none"> - Kharash dheeraad ah; - Kaqaybgal kooban; - Waxay u baahan tahay tobobaro farsamo iyo shaqaale xirfad leh. - Waxay u baahan tahay awood dheeraad ah si loo qaado loguna kaydiyo xogta xarunta dhexe. - Dhibaato xagga barnaamijiyada kombuterka ah; - Hanaanka diiwaangelinta lambaraysan ee tiknoolojiyada ku saleysan wuxuu u baahan yahay in lacag badan la gelyo tiknoolojiyada iyo ilaha taageerada tamarta; - Waxay u baahan tahay aqoon lagu dhawrayo laguna dayactirayo; - In si tayo leh looga qaado faraha goobaha baadiyaha ayaa adkaanaysa iyadoo ay ugu wacan tahay qalaylka ama adayga maqaarka farta, iyo da'da. - Waxaa dhici karta in goobaha qaar ay haweenku diidaan in sawir laga qaado. - Waxay u baahan tahay in la adeegsado khad aan go'ayn si looga hortago kunoqnoqoshada codka.

<p>Qorshe Keyd ah (Diiwaangalinta Maalinta Codbixinta)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Waxaa loo adeegsan karaa kayd ahaan; - way fuduahay in la hirgaliyo; - Dhaqaale yar; - Kaliyaata in la aado goobaha doorashada halkii loo baahan lahaa hawlo codayn iyo diwaangalin oo gaar ah. - Qorshe kayd ah (Contingency plan) – oo lagu loogu talo galoo goobaha aanay diwaangalinta codbixiyaasha oo dhamaystiran ka qabsoomin. 	<ul style="list-style-type: none"> - Inay kordhaan khataraha iyo caqabadaa doorashada – inay adkaato in laga hortago kunoqnoqoshada codka. - waqtidheeraada ayay u baahan tahay si loo helo codbixiyaasha; - Waxaa hoos u dhacaysa daahfurnaanta iyo kalsoonida; - Muwaadiniintu fursad uma heli doonaan si ay uga fal celiyaan go'aanka uu gaadho sarkaalka goobta codaynta kaasoo ka hos istaagaya inay codkooda dhiibtaan. - Ma jiro liis codbixiyaal; - Ma jiro diwaan codbixiyaasha oo la heli karo sii uqayb uga noqdo hanaanka diwaangalinta ururada siyaasadda; - Waxaa si dhibiyar uga hawlgalii kara shaqaalaha codaynta. - Waxaa u baahan tahay in la adeegsado khad aan go'ayn si loo hortago kunoqnoqoshada codka.
--	--	---

Jaantuska 3aad - Faa'iidadaiyo Khassaraha Nooca Doorashada

Jadwalka xiga waxaa lagu soo bandhigayaa arrimo ay tahay in la tixgeliyomarka la eego adeegsiga ururinta kaydka xogta qofka.

Tixgelinta Ururinta Kaydka Xogta Qofka (Biometric Data)

Garashada iyo Siwirka Bu'da Isha iyo Faraha

· Bu'da isha waa xubin gudaha ku jirta oo si wanaagsan looga ilaaliyay inay waxyeello gaaraan. · Waxay ka duwan tahay sawirka faraha, oo adkaan karta in la aqoonsado ka dib sannado lagu qabtay noocyada hawl gacmeedka. · Sida sawirka faraha oo kale, bu'da isha waxaa si kama'ah loogu xaddidaa xilliga uu ilmuu uurka ku jiro. · Sida sawirka faraha oo kale, aad bay u adag tahay (hadayna ahayn mid aan suurtgalin) in la caddeeyo in bu'da ishu ay tahay mid aanay jirin mid kaloo la mid ah. · Fursadda uu mid kasta oo labadaba ah si been ah mid kale ugu ekaan karo aad bay u hoosaysaa.	· Qalabka sawira bu'da isha waxaa si dhib yar loogu qaldi karaa sawir tayadiisu heer sarreysa ee bu'da isha ama wajiga, bedelkii arrinta dhabta ah. · Qalabka lagu sawiro inta badan way adag yihiin in lagu jaangooyo, waxayna dhibaan dad badan oo dhererkoodu kala duwan yahay inay si isxigxitaa u adeegsadaan. · Saksanaanta qalabka lagu sawiro waxaa saameyn ku yeelan karta isbedellada iftiinka. · Qalabka sawira bu'da isha aad bay uga qaalsan yihiin noocyada qalabka kale ee lagu kaydiyo xogta qofka. · Qalabka sawira bu'da isha waa tiknoolojiyad xoogaa cusub, mana waafaqsana hawlaho muhiimka ee ay hay'adaha fulinta sharciga iyo socdaalka ee dalalka qaarkood gelyieen aqoonsiga sawirka faraha. · Aqoonsiga bu'da isha waxaa khatar ku noqon kara tayada liidata ee sawirka, taasoo lala xiriiriyo guuldarada heerarka diwaangelinta.

Jaantuska 4aad – Tixgelinta Ururinta Kaydka Xogta Qofka

6. KA QAYB QAADASHADA DANEEYEYAASHA

GMDQ waxaa ka go'an in uu hubiyo waxtarka iyo ka-qaybgalka macquulka ah ee daneeyayaasha arrinta la xirrirta dejinta iyo hirgelinta diiwaangelinta codbixiyayaasha. Ka qayb qaadashada daneeyaha waa hannaan joogto ah oo ay ka mid yihin waxyaabahan soo socda: falanqaynta iyo qorsheynta daneeyayaasha; bixinta iyo faafinta maclumaadka; latalin iyo ka-qaybgalka; xalinta khilaafaadka; warbixinta socota ee ku saabsan saameeynta bulshooyinka iyo daneeyayaasha; iyo in daneeyayaasha lagu daro kormeerkha iyo qiimeynata. Gorfaynta daneeyayaasha iyo hawlgelinta waa in lagu fuliyaa hab jinsiga oo dhan u dhanyihiin, dhaqan ahaan xasaasi ah, oo loo dhanyahay kana maran takoorka, in la hubiyo in uu saameeyey dadka nugul iyo kooxaha la faquuqo ayaa la tilmaamaa, iyo in loo ogalaado fursado ay kaga qaybgalaan geeddi-socodka doorashada. Miisaanka iyo sida joogtada ah ee ka qaybgalka daneeyayaasha waxay ka tarjumi doonaan baaxadda khatarta iman karta, iyo saameynta ugu yar ee saameyn ku yeelan karta geedi socodka doorashada iyo gaar ahaan diiwaangelinta codbixiyayaasha.

6.1. Hey'adaha Dowladda Federalka Iyo Dowladaha xubnaha ka ah Dowladda Federalka

GMDQ waa in uu qabtaa kulan joogto ah si loo hubiyo ka qayb qaadashada joogtada ah ee hay'adaha muhiimka ah ee dowladda federalka iyo Dowlad-goboleedka heer dismo si loo hubiyo wacyigalinta joogtada ah ee geedi socodka qorshaynta iyo hirgelinta barnaamijka diiwaangelinta cod-bixiyaha. Hirgelinta ku-meel-gaadhka ah ee barnaamiju wuxuu ku xirnaan doonaa isuduwidda hawlgalka iyo wadashaqeyn lala yeelanayo hay'adaha heerka qaran iyo heer gobalba, iyo helitaanka taageerada siyaasadeed ee joogtada ah.

6.2. Ururada iyo Xisbiyada Siyaasadeed

Ka qaybgalka GMDQ ee xisbiyada siyaasadeed iyo ururada siyaasadeed ayaa aasaas u ah guusha geedi-socodka doorashooyinka ee Soomaaliya. GMDQ waa in uu qabataa hawlihiisa iyadoo lagu saleynayo mabaadi'da isdhexgalka, maclumaadka dadweynaha, xisaabtanka, iyo daahfurnaanta.

Xilligan, GMDQ, iyada oo loo marayo Xafiiska Diiwaangeliyaha Xisbiyada Siyaasadeed, ayuu billaabay hannaanka diiwaangelinta ku meel gaarka ah ee xisbiyada siyaasadeed. Haddii xisbiyada siyaasaddu ay u hoggaansamaan shuruudaha aasaasiga ah, diiwaangelin ku meel gaar ah ayaa la sameynaya 30 maalmood gudahood. Si kastaba ha ahaatee, xisbi siyaasadeed oo aan heysan diiwaangelin rasmi ah kama qayb qaadan karo doorashooyinka. Xisbigu wuxuu codsan karaa diiwaangelin rasmi ah Shan bilood ka hor Maalinta Doorashada.

Mid ka mid ah shuruudaha diiwaangelinta rasmiga ah waa in tirada xubnaha saxiixayaasha ay yihin tobant Kun (10,000) oo ah dadka codka bixyanaya, waxaana lagu diiwaan geliyay ugu yaraan sagaal ka mid ah (18) gobol sannadkii 1991, sida ku cad Qodobka 49, qaybta (1aad) ee dastuurka ku meel gaarka ah.

GMDQ waa in uu sameeyaa diiwaangelinta codbixiyayaasha qaranka kahor inta aanay aqbalin diiwaangelinta rasmiga ah si loo ansixyo 10 kun xubnood ee xisbiga. Sidaas darteed, hababka diiwaangelinta codbixiyayaasha ee mudnaanta siinaya cod-bixiyayaasha horay loo diiwaan geliyay waqtigii loogu talagalay [habkaas] ayaa si weyn gacan uga geysanaya geedi-socodka diiwaan-gelinta axsaabta siyaasadeed.

6.3. Ururada Bulshada Rayidka ah

Ka qayb qaadashada ururada bulshada ee Diiwaangelinta Codbixiyayaasha waxay aasaas u tahay in dadka la wargeliyo, taageeraana arrimaha Diiwaangelinta codbixiyayaasha, iyo iney saameyn ugu yeeshaan siyaasiyiinta. Sidoo kale, ururrada bulshada rayidka ah ee isu diiwaangashay korjoogtaynta doorashooyinka gudaha, waa in ay haystaan fursad buuxda oo ay ku ilaaliyaan hannaanka Diiwaangelinta Codbixiyayaasha si cad oo la xisaabtan ku dheehan tahay. Qaar ka mid ah waxyabaha ugu muhiimsan ee ururrada bulshada rayidka u baahan tahay inay tixgeliyaan waa:

- Dhexdhexasaad: dhexdhexasadinta siyaasadeed waxay lagama maarmaanka u ah hawlgelinta guusha.
- Xaqiqda ku salaysan: Taageerayaasha siyaasadeed waxay doorbidaan inay la shaqeeyaan ururada bulshada kuwaas oo oo walaacoodu ku saleysanyahay xaqiq cad iyo baaritaan.
- Ku taagnaan Mabda': Muwaadiniintu waxay qadariyaan ururrada bulshada rayidka ee ku dheggan qiyamka iyo mabaadii'da ay u taagan yihiin ama u doodaan.
- Kalsoonida: In la ilaaliyo kalsoonida waa in ay ka walwalaan ururrada bulshada rayidka haddii ay rabaan inay noqdaan kuwo wax ku ool ah.

Hawladeennada doorashadu waxay kalsooni ku qabaan ururrada bulshada rayidka. Ururada Bulshada ee ku hawlan howlgalka ayaa muujiyay faham wanaagsan oo ku saabsan shuruudaha diiwaangelinta cod-bixiyaha, waxayna muujiyeen rabitaanka wadashaqeyn xooggan oo lagu biirinayo laguna taageerayo GMDQ. Ka qaybqaadashada joogtada ah, dhisidda awoodda, iyo kor u qaadida wacyigelinta waxay noqon doontaa arrin muhiim u ah wadashaqeynta bulshada mustaqbalka, kor u qaadka wacyigelinta, iyo abaabulka muwaadiniinta ee barnaamijka diiwaangelinta codbixiyayaasha.

6.4. Bulshada Caalamka

Tan iyo markii la ansixiyay sannadkii 2013, Heshiiska Soomaaliya (Compact) wuxuu u adeegay qaab lagu bixinayo taageerada caalamiga ah. Ujeedada Heshiiska ayaa ahaa in la xoojiyo iskaashiga u dhexeeya Soomaaliya iyo deeq-bixiyayaasha iyadoo xooga la saarayo dadaalka geeddi-socodka nabadda ee Soomaaliya iyo dhismaha Dowladd, abuurida saldhig Xasilooni iyo Kocinta Dhaqaalaha iyo Hormarinta Bulshada.

Qorshaha Horumarinta Qaran ee Soomaaliya (QHQ) iyo Iskaashiga Cusub ee Soomaaliya oo loo yaqaan (NPS) waxay si wadajir ah dhidibada ugu aasayaan hannaanka horumarinta iyo iskaashiga Soomaaliya. Ka dib marka dib loo eegay madaxbannaanida Heshiiski 2016-ka, dhammaan dhinacyadu waxay ku heshiinayaan in iskaashiga dib-u-cusboonaanta uu

muhiim u yahay si uu u hago dadaal wadajirka u ah marxaladda soo socota ee taageerada Qorshaha Horumarinta Qaran.

Wakiilo ka socda in ka badan 40 waddan iyo ururadu waxay ku kulmeen May 2017 shirkii London ee Soomaaliya, si dib loogu cusbooneysiyo ballanqaadkooda Soomaaliya ee dhinacyada gargaarka bani'aadamnimada, dib-u-habeeynta ammaanka iyo horumarinta dhaqaalaha. Iskaashiga Cusub ee Soomaaliya wuxuu qeexayaa sida ay Soomaaliya iyo beesha caalamku u wada shaqeyn doonaan sidii ay ula kulmi lahaayeen baahida siyaasadeed, amniiga iyo dhaqaalaha ee ugu muhiimsan Soomaaliya, sida ku cad Qorshaha Horumarinta Qaranka. NPS waxaa lagu dhisayey Mabaadi'daha Iskaashiga iyo Hawlgalaha Wax-qabadka ee lagu heshiiyey ee Soomaaliya iyo beesha caalamka, oo ay la socdaan Mawduucyada Muhiimka ah ee horumarinta iyo dib u soo kabashada kuwaas oo matalaya ballan-qaadka lagu horumarinayo maamul-wanaagga, musuq-masuq la'aan, shaqo dheeraad ah oo ku saabsan dib-u-heshiisiinta iyo wax ka qabashada khilaafaadka hadba siday u khusayso Dowlad Gobaleedyada.

GMDQ waa in uu qabtaa kulamo joogto ah si loo hubyo ka qayb qaadashada joogtada ah ee hay'adaha caalamiga ah inay hubiso wacyigalinta dheeraadka ah ee geedi socodka qorshaynta iyo hannaanka barnaamijka diiwaangelinta codbixiyayaasha, iyo taageerada iyo khayraadka si loo hirgelinyo Guusha.

7. ARRIMAH A MUHIIMKA AH

Intii lagu jiray wadatashiyada iyo waraysiyada, waxaa la ogAADAY dhowr arrimood. Hoos waxaa ku qoran liiska mawduucyada muhiimka ah ee la falanqeeyay, iyo in loo baahan yahay in la tixgeliyo si loo qorsheeyo loona fuliyo howsha diiwaangelinta codbixiyayaasha ee 2018-2019.

- **Doorashada Hal Qof Hal Cod:** Dhamaan daneeyeyaashu waxay muujiyeen aragtiyo guud oo ku saabsan muhiimada ay leedahay doorashooyinka guud ee Hal qof hal cod ee sannadka 2020.
- **Amniga:** Xaaladda nabadjelyada hadda jirta ayaa loo arkay inay tahay caqabadda ugu weyn ee horumarinta diiwaangelinta guud ee codbixiyayaasha. Daneeyayaashu waxay kaloo isku raaceen in helista hawlaha Doorashooyinka kor loo qaado oo lagaar siiyo dhamaan qeybaha kaladuwaa ee dalka midaas oo loo baahan yahay in mudnaan gaar ah la siiyo.
- **Hannaanka Sharciga:** Inkastoo GMDQ, ayadoo la raacayo waajibaadkeeda, waxay sii wadi kartaa sameynta habka loo diiwaan gelinayo codbixiyayaasha, iyo diyaarinta diyaargarow hordhac ah oo ku haboon, GMDQ wuxuu weli u baahanyahay in uu dejiyo siyaasadaha gudaha iyo nidaamyada Diiwaangelinta Codbixiyayaasha sida waafaqsan sharciga. Habka GMDQ ee diiwaangelinta Codbixiyayaasha ugu dambeyntii waa inuu noqdaa mid si joogto ah u la socda dib-u-eegista Dastuurka iyo Sharciga Doorashooyinka, wuxuuna u baahan yahay wadatashi dheeraad ah oo lala yeesho FGS iyo dowladaha xubinta ka ah Dowladda Federaalka hadii loo baahdo.
- **Horumar Waqtiyaysan:** Waxaa la aqoonsaday in heshiis siyaasadeed / go'aammo loo baahan yahay in si degdeg ah loo sameeyo, si loo hubiyo in awoddha hay'adeed loo horumarin karo, iyo caqabadaha sharciga / dastuuriga ah sida waajibaadka sharciga u dhalashada (sida sharcigan go'aan ka gaaraya cidda codka bixin karta iyo inay u taagan Xil qabashada) waxaa lagu xallin karaa waqtiga. Tani waxay muujinaysaa dhammaystirka Dastuur federaali ah, oo la qorsheeyey dhamaadka sanadka 2018 (sida waafaqsan Wasaaradda Dastuurka), iyo isuduwidda/ is waafajinta dastuurka Dowladaha Federaalka iyo Dowlad Goboleedyada.
- **Dib-u-eegista Dastuurka:** macnaha ku jira Dib-u-eegista Dastuurka, wada-hadal weyn oo ka dhaxeeya dhammaan daneeyayaasha ee heerarka federaalka iyo dowlad-goboleedyada waxay gacan ka geysanayaan yareynta caqabadaha sida mas'uuliyadaha federaalka iyo tan Dowladda gobaleedyada, inkastoo Dastuurka Ku-meel-gaarka ah uu siinayo GMDQ mas'uuliyadda abaabulka doorashooyinka. Isgaadhsiinta iyo isuduwidda hagaajinta waa miisaan culus oo u dhaxeeysa FGS iyo DOWLAD GOBOLEEDYADA si loo xaqiijiyo iney dhacdo wakhti habboon. GMDQ waa in uu si degdeg ah u hirgeliyaa qodobbada muhiimka ah si loo helo Xiriir iyo wadahalo fican ee u dhaxeeya Dowladda Federalk iyo Dowlad-Gobaleedyada.
- **Diiwaangelinta Rayidka:** Mas'uuliyadda diiwaangelinta madaniga ah waa heer degmo. Bixinta kaararka aqoonsiga waxaa lagu sameeyey habab madax-bannaan oo heerarka Degmo iyo heer gobolka. Ma jiraan wax xog ah oo dhexe.
- **Aqoonsiga Bulshada:** Marka ay jiraan xaalado aan shaqsigu lahayn aqoonsiga qaranka, si loo xaqiijiyo in codbixiyayaashu ay soo buuxiyeen shuruudihii muwaadnimada

isla markaana ay iskood isu sheegi karaan si loo diiwaan geliyo codbixiyeha, waa in la hubinta muwaadinka ay ansixiyaan iyada oo lakaashanayo odayaasha, beelaha, hoggaamiyeyaasha bulshada, ama golayaasha gobolka / degmada.

- **Baasaboorka Qaranka iyo Aqoonsiga Gobolka:** Nidaamka aqoonsiga ee hore iyo macluumaadka iyo macluumaadka taageeraya ayaa loo isticmaali karaa si loo ansixiyo u-qalmitaanka qofka oo u qalmo inta lagu jiro habka diiwaangelinta cod-bixiyeyasha, tusaale ahaan. Lambarka baasaboorka ama lambarka aqoonsiga gobolka.
- **Xisbiyada Siyaasadeed:** Xoojinta Ururada Siyaasadda / Xisbiyada Siyaasadeed iyo ka mid noqoshada hawlaho Diiwaangelinta Codbixiyayaasha. Kordhinta taageerada dhaqdhaqaqyada siyaasadeed ee dhabta ah si kor loogu qaado ka qaybgalka iyo siyaasadda ee taageerada habka doorashada 2020. GMDQ wuxuu billaabay hannaanka diiwaangelinta ku meel gaarka ah ee xisbiyada siyaasadeed. Marka loo eego Sharciga Xisbiyada Siyaasadeed, waxaa jira baahi loo qabo tirada xubnaha saxiixayaasha ah ee ka kooban tobantun oo qof oo ah codbixiyeyasha waxayna ku jiraan ugu yaraan 9 ka mid ah 18 gobol ee jiray sanadki 1991kii. Si aad uga baxdo diiwaangelinta ku-meel-gaarka ah ayna u gudbaan diiwaan-galinta rasmiga ah, Diiwaangelinta Codbixiyayaasha waxay u baahantahay in ay ansixiso marka hore tirada xubnaha saxiixayaasha.
- **Dadka Reer- Guuraaga ah/dadka ku barakacay dalka gudahiisa/Diiwaangelinta Dibadda ah:** Dadka reer miyiga ah waxay yihiiin qayb ballaaran oo ka mid ah dadka Soomaaliyeed; diiwaangelinta dadka reer miyiga ah waxay keeneysa caqabado adag oo ku saabsan hawlaho Diiwaangelinta Codbixiyayaasha. Intaa waxaa dheer, qaxootiga iyo barakacayaashu waxa ay ka kooban yihiiin qiyastii 2.41 milyan oo barokacayaal Soomaali ah, iyo tiro aan la garanayn oo sharci ahaan ku nool meel ka baxsan Soomaaliya. Arrinta qaxoontiga iyo reer miyiga/ Dadka gudaha ku barokacay ayaa ah mudnaanta ugu horeysa ee wax ka qabashada diiwaangelinta codbixiyayaasha, GMDQ wuxuu u baahanyahay inay horumariso qorshe adag si looga fogaado cayrinta/naceybka muwaadiniinta. Iyadoo la tixgelinayo dadweynaha qurba joogta ah, haddii ay xaq u leeyihiin inay codkooda dhiibtaan iyo hadii kalaba maadaama aysan ku nooleyn ciida dhulka Soomaaliya waa arrin lagu qeexayo sharciga doorashada.
- **Waxbarashada ku saleysan Codbixinta iyo Bulshada:** GMDQ waa in uu qabtaa obole wacyi galin xooggan oo diiradda saaraya dadka dhan. Dhaqdhaqaqyada habboon ee lagu gaarsiinayo wacyigelinta waxay u muuqdaan inay yihiiin furaha guusha ee fulinta Diiwaangelinta codbixiyayaasha. GMDQ waa in uu la shaqeeyaa ururada bulshada rayidka ah si ay u bixiyaan awood dhisid iyo taageero xooggan oo ku wajahan hawlaho Diiwaangelinta codbixiyayaasha, oo ay ka mid tahay wacyigelinta muwaadiniinta. Waxbarashada madaniga ah iyo kuwa cod bixinta:
- **Tirakoob Qaran:** Daraasadda UNFPA guud ahaan si fican uma aqbalin Dowlad Goboleedyada Federaalka, laakiin waa tixraaca kaliya ee qorsheynta Diiwaangelinta Codbiyayaasha. diiwaan-gelinta ka hor Qaar ka mid ah dadka la wareystay waxay sheegeen, tirakoobka cusub waa in la qabtaa, inkastoo aan la saadaalin Karin ama tallaabo wax ku ool ah la qaban karin; tirakoobka waa shaqo ballaaran si loo diiwaan geliyo dadka oo idil oo loo qoro xog dheeri ah, ulajeedadu maaha oo kaliya in loogu talagalay dadka da'da ah ee bulshada iyo xogta lagama maarmaanka u tahay oo kaliya xuquuqda codbixinta.

- **Xuduudaha xaddidan** - iyada oo ku xidhan nidaamka wakiil ee la doortay, tirada iyo juqraafi ahaan kala qeybisa dadweynaha ayaa laga yaabaa in loo baahdo si loo qeexo xuduudahaas xadidan.
- **Hababka Is xigxiga:** Inta badan daneeyeyaashu waxay taageereen hanaanka tallaabo-tallaabo oo loogu talagalay Diiwaangelinta Codbixiyaasha, laga bilaabo gobollada nabadda ah. Arrintani waxay saameyn toos ah ku yeelan kartaa tirada iska diiwaan gelinaysa Dawlad Goboleed kasta.
- **Diiwaangelinta Biometrik ah (sawirk faraha iyo bu'ada isha):** Inta badan dadka la waraystay waxay taageerayaan isticmaalka diiwaangelinta firfircoon ee Biometric, maadaama ay haystaan aragti guud oo ah in tani ay xaqiijinayso heerarka sare ee geeddi-socodka. Qaar ka mid ah waxay soo jeediyeen suurtogalmimada diiwaangelinta Qoraal-gacmeed ama Diiwaangelin isku-dhafan (Manual and Biometric) kuwaas oo loo isticmaali karo hab kale oo is-diiwaangalin ah iyada oo la adeegsanayo Diiwaan gelinta Qoraal Gacanta ah goobaha aan ammaanka ahayn, inkastoo ay taasi ka hor imaan karto mabda'a loogu talagaley in codbixiyayaasha loola dhaqmo si isku mid ah.

7.1 Talaabooyinka Xiga

Si loo buuxiyo shuruudaha waqtiyada doorashada ee loogu talagalay iney dhacaan sanadka 2020 sida lagu qeexay Qorshaha Istaraatijiiga ah ee GMDQ, habka go'aan qaadashada ee ku saabsan doorashooyinka diiwaangelinta cod-bixiyayaasha iyo istaraatijiyooyinka waa in ay si nidaam iyo hufnaan ku dheehantahay ku sii socdaan xilgii la rabey, iyadoo diiradda koowaad la siinayo shuruudaha gaarka ah habka doorashooyinka. Hannaanka go'aan-qaadashada waa in loo qabtaa si dhameystiran oo hufan, iyadoo la tixgelinayo mabaadii'da diiwaangelinta cod-bixiyayaasha, mudnaanta qaranka, iyo fulinta maamulka iyo dhaqaalaha iyo jiritaanka.

Si loo socodsiiyo hawsha sida ku xusan qorshaha istaraatijiiga ah, GMDQ waa in uu tixgeliyaa tallaabooyinka soo socda:

- **Qaabka Mashruuca:** in la sameeyo falanqayn faahfaahsan oo dheeraad ah iyo naqshadeynta hababka mashruuca xulashada diiwaangelinta codbixiyeyaasha, oo ay ka midyihii: qorsheynta xogta faahfaahsan, nidaamyada iyo qaabeynta tignoolajiyada iyo qeexitaaankeeda; baahiyaha shuruudaha sharciga; cududda bani'aadamka iyo kuwa kale; iskaashiga hay'adaha; miisaaniyadda iyo dhaqaalaha; waxqabadyada loo baahan yahay iyo mudada hirgelinta.
- **Qorshaha Hawlaha Diiwaangelinta Codbixiyayaasha:** Horumarinta Qorshe-hawleedka ee diiwaangelinta Codbixiyayaasha - GMDQ wuxuu qorsheynayaa in hawl gallada iyo dhinacyada juqraafi ahaan arrimahas si tartiib ah loo dardar gelin doono, taas oo GMDQ u ogalaaneysa in uu qiimayn ku sameeyo hadba tirada dadka ah is-diiwaangeliya ka hor inta aan la bilaabin wajiga xiga (goobahaas welilama cayimin).
- **Hawlaha Tijaabada ah ee Diiwa-gelinta Codeeyaha:** in ay hogamiyaan tusaalayaal iyo hawl galoo diiwaangalinta codbixiyayaasha ee tijaabada ah si loo horumariyo fahamka weyn ee ku saabsan shuruudaha geedi socodka iyo in la jaangooyo shuruudaha iyo hawlaha.
- **Qiimeynta Daraasadda:** In la Sameeyo daraaseynta qiimeynta diiwaangelinta codbixiyayaasha ee hal ama laba waddan oo ay isku mid yihiin arrimaha Soomaaliya, haddii waqtii noo ogolaado.

LIFAAQA

Lifaaqa A – Shaxda Khataraha iyo Istaraatijiyada Yareynta Khatarta

Lam. Khatarta	Tilmaamaha Khatarta	Saameynta	Heerka Khatarta	Tallaabooyinka Yareynta Khatarta
1	Amniga – Waxaa jira dhowr arrimood oo khatar ku ah hawsha Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha (weerarrada waaweyn ee dowladda lagu soo qaado, weesar gaadmo ah oo lagu qaado dadka socdaalka ah, dilalka qorsheysan ee mas'uuiliyiinta, handadaadda iyo cagajugleynta ka qaybgalayaasha, rabshadaha bulshada rayidka).	Si daran (4)	Sare	Gudiga Madaxabanaan ee Doorashooinka Qaranka (GMDQ) ayaa isku xiraya hawlaha Dowladda Federaalka Soomaaliya, Dowlad Goboleedyada iyo saaxiibada beesha caalamka ee lagu dejinayo laguna hirgelinayo qorshaha amniga doorashada.
2	Hanaanka Sharci – hawlaha sharci ee hadda socda, tusaale ahaan, dib u eegidda dastuurka, sharciga doorashada, ma dhammeystirna. Iswaafajinta Dastuurka Dowladda Federaalka iyo kuwa Dowlad Goboleedyada lama dhammeynin.	Si daran (4)	Sare	GMDQ ayaa dabagal ku sameynaya talana ka bixinaya arrimaha lagama maarmaanka ah ee la xiriira diiwaangelinta codbixiyeyaasha.
3	GMDQ wuxuu u baahanyahay inuu dejiyo siyaasadaha gudaha iyo habraaca la xiriira diiwaangelinta codbixiyeyaasha si waafaqsan dib u eegidda Dastuurka iyo Sharciga Doorashada.	Dhexdhedaad (4)	Dhixe	GMDQ wuxuu dejin doonaa siyaasadaha gudaha iyo habraacyada.
4	Cagajuglayn iyo/ama rabshad ay siyaasad ka dambeysuo ee ka dhaca Xarumaha Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha waxay codbixiyeyaasha mustaqbalka ka reebi karaan inay isku diiwaangeliyaan jawi bad qaba oo amni ah.	Si daran (4)	Sare	Isku xir dhow iyo qorsheyn lala sameeyo DFS oo ay ka midyihiiin qiimeyeystiran amniga iyo hirgelinta Qorshaha Hawlgalka Amniga GMDQ ee Xarunta Guud iyo heerka Dowlad Goboleedka.
5	Arrimaha mudnaanta leh oo tartamaya/iska soo horjeeda si loo xaqiijiyo in si waxtar leh loo qabto Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha iyo in laga qaybgalo hawlaha tayo dhiska waxaa ka dhalan kara in kuwa dambe aan loo qaban Guddiga.	Dhexdhedaad (3)	Dhixe	Waa in la dhowraa taariikhaha muhimka ah ee hawlaha doorashada marka la dejinayo hawlaha tababarka iyo horumarinta.
6	GMDQ oo aan u suuroobin inuu tababaro oo haysto shaqaale aqoon iyo xirfad leh ka dib marka lacag la geliyoo hawlaha tayo dhiska.	Dhexdhedaad (3)	Dhixe	Madaxda GMDQ waa inay abuuraan dhiirigelin, anshax, qiyam, iyo lahaansho urur si loo xaqiijiyo in shaqaalahaa la tababaray ay tababartaan lana haysto
7	Qalabka lagama maarmaanka u ah in la qabto hawsha Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha oo aan la haynin.	Dhexdhedaad (2)	Dhixe	Qorshe iib qandaraas oo dhammeystiran oo loo sameeyo kaabayaasha GMDQ oo la horumariyo lana hirgeliyo si loo xaqiijiyo in hantida la hayo.

Lam. Khatarta	Tilmaamaha Khatarta	Saameynta	Heerka Khatarta	Tallaabooyinka Yareynta Khatarta
8	Talada la siiyo GMDQ oo aan isku dubbaridnay/isla soconin iskana soo horjeedda, taasoo laga helo dhinacyo kala duwan oo bixiya kaalmada doorashada.	Si daran (4)	Sare	<p>Sameynta Guddi Hawleedka Farsamo si loo xaqijiyo isku xir wax ku ool ah oo dhexmarta dhinacyada bixiya kaalmada doorashada iyo GMDQ.</p> <p>Kulamada farsamo ee dhexmara ururrada kala duwan ee taageerada bixiya si loo xaqijiyo in tala bixinta aysan iska hor iman</p>
9	Go'aanka laga qaadanayo khiyaaraadka Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha oo dhici karta inaan xisaabta ku darin dhammaan kharashka iyo saameynta taasoo keenaysa dhibaatooyin dhaca xilliga hirgelinta iyo soo bandhigidda qaran.	Si daran (3)	Dhexe	In la xaqijiyo in dhammaan faahfaahinta hawlgalka iyo kharashka si looga yeesho dood buuxda oo faahfaahsan si loo helo isfaham wanaagsan ka hor intaan la gaarin go'aan kama dambeys ah.
10	Waxaa dhici karta in hawlaha Diiwaangelinta Codbixiyeyaashu ay yihiin kuwo farsamo ahaan saxsan laakiin waxaa laga yaabaa in dhinacyada ay arrinta doorashadu khuseyso aan kalsoonni ku qabin doorashada haddii aysan meesha jirin tixgelin iyo daahfurnaan iyo haddii ay jirto aragti ah eex iyo hawsha oo aan loo sinayn.	Si daran (4)	Dhexe	GMDQ waa inuu la shaqeyaa xisbiyada siyaasadda, ururrada bulshada iyo warbaahinta si loo xaqijiyo lahaanshada geedddi socodka cusub ee Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha iyadoo loo marayo wadatashiyo joogta ah iyo kuwo waqtieysan oo ka dhaca heer Federaal iyo heer Dowlad Goboleed.
11	Hawlaha iibka iyo qorsheynta iyo/ ama hirgelinta saadka oo la daahiyo oo caqabad ku noqda in agabka Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha ku yimaado xarumaha Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha waqtigii loogu talagalay.	Si daran (4)	Dhexe	In si dhow loo kormeero silsiladda iibka qandaraaska iyo saadka ee agabka Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha, oo tallaabo ku habboona laga qaado waqtigeeda haddi uu dib u dhac yimaado si loo xaqijiyo in jadwalka Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha ku dhaco waqtigii loo qabtay
12	Agabka Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha oo dhici karta inaan la geynин goobtii loo waday ama si qaldan meelo kale loo geeyo amni darro awgeed ama fafalka kuwo oo isku dayaya inay geeddi socodka carqaladeeyaan.	Dhexdhixaad (3)	Dhexe	In la dejiyo qorshe abaabul oo faahfaahsan oo ay ku jiraan faahfaahinta amniga iyo badqab ku haynta agabka
13	Kartida hay'adaha, arrimaha saameynta leh ee xagga sharciga, maamulka iyo maamliyadda ayaa saameyn xun ku yeelan kara qorsheynta iyo hirgelinta nidaamka Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha.	Dhexdhixaad (3)	Dhexe	In qorshe hawlgal oo adag oo waqtiyaysan loo dejiyo Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha

GUDDIGA MADAXBANNAAN EE DOORASHOOYINKA QARANKA
WARBIXINTA DARAASADDA DIWAAN - GELINTA CODEEYAH A

62

Lam. Khatarta	Tilmaamaha Khatarta	Saameynta	Heerka Khatarta	Tallaabooyinka Yareynta Khatarta
14	Xisbiyada siyaasadda iyo ururrada bulshada oo aan fahmin nidaamka Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha ee Qalabka Biometric-ga (BVR) waxaa ka dhalan kara rajo aan caqligal ahayn	Dhexdhexaad (3)	Dhixe	Kulamada GMDQ waa inay ka midtahay warbixin la siiyo xisbiyada siyaasadda iyo ururrada bulshada rayidka oo looga warbixiyo astaamaha waaweyn ee nidaamka Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha ee Biometric-ga ah ee la adeegsan doono
15	Dhaqaalahaa lagama maarmaanka u ah Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha aayaan la ururin si loogu taageero hawsha Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha.	Dhexdhexaad (3)	Dhixe	Codsiga dhaqaalahaa ee uu GMDQ u soo gudbiyo Wasaaradda Maaliyadda iyo deeqbixiyeyaasha ee loogu talagalay hanaanka Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha sannadaha 2018-19, dabagalna ku sameeyo Guddoomiyaha GMDQ si loo xaqijiyo in dhaqaalahaa lagama maarmaanka ah loo qoondeeyo. Codsiga dhaqaalahaa ay soo bandhigaan deeqbixiyeyaasha oo isugu jira kuwa soo jireenka ah iyo kuwa cusub waxaa loola jeedaa in taageerada maaliyadeed ee ugu badan loo helo hanaanka Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha, talo soo jeedinta deeqbixiyeyaashana lagu daro hanaanka dejinta mashaariicda
16	Waxaa dhici karta in GMDQ ay ku adkaato inuu si degdeg ah oo ku filan u dhiso awooddiiisa isgaarsiinta casriga (ICT) si uu u maareeyo mas'uuliyaadka cusub ee la xiriira liiska codbixiyeyaasha iyo Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha.	Dhexdhexaad (3)	Dhixe	Xoojinta waaxda Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha/Isgaarsiinta Casriga ah dhanka shaqaaleyn ta iyo weliba shaqaalahaa oo lagu tababaro gudashada waajibaadkooda
17	Hanaanka loo adeegsado mas'uuliyaadka Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha cusub waxaa loo qaybiyaa maamulka iyo waaxda hawlgalka, wuxuuna keeni karaa dalabaad iska soo horjeeda iyo isku xir la'aan.	Dhexdhexaad (3)	Dhixe	In GMDQ lagula taliyo inuu hanaan u dejijo unugga cusub ee Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha si muujinaya inuu aqoon u leeyahay hawlgallada iyo maareynta Isgaarsiinta Casriga ah si go'aannada la isugu xiro oo la hoos geeyo hal wax
18	Hanaan iyo qalab isgaarsiin oo aan habboonayn oo loo adeegsado Wacyigelinta Codbixiyeyaasha si loola xiriiro codbixiyeyaasha mustaqbalka marka la dejinaya qorshaha istaraatijiyada Wacyigelinta Codbixiyeyaasha iyo xiriirkadadweynaha.	Dhexdhexaad (3)	Sare	Adeegsiga warbaahin ku habboon ee lagula xiriiro codbixiyeyaasha waa in lagu saleeyo caddeymo iyo cilmibaaris marka la eegayo warbaahinta ugu waxtarka badan kooxda bartirmaameedka loogu talagalay.

Lam. Khatarta	Tilmaamaha Khatarta	Saameynta	Heerka Khatarta	Tallaabooyinka Yareynta Khatarta
19	Shabakadaha bulshada rayidka ma laha awood ku filan oo ay ku gaaraan ayna kula xiriiraan dadka si ay farriirta loogu talagalay u gaarsiiyaan dhammaan degmooyinka. Qayb weyn oo ka mid ah dadweynaha waa warmooge waxaana dhici karta inay noqdaan cod la'aan.	Si daran (4)	Aad u sarreysa	GMDQ iyo kooxaha bulshada rayidka waa inay raadiyan ayna helaan ogolaanshada iyo taageerada iyo ka qaybgalka dhinacyada kale ee ay doorashadu khuseyso, oo ay ka midiyihii Odeyaasha/madaxda tuulooyinka madax dhaqameedyada si loo qeexo muhimmadda ay leedahay ilaalinta xuquuqda diiwaangelinta codeynta ee dadka oo dhan.
20	Xaaladda colaadda siyaasadeed iyo cagajuglaynta waxay horjoogsan karaan faafinta agabka Wacyigelinta Codbixiyeyaasha iyo/ama farriimaha niyad jabka ku beeraya wadahallada siyaasadeed hoosna u dhigaya waciyyiga dadweynaha.	Dhexdhedaad (3)	Sare	GMDQ waa inuu hawlgeleyaa Golayaasha sida Guddiyada Isku-xirkha Xisbiyada Badan iyo ururrada bulshada rayidka maxalliga ee gobollada si ay wax uga qabtaan arrimahan deegaanka isagoo la shaqeynaya xisbiyada siyaasadda ayna u fuliyaan xeerka anshaxa.
21	In Wacyigelinta Codbixiyeyaasha loo adeegsado dano siyaasadeed iyo kuwo xisbi xilliga lagu guda jiro hirgelinta hawlahaa Wacyigelinta Codbixiyeyaasha waxay saameyn xun ku yeelan doonaan Wacyigelinta Codbixiyeyaasha.	Dhexdhedaad (3)	Dhixe	GMDQ waa inuu xeer anshax wanaag u dejiyya ururrada iyo shaqaalaha ku lug leh Wacyigelinta Codbixiyeyaasha oo uu xaqqijiyaa in si adag loogu hogaansamo.
22	GMDQ iyo hay'adaha la hawlgalaa ma laha karti ku filan oo lagu hirgeliyo Wacyigelinta Codbixiyeyaasha si wax ku ool ah.	Dhexdhedaad (3)	Dhixe	Tayo dhiska shaqaalaha GMDQ ee ku hawlan Wacyigelinta Codbixiyeyaasha iyo ururrada bulshada rayidka si loo xaqqijijo inay leeyihiin aqonta, khibrada iyo tababarka ay ku sameyaan ololaha Wacyigelinta Codbixiyeyaasha oo ka dhacda dalka oo dhan.
23	Niyad jabka iyo uaabayeelid la'aanta Codbixiyeyaasha waxay horjoogsan doontaa inay codbixiyeyaashu u soo baxaan isdiwaangelinta, marka maadaama diiwaangelinta ay tahay mid ikhtiyaari ah, waxaa dhici karta in codbixiyeyaashu u arkaan inaan wax fa'iido ah ka helayn Diiraangelinta Codbixiyeyaasha.	Dhexdhedaad (3)	Sare	Si wax looga qabto niyadjabka codbixiyeyaasha farriimo wacyigelin dadweyne ah ayaa muhim noqon doona ololaha Wacyigelinta Codbixiyeyaasha, waxaana loo baahanyahay in la abaabulo xisbiyada siyaasaddana si loo xaqqijijo in dadka ka faa'iideysanaya hanaanka doorashada ay fahmaan muhimmadda ay leedahay Wacyigelinta Codbixiyeyaasha.
24	Inaan la haynin dhaqaale ku filan oo lagu taageero olole ka dhaca dalkoo dhan iyo lacag badan oo la soo diro waxay yareynaysaa saameynta ku dhcada Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha.	Dhexdhedaad (3)	Dhixe	Waxaa loo baahanyahay inuu jiro isku adag oo u dhexeeyaa deeqbixiyeyaasha si loo xaqqijijo in dhaqaalaha la hayo lagu taageero ololaha Wacyigelinta Codbixiyeyaasha oo waxtar leh, iskuna dubbaridan oo keena saameyn weyn.

GUDDIGA MADAXBANNAAN EE DOORASHOOYINKA QARANKA
WARBIXINTA DARAASADDA DIWAAN - GELINTA CODEEYAH A

64

Lam. Khatarta	Tilmaamaha Khatarta	Saameynta	Heerka Khatarta	Tallaabooyinka Yareynta Khatarta
25	Haddii ololaha Wacyigelinta Codbixiyeyaasha la sameeyo iyadoo aan loo fiirsanin kala duwanaanshaha jinsiga ragga iyo dumarka waxaa ka dhalan doona saameyn xun oo ku timaadda haweenka.	Dhexdhexaad (3)	Dhexe	Waxaa loo baahanyahay in farriimaha si hordhac ah loo tijaabiyo si loo xaqijiyo inay yihii kuwo tixgelinaya xasaasiyadda jinsiga ragga iyo dumarka, sidoo kalena wax ka qaban doona baahida haweenka.
26	Wadatashi la'aan lala yeesho dhinacyada ay arrintu khuseyso marka la dejinayo hawlahaa Wacyigelinta Codbixiyeyaasha waxay keeni kartaa hoos u dhac ku yimaada soo bixitaanka codbixiyeyaasha.	Dhexdhexaad (3)	Sare	GMDQ wuxuu sameynayaa guddi hawleed dejiya hawlahaa Wacyigelinta Codbixiyeyaasha oo ay ka midyihiin farriimaha, agabka iyo barnaamijiyada Wacyigelinta Codbixiyeyaasha.
27	Wadashaqeyn liidata oo aan habaysnayn oo uu GMDQ la yeesho dhinacyada muhimka ah ee ay arrintu khuseyso, rabitaan la'aanta dhinacyada ay arrintu khuseyso inay la shaqyeen GMDQ, iyo istiraatijiyad isgaarsiin warfaafineed la'aanteed ayaa carqaladeynaya isgaarsiin lagu kalsoonaan karo oo lala sameeyo dhinacyada ay arrintu khuseyso iyo dadweynaha.	Dhexdhexaad (3)	Dhexe	In si joogta ah loo horumario lana hirgeliyo wadahallo habaysan, wadatashi ah, oo loo wada dhanyahay oo lala yeesho dhinacyada ay arrintu khuseyso si loo abuuro jawi kalsooni ah. Horumarinta iyo hirgelinta istiraatijiyad isgaarsiin/warbaahineed oo waxtar leh.
28	Wadashaqeyn aan waxtar lahayn oo dhemxara GMDQ iyo dhinacyada ay arrintu khuseyso waxay keeni kartaa taageero aan waxtar lahayn oo ay dhinacyada ay arrintu khuseyso siyyaan Wacyigelinta Codbixiyeyaasha.	Dhexdhexaad (3)	Sare	GMDQ waa inuu dhammeystiro qorshaha wadashaqeyn lala yeesho ururrada bulshada rayidka taasoo muddo dheer ku saleysan si loo xaqijiyo inay sii socoto taageerada la siyyo Wacyigelinta Codbixiyeyaasha, lana dejijo hanaan si joogta loogu soo jawaab celiyo iyo weliba xaqijinta hirgelinta shuruudaha wadashaqeynta.
29	Sinnaanta jinsiga ragga iyo dumarka oo laga hirgeliyo hawsha oo dhan xilliga qorsheynta iyo hirgelinta hawlahaa doorashada iyo hawl gallada oo aan si dhab ah looga fikirin ama loo ilaalinin sidii arrin mudnaan leh.	Dhexdhexaad (3)	Dhexe	GMDQ waa inuu fikrad soo saaro oo uu hirgeliyo aragtiga sinnaanta jinsiga ragga iyo haweenka oo noqota halbeeg la raaco oo lagu daro dhammaan qorsheynta iyo hirgelinta hawl gallada doorashada oo ku saleysan istiraatijiyada sinnaanta jinsiga ragga iyo haweenka GMDQ.

Lifaaqa B – Jadwalka Waqtiyaysan ee Diiwaan-gelinta Codbixyaasha ee Hanaanka Qalabka

Magaca Hawsha	Start	Finish	Sep 1-'18	Jan 1-'18	May 1-'18	Sep 1-'18	Jan 1-'19	May 1-'19	Sep 1-'19	Jan 1-'20	May 1-'20
Horumarinta Mashruu	Fri 9/1/18	Tue 7/10/19									
Qabashada Darasad kusaaban Diiwaan-gelinta	Fri 9/1/18	Wed 11/1/18									
Dadi ay hawsha khusayyo oo wadaaxajjood ka yeeshaa	Mon 11/1/18	Mon 2/13/19									
Habab iyo Qababynta Mashruu	Wed 3/1/18	Tue 6/19/18									
Nidaamayda & Qababynta Qalabka	Wed 5/30/18	Tue 7/10/18									
Dib-u-hababinta Sharci	Wed 5/16/18	Tue 10/30/18									
Diyaarinta Sharcidyada & Xeer Nidaamiyeeyasha	Wed 5/16/18	Tue 10/30/18									
Diyaarinta goroowga Hawgalliga	Wed 6/27/18	Tue 12/22/18									
Orosheynta Hawgalliga	Wed 6/27/18	Tue 9/18/18									
Qaababynta & Daabzaadda Foomamka	Wed 9/19/18	Tue 10/30/18									
Diyaarinta Aqabka Tababarka	Wed 9/19/18	Tue 10/30/18									
Diyaarinta Oloola Waxbarasho ee Codeeyaha	Wed 9/19/18	Tue 10/30/18									
Daabacadda & Soo-saariista Aqabka Wax-barasho ee Code	Wed 10/3/18	Tue 1/22/19									
Diyaarinta Buugaga/Hayaqasha Hawgallada	Wed 9/19/18	Tue 12/11/18									
Diyaarinta hadiga ukuru-gelidda & geedi-soocda cabash	Wed 9/19/18	Tue 12/11/18									
Diyaarinta Qalabka Tekmobolyejjeda iyo Isgarsinta & Qor	Wed 9/19/18	Tue 12/11/18									
Was Soo-libinta	Wed 8/22/18	Tue 6/18/18									
Diyaarinta Dokumentiyada Khuseeyaa Bandhigga	Wed 8/22/18	Tue 10/2/18									
Muddada Ogeyskaa ee Bandhigga Qandrasayyada	Wed 10/3/18	Tue 11/13/18									
Qilmeeyta Bandhigga Qandrasayyada	Wed 11/14/18	Tue 12/11/18									
Tijababda Higellesta Shabakadda	Wed 12/1/18	Tue 12/25/18									
Aansikta Hay'ada Wax Soo-libinta Gudaha	Wed 12/26/18	Tue 1/15/19									
Qandarfas Rixin	Wed 2/1/19	Tue 2/1/19									
Soosaarinta & Keneerita Qalabka	Wed 2/1/19	Tue 16/1/19									
Diyaarinta Bannamaaj-kombyutarka ee	Wed 2/1/19	Tue 6/7/19									
Diyaarinta Bannamaaj-kombyutarka Mideyan oo lagu kala	Wed 2/1/19	Tue 6/18/19									
Qaababynta & Horumarinta Nidaamayda	Wed 5/8/19	Tue 6/11/19									
Dilwaan-gelinta Codeeyaha	Mon 10/1/18	Thu 1/3/20									
Hawla Tijababda ah ee Dilwaan-gelinta Codeeyaha	Wed 10/3/18	Tue 12/11/18									
Hawgellinta Daddka oo Hawsha khusayyo & Iskuurirkooda	Wed 10/3/18	Tue 12/11/18									
Diyaarinta Oloola Gobochu Fog	Mon 10/1/18	Fri 1/12/19									
Qortas Hawwadeenka Xifisduu Fog	Wed 12/1/18	Tue 3/5/19									
Tahbaridde Hawwadeenka	Wed 3/5/19	Tue 7/9/19									
Mashruu Dilween gelin oo Tijabab ah	Wed 5/8/19	Tue 6/18/19									
Wax-baridda & Wacy-gelinta Codeeyaha	Sun 5/19/19	Thu 8/13/20									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 8/6/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 9/24/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 12/21/19									
Werjiga 1aad & Duuwaangeliinta & Xog Ururinta	Wed 7/10/19	Tue 1/12/19	</								

Lifaaqa D – Miisaaniyad Tilmaamaysa oo Isbarbardhig ah ee Loo Dejiyo

	Diiwaangelin Gacanta Lagu Sameeyo	Diiwaangelin Lagu Sameeyo Qalabka Computerka Biometric-ga		
Nooca Miisaaniyadda	Qodobka	Qiyaasta Misaaniyadda (Qiyaastii)	Qodobka	Qiyaasta Misaaniyadda (Qiyaastii)
Qalabka Ururinta Xogta	Unugyada Xog Gelinta (300) Xogta Kaydka ah Qalabka Xog Gelinta libka/Qandaraas, Keenid, Damaanad, tababar, iyo taageero goobta lagu bixiyo. Tamar Kayd ah (Degmo)	\$1,320,000	Unugyada Diiwaangelinta (1,600-unug oo ay ka midyihiiin xogya nolosha, sawir, sawirkha faraha, sawirkha indhaha) Xogta Kaydka ah Qalabka Xog Ururinta libka/Qandaraas, Keenid, Damaanad, tababar, iyo taageero goobta lagu bixiyo. Tamar Kayd ah (Gole Gobol, Degmo)	\$9,100,000
Kaabayaasha Qalabka Isgaarsiinta Casriga	Xarumaha Xogta Koowaad iyo Kuwa Labaad Nidaamyada Isku-xirkha Adeega iyo Kaydka ee Xarumaha Xogta Qalabka xafisiyada Heer Mashruuc iyo Heer Dowlaadeed	\$450,000	Xarumaha Xogta Koowaad iyo Kuwa Labaad Nidaamyada Isku-xirkha Adeega iyo Kaydka ee Xarumaha Xogta Qalabka xafisiyada Heer Mashruuc iyo Heer Dowlaadeed	\$950,000
Horumarinta Barnaamijyada Kombuyutarrada iyo Rukhsad bixinta	Xarunta Dhexe ee Xogta Horumarinta Barnaamijyada Kombuyutarrada & Rukhsad bixinta	\$550,000	Xarunta Dhexe ee Xogta Horumarinta Barnaamijyada Kombuyutarrada & Rukhsad bixinta	\$1,700,000
Taageerada Hirgelinta Mashaariicda	Kaalmo Farsamo Kharashka Shaqaalaha Isgaarsiinta Casriga Hantidhowrka & Qiimeynota Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha	\$1,900,000	Kaalmo Farsamo Kharashka Shaqaalaha Isgaarsiinta Casriga Hantidhowrka & Qiimeynota Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha	\$1,900,000
Shaqaalaha Goobaha Jooga	Kooxaha Xog Ururint (1,600 kooxood ee 2 shaqaale diiwaangelin & 1 amni) Shaqaalaha Xog Qoridda (600) Kooxaha Degmooyinka (120 kooxood ee 3 shaqaale diiwaangelin & 1 amni)	\$18,600,000	Kooxaha Xog Ururint (1,600 kooxood ee 3 shaqaale diiwaangelin & 1 amni) Kooxaha Degmooyinka (120 kooxood ee 3 shaqaale diiwaangelin & 1 amni)	\$23,000,000

Diiwaangelinta Codbixiyeyaasha oo Hawlgal ah

	Diiwaangelin Gacanta Lagu Sameeyo	Diiwaangelin Lagu Sameeyo Qalabka Computerka Biometric-ga		
Nooca Miisaaniyadda	Qodobka	Qiyaasta Misaaniyadda (Qiyaastii)	Qodobka	Qiyaasta Misaaniyadda (Qiyaastii)
Taageerada Saadka ee hawlgelinta qalabka/kooxaha	5 dowlad goboleed + Benaadir	\$ 600,000	5 dowlad goboleed + Benaadir	\$ 900,000
Maareynta Mashaariicda	Kooxda Mashruuca Qaran	\$1,700,000	Kooxda Mashruuca Qaran	\$1,700,000
Agabka Xog Ururinta	Agabka qoraalka ee Kooxaha Xog Ururinta & Xafisiyada Goobaha	\$1,850,000	Agabka qoraalka ee Kooxaha Xog Ururinta	\$2,000,000
Tababarka	Xog Ururinta Amniga Ilaalinta	\$750,000	Xog Ururinta Amniga Ilaalinta	\$950,000
Wacyigelinta Codbixiyeyaasha	Waxbarasho & Wacyigelin	\$3,000,000	Waxbarasho & Wacyigelin	\$3,000,000
Dhaabacaadda	Foomamka Isqoridda Liisaska Baarlamaanka & Liiska Kama Dambeysta ee Codbixiyeyaasha Kaararka Codbixiyeyaasha (PVC)	\$8,100,000	Foomamka Isqoridda Liisaska Baarlamaanka & Liiska Kama Dambeysta ee Codbixiyeyaasha Kaararka Codbixiyeyaasha (PVC)	\$8,100,000
Gaadiidka	Gaadiid & Shidaal	\$3,300,000	Gaadiid & Shidaal	\$3,300,000
Kirada Xafiiska	Xafiis Degmo iyo Makhaasin/ Bakaar	\$2,500,000	Xafiis Degmo iyo Makhaasin/ Bakaar	\$2,500,000
QIYAASTA WADARTA		\$44,620,000*		\$59,100,000*

*Miisaaniyadda tilmaamaysa waxaa ku jira qiyaaso lagu saleeyay diiwaangelinta 6,000,000 oo codbixiye oo ka dhacda dhammaan dowlad goboleedyada xubnaha ka ah federaalka ee sameysan iyo kuwa sameysmaya, oo ay ka mid tahay Somaliland. Qiyaasta waxaa ku jira qiyaaso laga sameeyay dhammaan kharashka goobaha, laakiin kuma jirto kharashka dadban sida amni dheeraad ah, ama kharashka amniga ee laamaha kale ee dowladda ee ay arrintu khuseyo.

Miisaaniyadda tilmaamaysa waxaa loogu talagalay ka baarandegid billow ah iyo isbarbardhigid oo keliya. Waxaa loo baahan doonaa qiyaaso miisaaniyad oo intaa ka faahfaahsan kana saxsan ka dib marka falanqeyn dheeraad ah lagu sameeyo khiyaraadka, iyo marka la dejijo hanaanka, habraaca mashaariicda, iyo shuruudaha kale ee mashaariicda.

Lifaaqa E – Hay'adaha Qaran Iyo Kuwa Caalamiga ah ee Lala Hawlgalo

1 – Agaasinka Socdaalka iyo Jinsiyadda

- Agaasimaha
- Hawlwadeeno maareyn oo heer sare ah iyo La Taliyeyaal Farsamo

2 – Ururrada Siyaasadda

3 – Baarlamaanka Qaran ee Federaalka

4 – Aqalka Sare

- Guddoomiyaha Aqalka Sare
- Guddoomiye Ku Xigeenka 1aad
- Guddoomiye Ku Xigeenka 2aad
- Guiddiga Arrimaha Gudaha

5 – Golaha Shacabka

- Guddoomiye Ku Xigeenka Golaha Shacabka

6 – Xafiiska Ra'iisal Wasaaraha

- Ra'iisal Wasaare Ku Xigeenka
- Xoghayaha Joogtada ah ee Ra'iisal Wasaaraha
- La Taliyeyaal Sare ee Ra'iisal Wasaaraha (ee doorashooyinka)

7 – Xafiiska Madaxweynaha

- Agaasimaha Xoghaynta iyo Arrimaha Dowladaha ka Dhexeyya

8 – Wasiirada DFS

- Wasiirka Amniga Gudaha
- Wasiirka Qorsheynta iyo Horumarinta Dhaqaalaha
- Wasiirka Arrimaha Gudaha iyo Arrimaha Federaalka
- Wasiirka Arrimaha Dastuurka

9 - Bulshada Rayidka

- Ururrada Haweenka
- Culuma u diinka

10 – Hay'adaha Caalamiga

- Ku Xigeenka Ergeyga Gaarka ah ee Xoghayaha Guud ee UNSOM
- Hay'adda Qaramada Midoobay ee Qaxootiga - UNHCR
- Hay'adda Qaramada Midoobay ee Mashaariicda - UNOPS
- Hay'adda Qaramada Midoobay ee Socdaalka - IOM

Dowlad Goboleedyada Xubnaha ka ah Federaalka

Dowlad Goboleedka Jubbaland

- Madaxweyne Ku Xigeenka
- Ta Taliyaha Sare ee Siyaasadda ee Madaxweynaha
- Wasiirka Madaxtooyada
- Wasiirka Qorsheynta
- Guddoomiyaha Golaha Baarlamaanka Dowlad Goboleedka Jubbaland
- Guddoomiye Ku Xigeenada Baarlamaanka
- Xoghayaha Guud ee Golaha Baarlamaanka Dowlad Goboleedka
- Ururka Jileyaasha Aan Dowliga Ahayn ee Jubbaland

Dowlad Goboleedka Puntland

- Madaxweyne Ku Xigeenka Puntland
- Wasiirka Madaxtooyada
- Guiddiga Ku Meelgaarka ee Doorashada Puntland – TPEC
- Xarunta Puntland ee Horumarinta iyo Cilmibaarista – PDRC
- Ururka Jileyaasha Aan Dowliga Ahayn ee Puntland – PUNSAA

Dowlad Goboleedka Koonfur Galbeed

- Wasiirka Amniga Gudaha ahna Ku Simaha Madaxweynaha
- Xubnaha/Xildhibaanada Golaha Baarlamaanka Dowlad Goboleedka
- Ururka Jileyaasha Aan Dowliga Ahayn ee Koonfur Galbeed

Dowlad Goboleedka Hir-Shabelle

- Madaxweynaha Dowlad Goboleedka
- Madaxweyne Ku Xigeenka

Maamulka Gobolka Banaadir

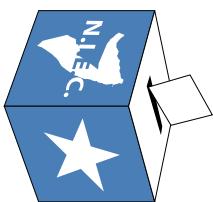
- Guddoomiyaha Maamulka Gobolka Banaadir ahna Duqa Magaalada Muqdisho
- Ku Xigeenka Duqa Magaalada Muqdisho
- Xoghayaha Guud ee Dowladda Hoose ee Gobolka Banaadir

Tusmo**B****Baabinta Xogta soo-noq-noqota** 32**Baarlamaan** 7, 15, 19, 21, 33, 67, 68**Baasaboor** 20, 28, 29, 30, 57**Baasaborka Qaranka** 28, 57**Barakacayaal** 25**Barakayaasha Gudaha** 29**Barnaamijka Cuntada Adduunka (WFP)** 30**Beelaha degaanka** 50**Bixinta Mushaarka** 30**Boolis** 30**Bu'daisha** 52**Bulshada** 7, 15, 19, 21, 22, 23, 26, 27, 31, 37, 54, 56, 57, 60-64, 68**Bulsho reer guuraa ah** 50**T****Tababar** 9, 10, 14, 17, 24, 31, 32, 42, 60, 62, 63, 66, 67,**Tirakoob** 24, 25, 57**J****Jabuuti** 34**Jadwalka** 14, 19, 22, 39, 46, 52, 61, 65**X****Xafiiska Qaramada Midoobay ee Fulinta Mashaariicda (Ereyada la soo gaabiyyat)****Xallinta Khilaafaadka** 26**Xarumaha codbixinta** 13**Xarunta Macluumaadka (xarunta xogta)** 45**Xisbiyada siyaasadda** 31, 61, 62, 63**Xoogag kasoo horjeeda Dowladda** 10, 23**Xoraynta qaranka** 21**Kh****Kharashka** 17, 30, 37, 39, 42, 43, 47, 61, 66, 67**Khiyaamada Cod bixinta** 43**D****Da'** 15, 16, 27, 38, 51, 57**Daacadnimo/hufnaan** 9, 32**Daah-furnaan** 43**Dad aan sharciga lahayn/la diiwaan gelinin** 43**Dadaalo Nabadeed** 11**Dadka Hawshu Khusayo** 43**Dadka laga tirada badan yahay** 32**Dadka naafada ah/baahiyaha gaarka ah qaba** 15**Dastuur** 7, 8, 11, 12, 13, 14, 17, 19, 20, 21, 22, 26, 27, 31, 33, 39, 49, 53, 56, 60, 68**Deegaan Doorashooyin** 13**Deganaansho** 27**Dib-u-eegid iyo isbarbar-dhigig xog ee lagu sameeyo** 12**Diiwaangelin Been-abuur ah** 45**Diiwaangelin Fara Badan** 45**Diiwaangelinta Codeeyaha** 15, 21**Diiwaan-gelinta Codeeyaha ee Qoraal-gacmeedka** 42**Diiwaangelinta maalinta doorashada** 47**Doorashooyin** 7-60**Doorashooyin ay dadweynuhu ka wada qaybgalaan** 33**Dowlad Gobaleedyada Xubnaha ka ah Dowladda** 53**Dowladda Federalka Soomaaliya** 33**R****Rabitaan siyaasadeed** 20**Racfaan** 14, 26**Reer guuraa** 31, 50, 57**S****Saadka** 9, 14, 20, 36, 42, 61, 67**Sahamin** 25**Sanduuqa Qaramada Midoobay ee Arrimaha Dadka** 11, 25**Sarkaal qaabilسان arrimaha codeyenta** 48**Sawir** 14, 24, 28, 29, 30, 36, 40, 41, 44, 45, 46, 47, 49, 51, 52, 58, 66**Sawirka Faraha** 30, 40, 41, 44, 45, 46, 47, 52, 66**Sawirka Suulka** 29**Saxsanaan** 26, 41, 42, 43, 51, 52**Sii joogtayn** 10, 17**Sinnaanta** 64**Somaliland** 11, 23, 28, 34, 35, 46, 67**Soomaaliya** 7, 8, 10, 11, 12, 19, 20-25, 27-31, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 41, 46, 50, 53, 54, 55, 57, 58, 60,**Sh****Sharci** 7, 8, 10, 12, 13, 14, 17-22, 26, 27, 30, 32-41, 43, 46, 49, 52, 56, 57, 58, 60, 61**Shirkha London ee Arrimaha Soomaaliya** 55**Dh****Dhallinyaro** 11**Dhisidda awooda/tayada** 33**C****Cakirnaan** 42, 43**Caqabado** 9, 20, 22, 31, 41, 42, 47, 48, 50, 51, 52**Ciidanka Xooga Dalka ee Soomaaliya****Cod bixin** 21, 26, 28, 32, 34, 40, 41, 43, 57**Cod bixin soo noqnoqota** 42**Cod Qarsoodi ah** 12**Cod-bixin loo siman yahay** 34**Codbixiyeyaasha xaqa u leh inay codeeyaan** 16, 20**G****Geeddi-socodka Diiwaan-galinta Cod-bixiyaha ee joogtada** 39**Gobolada** 23, 32**Golaha Sare ee Kacaanka** 11**Golaha Shacabka** 7, 11, 12, 68**Gole Degaan** 27**Goobaha biyaha** 24**Goobaha Codbixinta** 40, 45**Goobaha diiwaangelinta** 22, 40**Guddiga Federaalka ee Hirgelinta Doorasha Dadadban** 11**Guddiga Madaxbannan ee Doorashooyinka Qaranka** 7**F****Foomka Diiwaangelinta** 41, 44, 50**Q****Qaramada Midoobay** 7, 11, 24, 25, 29, 33, 34, 68**Qiimaynta ammaanka** 16**Qiimaynta khataraha** 19**Qiyasaha Bangiga Adduunka** 29**Qoris/shqaalayn** 9

- Qorshaha Horumarinta Qaranka** 35
Qorshaha Istiraatiijiga ah 35
Qurba-joog 34
K
Ka tabaabulshaysiga xaaladaha degdegga ah 20
Kaabayaasha Farsamo 9
Kaabayaasha Maamul 32
Kaabayaasha Teknolojiyadda iyo Isgaarsiinta 18, 32
Kaararka Aqoonsi ee Dowlad Goboleedyada 57
Kaarka Aqoonsi 20, 29, 30, 35, 50
Kaarka aqoonsiga qaranka 35
Kalsoonida shacabka 16
Keydka Xogta 52
Kismaayo 20
Komishanka Qaranka ee Doorashooyinka Soomaaliland (Ereyada la soo gaabiyay)
Kooxaha la takooro 31
Kooxaha Wareega 50
Korjoogteynta iyo Qiimeynata 13
Ku feegaarid 15
L
La xiriir dadweyne 31
La xiriira Doorasho 31
Laanta Socdaalka iyo Jinsiyadaha 30
Lahaansho/milkiyad 31
Lambaraynta/casriyaytakombuyuutarka 40
La-tashi/wadatashi 53
Liiska Cod-bixiyeyaasha 13
M
Maamulka Benaadir 7
Maareynta Arrimaha Shaqaalaha 9
Macluumaad Baahsan 32
Macluumaad/Xog 26
Macluumaadka lagu keydiyay xarun dhexe 32
Macluumaadka shakhsi ahaaneed 16
Madani 56, 57
Magaalo 23, 25, 31, 40
Magangelyo Doon 34
Mashruuca SCOPE [ee diiwaan-gelinta] 30
Mas'uuliyad 7, 8, 14, 28, 31, 32, 33, 40, 56,
Miisaaniyad 10, 13, 14, 24, 43, 46, 58, 66, 67
Miyi 25, 57
Muqdisho 22, 29, 32, 68
Muuqaalka guud 24
Muwaadiniinta xaqaa u leh inay codeeyaan 7
Muwaadinimada 26, 28, 34, 45, 46, 56
N
Nidaamka federaalka 27, 33,
Nuqullada xogta
W
Waaxda Diiwaangelinta Codeeyaha 62
Waaxda Isgaarsiinta (Waaxda Teknolojiyadda iyo Isgaarsiinta) 18
Waaxda Teknolojiyadda Xogta (Waaxda Teknolojiyadda iyo Isgaarsiinta) 18
Wacyigelin 31, 32, 41, 54, 57, 62, 63, 64, 67
Wacyigelinta codbixiyayaasha 62
Wadar-ogolaansho Siyaasadeed 43
Warqadaha Aqoonsiga 22
Wasaaradda Dastuurka 56
Waxbaridda Cod-bixiyaha 13
Waxtarka/ wax ku oolnimada 17
H
Hab deegaanka dadkan 42
Habka Diiwaangelinta Firfircoon / Rasmiga ah 39
Habka Xisbiyada Badan 11
Hanaan Sharci 26
Hanaanka Diiwaan-gelinta ee aan qalabka loo adeegsaney (Hanaanka Diiwaan-gelinta gacantu kaliya) 9
Hanaanka Diiwaan-gelinta ee Qalabka loo adeegsado (Diiwaan-gelinta loo adeegsanayo qalabka aqoonsada faraha (biometric)) 9
Hanaanka Diiwaangelinta Firfircoonee GMDQ 39
Hanaanka Matalaadda Beelaha 11
Haween 7, 15, 19, 51, 64, 68
Hawlgaladda Goobaha fog-fog 32
Hay'adda Halaburka Caalamiga ah (hay'adda Creative Associates International) 7
Hay'adda Qaramada Midoobay u qaabilsan Arrimaha Qoxootiga 34
Hay'adda Socdaalka ee Caalamiga ah (IOM) 29
Heerarka Dowlad Goboleed (heerarka federaalka iyo dowlad-goboleedyada) 56
Helitaanka macluumaadka/xogta 15
Hir Shabelle 68
Y
Yaman 34
A
Aan la tirtirikarin (aan la baa'biin Karin) 9
Aftidastuurka 7
Amni 8, 10, 12, 14-20, 22, 23, 24, 33, 37, 40, 41, 43, 46, 48, 49, 50, 55, 56, 60, 61, 66, 67
Asturnaanta/gaarka ah 16
E
Eritrea 25, 34
I
Ilaalinta Xuduuddaha 37
Ilo Dhaqaale 43, 46
Iskaashi 8, 23, 32, 34, 36, 54, 55, 58
Istiraatiijiyad 22, 34
Itoobiya 34, 35
O
Odey dhaqameedyo (madax dhaqameedyada) 63
U
Uganda 34
Ururka Dhalinyarada Soomaaliyeed 11
U-wada Dhamaanشو 38
P
Puntland 19, 20, 23, 29, 34, 68

WARBIXINTA DARAASADDA DIWAAN | GELINTA CODEEYAH

GUDDIGA
MADAXBANNAAN EE
DOORASHOOYINKA
QARANKA

C
CREATIVE